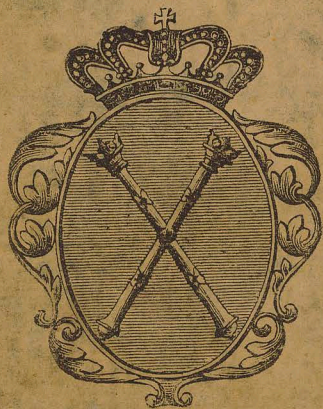

Biblioteka Jagiellońska.

Recicinus.

1585.

V. b. 38½.

V. 6. 38½.

y. VI. 66. a. = Cim. 4492
b. = Cim. 4645

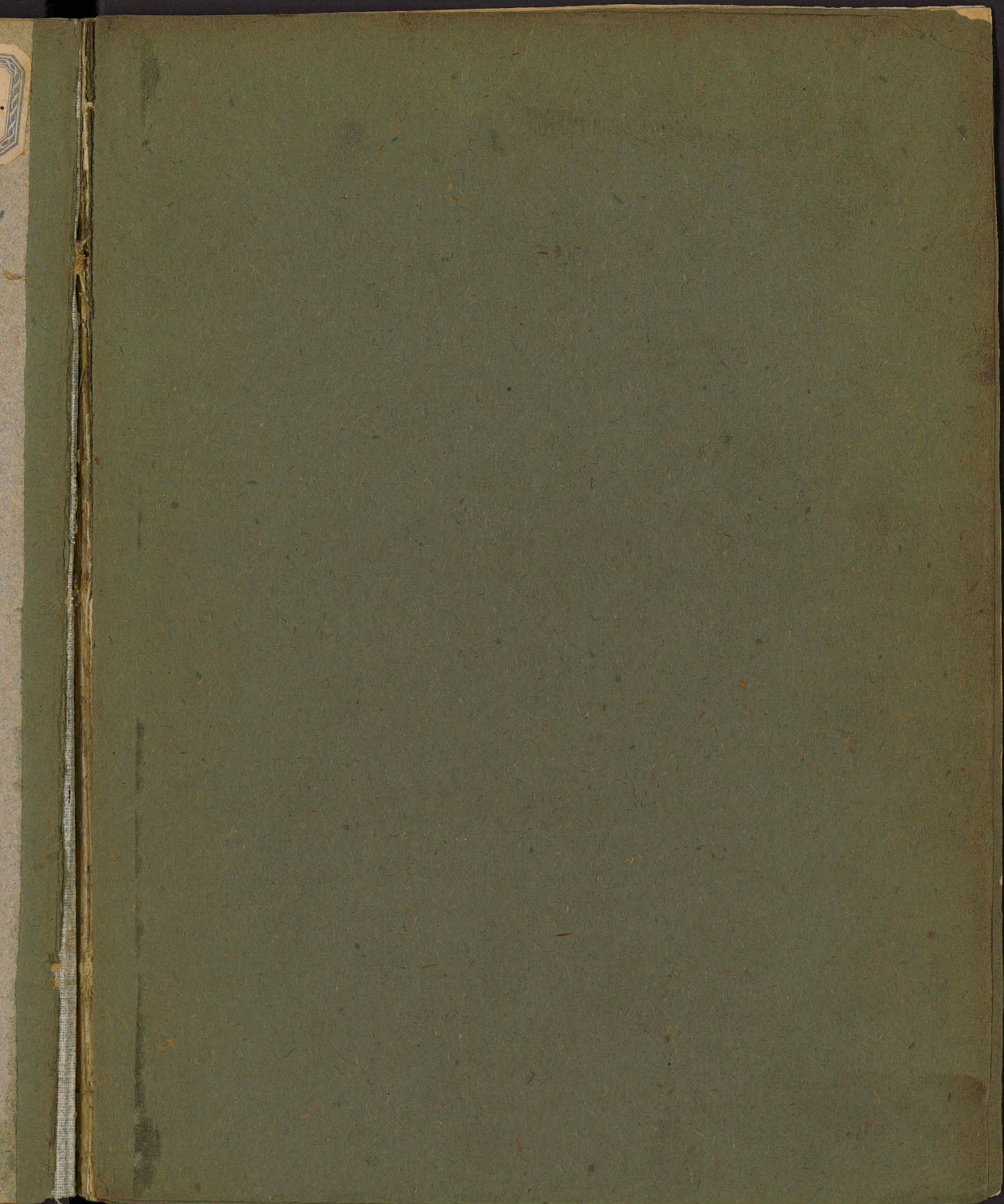

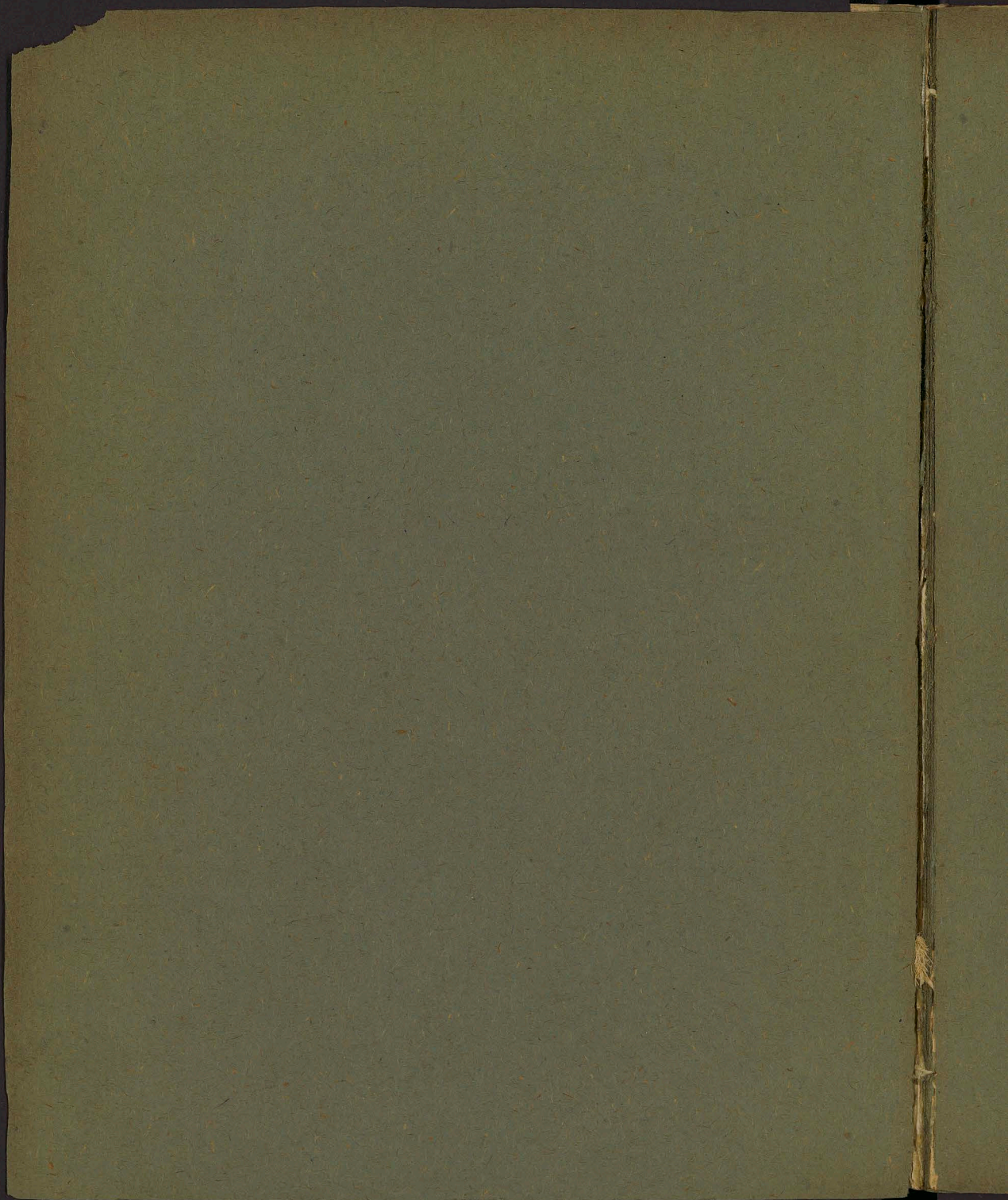
4492

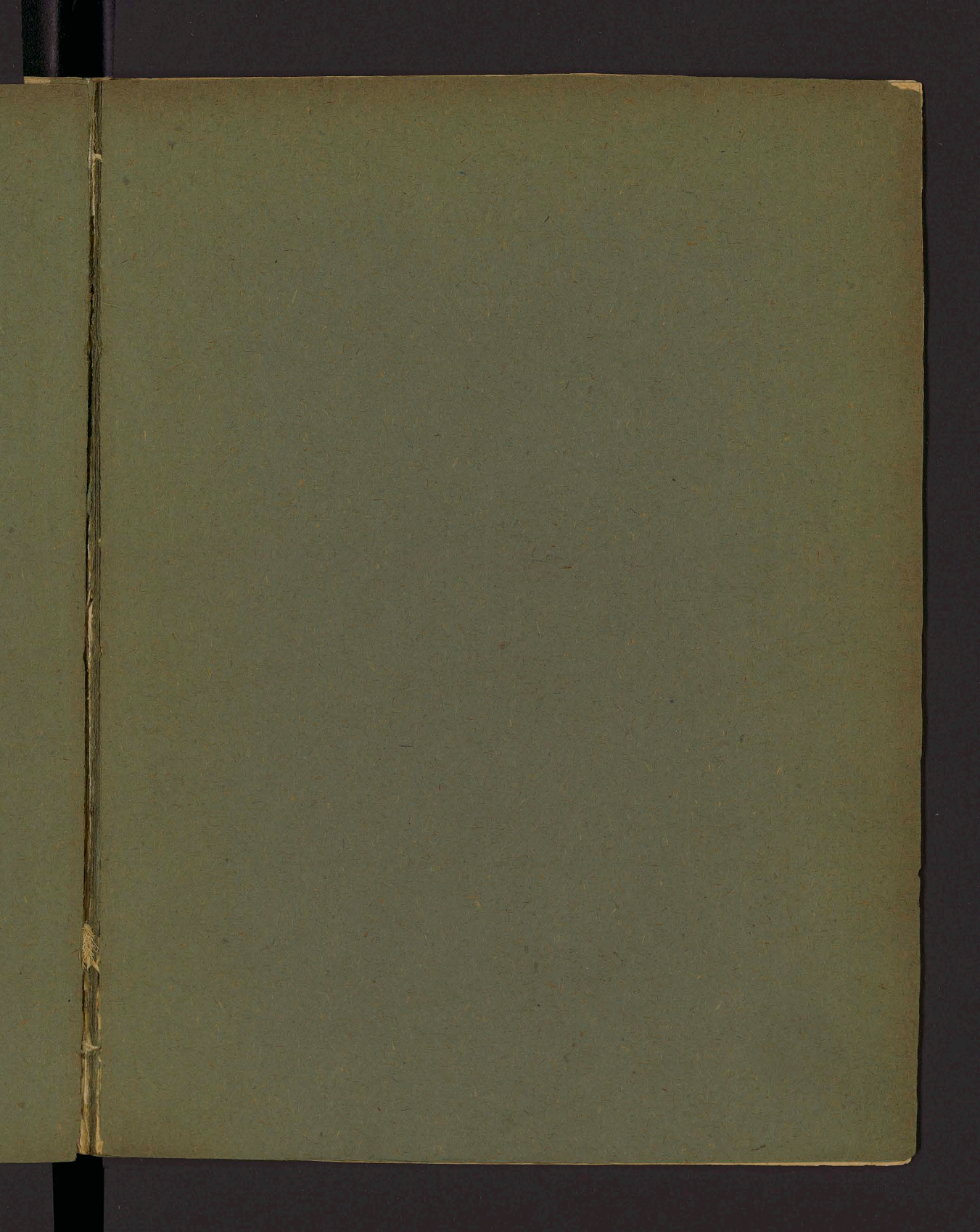
CIMELIA

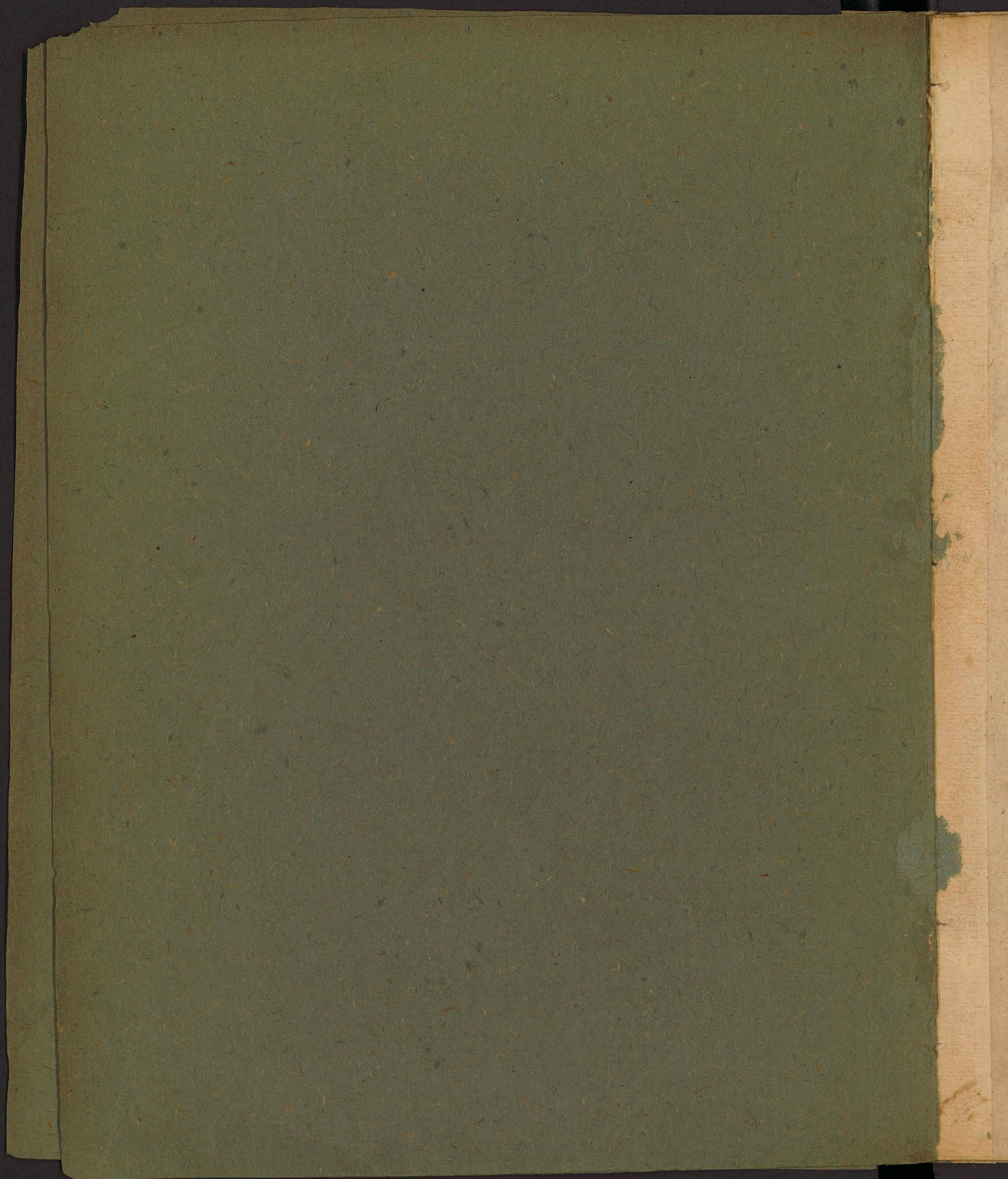
3116 Prawo.

VI. f. 38.

Reczycki

In Cancellaria V. 6. 38 1/2

ANDREAE RECICII

INSTIGATORIS REGII V. NOB.

ACCUSATIONIS IN CHRISTOPHORVM

SBOROVIVM ACTIONES TRES.

De fide publica.

De præscriptionibus ante iudicium oppositis.

De criminibus.

*Ex catalogo librorum
Martini Stoliczki Franc.
bonnæ h. b. 1634.
nec. Del.*

CRACOVIAE

Typis Lazarianis. Anno Domini.

1 5 8 5.

Prawo 3116

Cim. Gu. 4492

A
IN

stitu
tum
alian
ipfa
berc
qvi
non
qvi
di: a
omn
blic

ANDREAE RECICII INSTIGATORIS REGII V. NOB.

accusationis in Christophorum Sborovium actio prima

De fide publica.

V M primò Christophorum Sborovium Serenissime Rex, amplissimiq. Senatores, consiliorum ac societatis contra remp. cum immanissimo hoste eius Mosco initæ, inqve ipsum Regem maiestatis reum feci; ita causam agere cōstitueram, ut qvod in qvibusdam rebusp. lege sancitum fuisset, id ego consilio ac voluntate præstarem: aliamqve orationem nullam, qvàm qvæ ad crimina ipsa demonstranda pertineret, in actione hac adhiberem. sive enim accendendi animi eorum essent, qvi de eo cognoscerent, qvem res ipsa tam atrox non commovisset, oratione mea commotum iri qvî sperare poteram? sive ad reip. curam revocandi: ab eo, qvi suæ ipsius salutis cura, qvam unà cū omnium appetitam videret, non afficeretur, ut publicæ rationem haberet, ne postulandum qvidem

videbatur. Quod consilium meum ut mutarem, rei institutum facit. qui alia ratione in hoc iudicio pugnandum sibi putat, quàm ab aliis reis in aliis iudiciis solet. Non enim id agitur, ut innocentiam suam, ut integritatem mihi opponat: ne inficiatione quidem criminum, aut occultandi ea spe, nulla denique si non honesta, probabili tamen ac usitata defensionis ratione magnopere nititur: id, quòd nemo tam improbus reus est, qui postulare audeat, ne omninò iudicium subeat, vel si subterfugere id non possit, ut pœnam tamen effugiat, contendit. Qui conatus eius, consilia, postulata in proximis conveni-
tibus nobilitatis fuerint, iam antequàm dies dicta ei esset: quæ orationes ad invidiam iudicio huic conflandam accommodatæ, quæ misericordiæ imploratio, deploratio libertatis, servitutis denunciatio, neminem esse arbitror, quin memoria teneat. Quorsum hæc omnia, nisi ut iudicio, cui innocentia fretus committere se non audeat, turbis, ac intercessionibus eripiatur? At qua ratione? Ea, quæ vel maximè ad vindicandum valere debebat: ne novum genus quæstionis decernatur, petunt: quærentur de Senatus consulto eo, quo ut ad causam dicendam eum Rex vocaret, satis frequens Senatus auctor Regi fuerat: in usitatum ac in auditum penè in hac rep. esse dicunt, subiectum à principe maiestatis accusa-

eusatum, aut tali crimine in iudicium vocatum fuisse. Quæ si ego concedam, illi vicissim mihi concedant, necesse est; nec in qua rep. minora ac privata delicta animadvertantur, in ea gravissima peccata, quæ repub. ipsam oppugnent, impunita esse debere: nec leges aut iudicia, si exerceantur, accusanda, sed audaciam tantam, improbitatemque singularem, quæ tam inusitato scelere repub. violare non dubitarit, eo maiori odio dignam esse. Quid enim est? tu cum atrocissimi criminis acculeris, non quomodo te purges, quæras; sed ne omnino causam dicas, pugnes: crimen transferre à te non coneris? novitate commemoranda invidiam iudicio te conflaturum existimes? sed tamen in qua tandem repub. hæc ab illis disputantur? in ea nempè, in qua Spitko Melsteinius clarissimo patre natus, auis, maioribus quam uis mortuus in iudicium pertractus, maiestatis condemnatus, nudusque publice abiectus fuit; ut cum ipse sensum doloris mortem effugisset, tam nefarii tamen sceleris pœnam ignominiam corpus non effugeret. In ea deinde, in qua cum reliquas ferè causas omnes à iuris civilis ratione seiunctas suis quibusdam legibus ad reipub. huius formam accommodatis maiores nostri circumscriberent, hoc iudicium & ipsum uel diligentissime constituerint. Extat enim lex, quæ de cri-

Spitko Melsteinius
1615

mine hæresis perlata est, quæq. ad criminis maiestatis formam cognosci de eo iubet. Eam autem quam præscribit? tanquam in maiestatis crimine, inquit, per quoscunque non modò magistratus verum etiam nullo magistratu præditos capiatur, puniaturque. Addit pænam, ut bona publicentur, ipse posteritasque eius in perpetuum infamis sit: si in potestatem cuiusquam perveniat, ut ultimo supplicio afficiatur. Idem ergo hic iudicium nostræ leges in perduellem, ac hæreticum dicunt, quod in eorundem criminum reos eæ leges, quibus alij ferè populi christiani utuntur. Quid enim ferè aliud leges eæ duri habent, quàm quod nostræ leges non immeritò durissimum iudicarunt, ut prius in vinculorum servitute civis incidat, quàm iudicio libertate privatus sit: cumque aliàs nemo indicta causa condemnari debeat; hîc primùm summatim saltem dicta: deinde apud quemcunque iudicem, dicta condemnetur? At idem disertè hæc lex in maiestatis ac hæresis rerum statuit. Itaque fuerunt eius legis capita quædam deinde partim sublata, partim correctæ, partim moderatione quadam mitigata. Consecuta enim mox Iagellonis lex fuit, quæ quenquam nisi iudicio prius convictum in vincula conijci vetat. Correctum & illud caput fuit, quo ad ministros etiam regios crimen hoc pertinebat. Nam cum & antiquioribus

oribus temporibus reip. Romanæ non modò ad populum Rom. sed magistratus etiam ac legatos ; & postea cùm in unius imperium concessisset non in principes solos, sed in comitatum etiam ac consiliarios principum crimen hoc committeretur, hic lege lata ad Regum personas solas astrictum fuit : Posterioribus temporibus omnia etiam capitalium rerum iudicia è regia ac à magistratibus ad comitia revocata fuerunt. Quæ leges, cùm certa superioris legis capita emendant, reliquis maiorem auctoritatem eas tribuere quis non intelligit ? Itaque cæteris eius partibus ferè correctis crimen nihilominus & pæna mansit. Et tamen ne nova quæstio decernatur, postulare non verentur. quia quid opus est ? crimen enim maximum esse, quod in iudicium vocatur, num ambigitur ? à nemine. puniendum, si doceatur ? ne id quidem credo quisquam tam impudens sit, qui postulare audeat. Quid igitur ? Vtinam tam facilè de alijs rebus convenire inter nos posset, quàm de hac convenire debet. Illi singulare facinus esse, quod defertur, negare non audent : ego eo iudicio, quod ad communia, & quotidiana delicta adhibetur, utor. Quid hic est, de quo vel impudentissimus reus recusare possit ? vocavi ad comitia, in quibus de omni crimine cognosci debet : ut in præsentia omnium ordinum, totiusque reipub. oculis se purget,

purget, postulo: non ut ex vinculis causam dicat: non ut per magistratum aliquem opprimatur peto: nihil denique eorum, quæ iure civili ad crimen hoc persequendum prodita sunt. repudiat hæc iam dudum libertas nostra, ac, ut dicam quod sentio, ne Rex quidem hic est, qui vel cupiat id vel flagitet. Qui verò hoc modo, quo hic vocatus est, in iudicium vocatus nihilominus omnes subterfugendi eius rationes quærit; quid aliud agit, quam ut proprio conscientia suæ iudicio condemnatum se ostendat? quæ nisi gravissimum testimonium ipsa contra eum diceret, non né publicè innocentiam suam testatam esse uellet? non operam ipse daret, ut non modò scelere ipso sed suspitione etiam sceleris care-ret? non ut maximè nullum iudicium constitutum eius rei esset, cum tamen tanti facinoris fama de se sparsa esset, tam frequens rumor increbuisse, non ipsum se cognitioni offerret: excuti omnia consilia cogitationesque suas peteret. Iam autem quid aliud ipse quodammodo dicere videtur, quàm, crimina, quæ in me conferuntur, non nego: patriam crudelissimo hosti Mosco in ipso gravissimi belli ardore, quantum in me fuit, auro vendidi: pecuniam ab eodem contra patriam accepi: fidem iusiurandumque ei dedi: Regi ipsi insidiatus deinde sum: reipu. statum mutare volui: fateor: harum tamen rerum iudicium

dicium subire non cogor : non moris est : non usitatum est : Iuris denique huius libertati repugnat. Quæ si quis admittat : quis autem probet nisi planè demens ? sed tamen si quis admittat , is quomodo non simul , duas sanctissimas res , & sine quibus nulla unquam hominum societas subsistere potuit , è re-
pub. tollit , fidem , & iudicia. Etenim si impune Regis vitæ insidiæ fieri possunt , frustra fides illi data est : nullam authoritatem confœderatio pro ipsius dignitate atque salute suscepta obtinebit. Quid verò populis appetentibus honestatis , atque laudis avidis gravius accidere potest , quam quod nonnullis gentibus , ut Valachis , ac aliis quibuldam accidisse videmus , ut in proverbium perfidia eorum erga principes suos pervenerit , idem ipsis contingat , ut ob paucorum scelus aliarum nationum sermonibus fides eorum notetur. Respub. autem quæ sine maiestatis iudicio unquam fuit , seu potius sine hoc subsistere potuit ? Omnes liberi populi cum in privatorum salute tuenda non negligentes essent , in publica custodienda vigilantissimi : in singulorum iniurijs vindicandis iusti , in publica severi fuerunt. Iam verò publicam salutem in ijs rebus pub. quibus principes præsent , non regia contineri , aut ab hac ulla ratione seiungi posse , quis unquam existimavit ? Itaque non modò in omnibus alijs rebus pub. sed à maiori-

*Fides fragilis
quæ non tollit.*

bus etiam nostris semper ita iudicatum est, quod ratio ipsa testatur, utilitatem, dignitatem, salutem reipub. à regia non modò nulla re seiungi, sed ne anteponi quidem ei posse. Vos enim hîc appello clarissimi senatores. qui cùm more maiorum in senatu sacramentum dicitis, non né cum universæ reipub. simul regię amplitudinis, incolumitatis, atque commodorum curam suscipitis? *Regi equidem vos fideles futuros, sanctissimo iureiurando promittitis: pro eius maiestate & reipub. regni eius fideliter vos consulturos: secreta, quæ per eius maiestatem & consiliarios eius dicentur, pertinentia ad maiestatem regiam vel reipub. aut utrunque nemini in iactum regiam aut reipub. vos aperturos: pro viribus vestris utilitates regię maiestatis, regni & reip. aucturos: quicquid verò sciveritis, intellexeritis, aut senseritis maiestati suæ regię, regno & reipub. noxium, ei vos opposituros, idq; aversuros.* Ad quæ cùm vos singuli iureiurando obstringamini, ut quemadmodum reliquos ordines dignitate vester antecedit, ita in salute etiam atque dignitate regia tuenda, quæ eadem universæ reipub. salus continetur, princeps sit: propter individuam hanc reipub. cum Rege coniunctionem, in comitiis, quibus Reges creantur, ad eadem fœdere universi se obstringunt. Cuius rei afferrem exempla, si ullum illustrius iudicarem eo, quo huius Regis electio

Regia in
Senatu
Senatus

ctio sancita est; id autem propter recentem eius
memoriam non omnibus notissimum esset. Quòd
si Regis salus à publica omnium salute nulla re seiun-
gi potest; quid cogitari absurdius possit, quàm ut
singulorum vita atque dignitas legibus septa, prin-
cipis nullo legum præsidio contra impiorum civium
scelus munita sit; pro quo mori singulos, si res po-
stularet, iura divina atque humana cogeant? sin-
guli enim & ea conditione nati sumus, ut omnibus
moriendum sit: & cuiusque nostrum mors unius do-
mus luctu finitur: principum mors à reipub. quæ im-
mortalis esse debet, calamitate seiungi non potest.
Verùm debeo habere rationem eorum, apud quos
dico: non desiderat prudentia vestra longiorem o-
rationem: est tamen eius totam remp. animo com-
plecti, quantumque in ipsis est in perpetuum immor-
talitati eius consulere. Ea hætenus fortuna reipub.
fuit, multò magis autem deinceps futura videtur, ut
varijs principum mutationibus subiecta sit: propter-
ea, quòd non nascentur nobis Reges, sed fiant. Iam
verò nulla principis mutatio sine reipub. mutatione
aliqva, ac ne sine calamitate quidem insigni acci-
dere potest. Quæ enim ad evertendum statum reip.
singula plurimum valent, ea ex crebra principum
mutatione ferè universa nascuntur. Nihil seditione
exitiosius: nihil civilibus dissensionibus pestilenti-

vide

*Incommodum
ex crebra
principum mu-
tatione.*

su : nihil externo bello periculosius est. Omnes hæ-
sce calamitates, sæpè unius principis mors, atqve in-
teritus simul invehere solet. Quæ cùm omnibus vel
fato, vel præter fatum natura semper ferè impendat, si
ad naturæ communis fragilitatem, incertosque e-
ventus valetudinis scelere etiam ac insidijs aditum
sibi ad eam nefarios homines impunè patefacere si-
namus : si non omni ratione prohibemus : obviam
imus ; corpora ipsi nostra pro vita ac salute eius au-
daciæ ac sceleri obijciamus, ullum né temporis pun-
ctum salvos nos esse posse existimamus? Romani im-
perij opes, quæ æternæ atqve invictæ futuræ vide-
bantur, quid aliud, quàm crebræ principum cædes
fregit? Non alia ferè Constantinopolitani deinde,
ac Tapezuntini imperij fortuna fuit. Patrum memo-
ria Mamalucorum in Ægypto potens in primis ac
florens imperium fuisse traditur, hominum quidem
perditorum, sed tamen bellicosorum, & qui virtute
sua finitimis omnibus ferè formidabiles erant. Eo-
rum, quantum humana ratione iudicari potest, ho-
die imperium staret, nisi pari in Sulthanos suos per-
fidia vicinorum potentię obnoxium id fecissent. Mul-
tos populos ac nationes commemorare possem, quæ
nullo alio ferè fato perierunt. Sed non longius ne-
cesse est exempla eius rei nos petere, cùm ex iisdem
causis interitus nati vicinarum coniunctarumque na-
tio-

tionum in oculis pene nostris versentur. Quæ enim vel Vngaris ulla alia ferè calamitatum causa extitit, quàm crebræ Regum mortes, deqve aliorum creatione subsecutæ dissensiones : vel Valachos in gravissimam servitutem, cùm antea non libertate solum, verum opibus etiam florerent, quam fluxa in principes suos fides, de qua paulò antè etiam ostendi, adduxit ? Verum ego cogitatione atqve cura de repub. longiùs quàm necesse est progredior : Quis enim est, qui non principis salutem, quæ à publica segregari nunquam potest, quàm tectissimam esse oportere sua sponte statuatur ? Itaqve reus ipse vertit iam stylum : videt tandem non rumoribus periculum iudicii se effugere, sed innocentia propulsare debere : non recusat iam iudicium : videt esse leges, ex quibus partim usitatissimum, & quasi solenne superioribus etiam temporibus iudicium hoc maiestatis in repub. fuisse appareat ; partim quibus ad quas personas referri debeat, definiatur : liquere, quæ pæna eius sit : traditas formas libellorum euocatoriorum, quibus non facta modò, sed dicta etiam, in iudicium hoc vocantur : cedat rebus apertissimis : concedat id etiam necesse est, nec rempub. nec libertatem sine iudiciis tantorum præsertim criminum retineri posse. Quare hesternæ die, cùm ut contumaciæ in primam citationem condemnaretur, po-

stulatum à me fuisset, equestris ordinis hominem Io-
 annem Solscium misit, qui responsurum eum in iudi-
 cio, ac iure, quomodo nos etiam de publicis iudi-
 ciis dicere solemus, experturum ostendit. Erecti iam
 omnium animi expectatione iudicii erant: subito a-
 lia nunc exorta est nova postulatio ipsius, qua non
 iam, ut iudicium subterfugere videatur, sed ut re ip-
 sa id effugiat, consequatur: aut cum iudicium re-
 cusare non potuerit, pœnam tamen, si condemna-
 tus sit, evadat. Fidem publicam postulat, eamque
 aliquot mensium; id est ne omnino iudicium sube-
 at; cum Comitiorum tempus, quod reliquum est,
 non multo plus uno mense sit. Hanc iure publico si-
 bi deberi dicit, sineque ea iudicio sese committere
 posse negat. De hac igitur postulatione eius cum
 nunc præcipue dicendum mihi sit, brevissime ad e-
 am respondebo, quod res ita clara est, ut minime
 multis verbis egeat. Legem primò esse dicunt Ca-
 simiri Regis anno M. D. Lxviii. *De treguis pacis seu*
salvo conductu dandis de regno fugientibus, latam, qua
fides publica aliquod ob delictum profugis, ac deinde
ad iudicium provocantibus tribuatur: attemum Ioannis
Alberti de salvo conductu his, qui de regno fugiunt, dan-
 do. Hic nolo iam disputare de usu ac consuetudine
 iudiciorum, quæ hætenus perpetuò recepta in rep.
 hac fuit: cumque hæc optima verissimaque legum
 inter

in circa
 fides.

-his et co-
 Inotaco of
 Eima et nore
 mu. Legum in ter-
 fides.

interpres semper sit, postulationem hanc, quæ à re-
 cepra iudiciorum consuetudine tantopere abhorre-
 at, ne cum legibus, quidem ullis convenire posse,
 contendere: de legum ipsarum sensu pauca dicam.
 Primum enim Casimiri legem, quis est qui non vi-
 deat eo tempore latam esse, quo non modò iudici-
 orum, sed communis libertatis totiusq. adeò reipub.
 longè alius, quàm paulò posterioribus temporibus
 consecutus sit, status fuerit? Tum enim etiam non-
 dum damnatos capere tamen licebat: paucis annis
 post Jagellonis lege omninò hoc sublatum fuit: eo
 tempore in regiam omnes promiscuè causæ evoca-
 bantur; novissimè Sigisf. Aug. constitutione capitis
 iudicia omnia ad comitia alligata fuerunt. Quòd si
 propter harum rerum metum solum, ne scilicet an-
 tè sententiam quis in vinculis habeatur, aut per pau-
 cos opprimatur, fides publica peti ferè solet: & tum
 cum ista & fierent & licerent, maiores etiam nostri
 fide publica sibi prospexerunt, postquàm ea iure pu-
 blico sublata sunt, quis est qui fidei quoque publicæ,
 quæ ob illa peti solet, necessitatem etiam sublatam
 nò intelligat? Præterea verò si verba ipsa legis inspi-
 ciamus, quis erit qui non remotissimum sensum eius
 à præsentī causa esse perspiciat? Quibus enim ea ca-
 vetur? Si aliquis, inquit, coram nobis, vel Capitaneo
 nostro de aliquo crimine vel maleficio fuerit accusatus,

Et ad

olim no damnat
 in quo capitebat

pph. duab. nly
 olim fidei publi
 ca pph. d. b.

Et ad ostendendam suam innocentiam per nos vel nostrum Capitaneum non fuerit admissus, Et ob hoc ipsum fugere contingat. Hac né lege Christophorus Sborovius compræhendi videri potest, qui tantum abest, ut ad innocentiam suam ostendendam non admittatur, ut ad causam dicendam ultrò vocatus sit? neque in tempus igitur, neque in causam hanc, neque hominem legem hanc convenire neminem non videre arbitror. Idem de altera Ioannis Alberti lege dico, nihil ad præsentem quæstionem eam facere. quæ magis contra adversariorum metum, aut potentiam alicuius, quod hodie etiam sit; quàm iudicij aut iudicum, quod iam tum lege Jagellonis lata fieri nihil attinebat, fidem publicam iudicio agere volentibus deferat. Etenim si etiam post legem Jagellonis nihilominus fide publica ad iudicia venientibus contra iudicum metum opus erat; unum horum fuisse necesse est; ut vel idonee communi libertati prospectum ea lege non sit, ac etiam non damnatus quis aut vinciri aut puniri possit; vel ut postea ea lex observata non sit, ac vel in desuetudinem venerit, vel abrogata fuerit: quorum nullum verè dici potest; quodcunque autem dicatur, non si ne summo periculo communis libertatis dici poterit. Verùm concedamus, quod & à sensu legis, & communi iure libertatis remotissimum est, contra iudicum

dicum metum, fidem publicam, ea lege permitti, illa certè & temporis diversitas remanebit; quòd eo tempore lata est, quo in regia adhuc pleræque causæ judicabantur: & hominum, quòd profugis, qui cùm ad innocentiam suam ostendendam quemadmodum superior lex inquit, non admitterentur, profugere coacti fuerint, ea caveatur. Quibus tamen si modò ea lege contra judicum metum cavetur; ita cavetur, ut non impunitas eis sed securitas contra maiorem vim tribuatur, neque iudicium eos eludere, sed causam dicere velit. Quomodo enim petentibus fidem publicam dari iubet? *Ut sub libertate, inquit, publica vel se expurgent, vel iusticiam petant, eamq; ex se reddant accusati.* Reliquum Alexandri privilegium est. Eo id contineri dicunt, ut si quis è senatoribus aliorum clandestinis coitionibus delatus ad Regem sit, senatus de eo iudicium sit, durante interim securitate accusati. De hoc non dicam, quòd nescio quidem quàm rectè, verissimè, sanè dicere possum, cùm à principe nondum Rege privilegium hoc profectum fuisset, nunquam postea à Rege confirmatum, aut sub publico regni sigillo unquam editum fuisse: ne de ipsis quidem rebus, quæ eo continentur, num cum posterioribus legibus conveniant, disputabo. quàmvis in superioribus comitiis, quibus Henricus Rex creatus fuit, à nobilitate

hoc ipsum privilegium non præteritum, quæquæ eius capita ad rempub. aut communem libertatem nobilitatis pertinere visa sunt, nominatim in conditiones regias relata plerique memoria tenent. Verùm obtineat id authoritatem suam: quam certè si amplius jus, ac majorem libertatem communi nobilitatis juri adferre potest, non modò libente me sed etiam adiuvante obtinebit. Verùm tamen quid tandem eo novi juris statuitur? securitatem accusato præstari vult, dum iudicium exerceatur. Idem non né Iagellonis privilegio universæ nobilitati jam antè tributū est? si enim nemo, nisi qui jure victus sit, vinciri, vita, bonisvé multari debet, nulla certè ante exitum judicii vis cuiquam afferri potest. Quæ tamen ut ita jam jure publico constituta non essent, ab hujus credo, Regis divina moderatione, ac lenitate ullū injustum periculum metuendum ei esset. qui cū gravissimè à reo appetitus sit; cū vita ejus, nefariis illius infidiis: dignitas omnibus injuriis ac contumeliis proposita fuerit: talem tamen in tota hac actione summa cum omnium nostrum admiratione se præstat, ut animi ejus patientia reo ipsi magis præter expectationem spem, quàm offensa, metum atque terrorem adferre possit. Cujus nec justitiæ esset, quem in iudicium vocasset, per vim velle opprimere; nec sapientiæ, quem summa cum justitiæ opinionē

*Neq. infamia
in iudicio
propter illi
opprimere*

nione condemnare posset, eum cum invidia velle tollere. Verùm tamen metuat offensum Regem: datur hoc timori ipsius, ut plus apud eum propria maleficii conscientia, quàm Regis bonitas valeat. Quæ, quemadmodum antè etiam ostendi, major securitas, vel ab illo peti, vel à quoquam præstari ei potest, quàm non modò ipsi, sed nobilitati universæ jus publicum, ac Iagellonis lex tribuit? Est certè hîc aliquid, quod ego non modò ad eam personam, quæ reip. causa mihi imposita est, verùm ad communẽ etiam libertatem pertinere judico. Fundamentum ac quasi caput libertatis nostræ ea una ferè lege continetur, quæ ne quisquam è nobilitate nisi legitimè priùs per actus in vincula conjiciatur, aut fortunis, vitæ mul-
tetur, statuitur. Quam quidem legem, cum à Regibus majores nostri impetrarent, non præsidium impunitatis, sed monumentum libertatis eam esse voluerunt. In ergastuli enim ac vinculorum, quibus servi coërcerentur, locũ infamiæ ac existimationis metum, quo liberos maximè commoveri debere existimabant, si in jure quis non stetisset, substituerunt. Ita infamiæ metu ad excipienda judicia reos quasi addictos duci: corpora ac fortunas, dum jus eorum per sententiam imminutum non esset, ipsorum potestati permitti voluerunt. Hanc verò libertatem si ea, quam dixi, lex tueri non potest, quæ res erit, quæ

*Capitulum ac finem
tam enim
fuit libertas
est communis.*

tueri illam possit? maiorem scilicet auctoritatem temporariae literae, eaqueve privatim singulis datae, quam lex ad immortalis temporis memoriam lata, quæq. omnium libertati publicè consulit, habebunt? Verùm quæ res tentetur videtis. Cùm à publico jure receditur, ne in dubitationem id vocatum: dum privatim in iudicio singuli consuli sibi petunt, ne publica libertas parum firma, nec satis præsidii habuisse videatur, diligenter providendum vobis est. Nullum à majoribus nostris libertatis hoc patrimonio præstantius relictum nobis est. quo magis communi consilio retinenda, omnesq. ab ea infirmanda, cuniculi excludendi nobis sunt. Cæteris rebus à multis aliis nationibus vincimur. Multæ opum magnitudine: non paucae urbium cultu atque elegantia, multarumq. rerum copia, nos antecedunt: à nonnullis aliis rebus superamur: libertate nulla antepone se nobis potest. Libertatis autem hujus, id quod ostendi, quodque nunc in dubitationem vocari videtis, fundamentum est. apud alias gentes nonnullas exorsus iudicii vincula sunt: hinc damnationis ferre exitus: illhic prius in carcere, quam tribunali reus sistitur: apud nos non nisi cùm à tribunali ad pænam deducitur: illhic prius in lictoris quam iudicis potestatem incidit; hinc integri juris nobilem, priusquam à iudice condemnatus sit, à lictore attingi

nefas

nefas habetur. Hæc nobis arx libertatis nostræ non modò ab infirmatione, sed suspitione etiam infirmationis omni defendenda est. Quid autem interest, omninò né eam tollamus, an aliis præfidiis securitatis nostræ quærendis non satis in hac præsidii esse significemus? Quòd si quæ hætenus vis in eo fuerit, consideremus, magis liquebit. Quod enim hodie adhuc in aliis nonnullis gentibus usu venire videmus, ut si qui in fraudem seu sua culpa, seu fortuna incidant, eiusque rei potestas iis fiat, ut priùs fuga evadere possint, quàm vincula iis injiciantur, non facile nisi fide publica impetrata iudicio se committant; quæ plerumque hucusque dum in iudicio se sistant, petentibus tribuitur: quibus amplissimè cavetur, ut è iudicio etiã tutò recipere se possint, permittitur: ita nimirum, si priusquàm sententia lata sit, cùm ex adversarii actione de exitu iudicii dubitare coeperint, eo non expectato recedant. Verùm quod hodie apud alias gentes in hoc genere observari videmus, idem aliquando apud majores nostros accidebat, ut nonnunquam principum potentia cedere cogerentur, nec nisi securitate publicè sibi præstita potestati eorum credere se auderent. Ab eo tempore, quo publica libertas primùm à Iagellone ea, de qua dixi, lege: deinde etiam publicis iudiciis omnibus ad Comitia revocatis amplissimè munita fuit,

non modò cuiquam, qui in iudicio condemnatus nō
 esset, vim ullam à magistratibus allatā, sed ut affer-
 retur ne timuisse quidem quēquam scimus. Itaque
 quòd unum satis sit, ad postulationem totam hanc
 eorum excludendam, unicum exemplum cuiusquā
 proferant, qui ab eo tempore vel petierit fidem pu-
 blicam vel acceperit. In iis, inquit, causis, quæ in-
 ter privatos vertebātur: hoc autē iudicium cum Re-
 ge ipso est. quæ exceptio si hanc vim habet, ut liber-
 tatem à Iagellone nobilitati tributam ad privatorū
 causas solas, non eas etiam, quæ regibus cum illis
 intercedunt, revocet, quid periculosius interpreta-
 tione hac libertati communi esse potest, quæ eam,
 quā amplissimè, ac infinitè Iagello constituit, cer-
 tarum personarum definitione in angustum redigit:
 si quod magis spectare videtur, ut deteriori condi-
 tione Rex sit, quā privatus, quid à salute reip. om-
 niumque nostrum alienius? Qua de re nunc non ne-
 cesse est me dicere; quod Regis salutem sine publi-
 co exitio negligi nullo modo posse jam superius o-
 stendi: pro rei quidem magnitudine paucis, pro ve-
 stra pietate ac prudentia, nimis etiam multis. Verū
 non dubito satis jamdudum ab omnibus intelligi,
 non innocentiae securitatis præsidium, quòd jure pu-
 blico omnibus paratum est: sed damnato impuni-
 tatem peti. Quod majori né impudentia petatur, an
 peri-

periculo salutis publicæ, stultiùs denique concederetur, satis affirmare non possum. Duo enim cùm judicii tempora sint, unum quod sententiam ipsam antecedit, alterum quod subsequitur. primum judicii denunciationem, citationem rei, accusationem, defensionem, testium monumentorumque exhibitionem, sententias Senatorum, decretum denique ipsum habet: alterum præter executionem nihil. Illo dum de crimine nondum liquet, dum purgari reum posse spes est, dum ambigitur, dubitatur, non indefensum quem esse, causamque non modò dicere, verum quàm liberrimè posse dicere communis omnium libertatis interest: post sententiam latam salutis omnium damnatum executionem non eludere. in quo vel summa iniquitas, vel summa calamitas publica summa cum stultitia conjuncta est. Iudicio condemnatum pœnam recusare iniquissimum est: rerum judicatarum executio non nisi in summa omnium licentia, omnium scelerum quasi habenis effusis, summa magistratuum imbecillitate, eversa denique ac funditus perdita rep. inhiberi solet. quod qui postulat, idem eadem opera non judicia modò, verum leges etiam, ac jura omnia, quæ sine judiciis subsistere non possunt, tollit. Quid verò stultius fuerit, quàm sententiam ferre, si executioni ea mandanda non sit? Iam autem quis non videt, id quod antè dixi, non securi-

securitatem sed impunitatem à reo q̄veri? Vt enim præteream ex ipso tempore, ad q̄vòd securitas postulat, ad eximendum comitiorum, cum iisdemq̄ve judicii simul tempus id interponi q̄vemlibet facillè judicare posse, id q̄vero: si judicii causa fides publica petitur, cur ad certum tempus petitur, cùm lex infinitè totum judicii tempus complectatur: amplius autem sine dubitatione ei cautum sit, q̄vi infiniti tēporis securitatem habeat, q̄vàm q̄vi certo tempore circumscriptus sit? Deinde verò cur sigillatim petitur cùm lex omnibus eam tribuat? Verùm ne diutius vos teneam, finem dicendi faciam. Neminem enim non sua sponte perspicere mihi persvadeo, si invidiæ in judicio hoc locus sit, non ad eos pertinere illam posse, qui in judicium vocârunt, sed q̄vi ut vocarentur, admiserunt: cùm non modò omnium liberarum gentium moribus, atq̄ve institutis severissimè hujusmodi vindicentur, sed nostris etiam legib. idem judicium diligentissimè constitutum sit; flagitet deniq̄ve id salus reip. eo autem modo exerceatur, q̄vo in privatorum etiam salute, atq̄ve iniurjis exerceri solet. fidei publicę autem postulationē hanc, partim non necessariam esse, q̄vòd jam antè publico iure cautum ei sit: partim communi libertati dupliciter periculosam, quòd vel idipsum jus ac libertatem, q̄væ certissima esse debet, ac à nullo un-
q̄vàm

quàm violata fuit in dubitationem vocet, vel contra Reges non valere eam debere significet, quæ contra omnes jus nobilitatis tueri debet : à salute reip. remotissimam, si deteriori conditione Regem, quàm privatum de salute sua contendere velit: injustam ac reip. legibusque exitiosam, si etiam post sententiam latam impunitatem speret.

ANDREAE RECICII
INSTIGATORIS REGII V. NOB.

accusationis in Christophorum Sborovium actio secunda

De præscriptionibus ante
judicium oppositis.

Vod superioribus diebus, Serenissime Rex, ac amplissimi Senatores, cū fides publica Christophori Sborovii nomine ab amicis ejus peteretur, dixi, non securitatem sed impunitatem peti, id eventu rei atque exitu comprobatum omnes jam vident. Fuit tum sæpius Serenissime Rex audita vox tua testis modera-

D

tio-

tionis ejus,quam non modò tota hac actione,verùm
omni vita tua præ te tulisti : cùm sæpiùs testareris ,
ut nihil cupidiùs hætenus fecisses,sic deinceps quo-
qve non facturum. Hanc ipsam fidem publicam,quã
postularet , minimè te illi negaturum esse ostende-
bas , nisi vel inæqualitas inter nobilitatem , quæ in
hac rep. omnis æquo jure esset, vel juris omnis per-
turbatio ea induceretur. Nam & illi soli si tribuere-
tur,in eodem nobilitatis ordine diversos juris ac no-
bilitatis gradus futuros;aut si nulli negaretur,& præ-
stantissimam Iagellonis legem , quæ summam secu-
ritatem universæ nobilitati tribuit , in dubitationem
adductum iri: & judiciorum rationem novam planè
exorturam statuebas : nec tamen recusabas , quin si
Senatus dandam eam illi censeret,libenter sententiã
ejus sequeris. Nemo erat qui non quàm tutissimè
ad judicium accedere eum posse existimaret,cùm ju-
re publico fretum,tum moderatione Regis.solus nõ
quid leges sibi præstarèt,aut à talis Regis mansvetu-
dine expectandum sibi esset, sed quid ipse meritus es-
set , metundum putavit. Itaque fidem publicam po-
stulare non destitit. Data ei fuit, atque ita data,ut &
ipsius securitati satis prospiceretur,& à communi ju-
re non recederetur. Cùm enim qui crimen confessi
aut jure victi sint, nullam amplius juris aut libertatis
partem obtineant, ad id tempus tributa ei fuit, ad
quod

quod jus ejus per sententiam imminutum non fuisset. non modò autem ut tuto in jure compareret: causam suam liberrimè diceret cautū ei fuit: Verūm ut ante sententiæ pronuntiationem tuto etiam à iudicio se reciperet, nec à quoquam interim manus illi injicerentur. si innocentia & causa confidebat, ad securitatem nihil amplius tribui ei potuit: si suo iudicio ipse jam se condemnârat, fateor impunitatem, quæ nec jure publico condemnato debebatur, ex tali fide multominùs sperare eum potuisse. In quam partem ipse de se præjudicarit, videtis. Cùm & communi nobilitatis libertate tutissimè ad iudicium venire potuisset, præterea verò talem, qualem diximus fidem, manu ac signo regio accepisset, non adest: fratrem Ioannem Sborovium Castellanum Gnesnensem, & Iacobum Niemoievium, quos honoris causa nomino, qui absentem se defenderent, misit. ita autem misit, ut non modò iudicium idem, quod de se fecerit, retinere: verūm spem etiam, quam semel cōceperit, posse se eò rem adducere, ne causam dicat, non dimittere se ostendat. Cum iis enim præscriptionibus venerunt, quæ cùm ad iudicium excludendum omnes pertineant, non tam criminis postulatiōem, cuius vel levissima suspicio intolerabilis viris bonis esse solet, gravem reo esse, quàm cognitionē ac iudicium ejus pertimescere eum ostendant. Ad

quas priusquàm respondeã, nõ nihil de procutatoria
 hac defensione eorũ absentis dicendũ mihi intelligo.
 Nullam Christiani orbis gentem esse arbitror, quæ
 non hoc jure utatur, ut in publicis iudicijs, causisqve
 capitalibus, præsentem reum requirat: per procu-
 ratorẽ absens nemo iudicium suscipere possit. cujus
 rei cùm hæc opinor ratio est, ut veritas quæ sæpè
 non modò oratione sed vultu ipso rei indicatur, eò
 facilius investigetur; tùm multò magis ea, ne judi-
 cium irritum fiat, si absens damnatus fortè sit, nec
 puniendi ejus facultas judici detur. hisce ego ratio-
 nibus nunc non utar: sed alia propria est hujus ju-
 dicii. quòd non modò ad literas ipsius, quæ à me
 proferuntur agnoscendas, præsentia ejus necessaria
 futura sit; verùm ut ad ea etiam, de quibus à me in-
 terrogabitur, respondeat. ab hoc igitur Christia-
 ni nominis omnium gentium in aliis judiciis more,
 hac autem hujus ratione num sine magna ratione di-
 scedendum vobis sit, vestræ prudentiæ est considera-
 re. Multis seculis vix majus ullum iudicium in rep.
 hac versatum est; quod neque à reip. salute sejungi,
 nec propter gravitatem ejus vel nunc non ad exte-
 ros promanare, vel ad posteritatis memoriã latere
 potest. In hac ne quid remissè statuatur, nevé eã cùm
 severitatem, tum diligentiam in iudicando desidera-
 re quisquam possit, quæ tali iudicio vobis denique
 ac rep.

ac rep. digna sit, etiam atque etiam videndum est. Nonmodò non vetatur, inqviunt, jure nostro in capitalibus etiam causis procurator intervenire, sed persona ejus in universum legitima est, jureqve constituta. Est ea verò non modo legitima, verumetiam necessaria. Non enim omnia per nos agere possumus: à quibusdam negotiis aliorum negotiorum occupationes nostræ: à quibusdam gerendi ejus inscitia nos abstrahit. Idcirco jure constitutum est, ut quibus in causis ipsi interesse non possemus, in his operæ nostræ vicaria amicorum fides supponatur. Non tamē quāvis à jure procurator proficiscatur, omnia promiscue negotia absentis in jure administrare potest. His ipsis moribus, quibus utimur, nemmo ob rem suam, ut proscribatur aliquis, per procuratorem postulare potest: præsens oportet in judicio ipse sit, qui proscriptione eum, à quo petit, condemnare velit. Vbi enim de capite ac existimatione civis ageretur, non modò de voluntate adversarii constare majores nostri voluerunt: verum ejus ipsius vocem in judicio audiri. Hoc igitur, dicat aliquis sine dubitatione obtinuit, ne absentis nomine quisquam interveniat: idem in aliis causis esset, si ab iis procurator excludendus esset. Nulla lex unquam ita scripta fuit, aut scribi etiam potuit, ut omnia, quæ aliquando inciderent, compræhenderet: sed cum in

*Gam. Et in
la. lignem se
procuratorem
a incertu peti
non potest*

Ne tam

Oratio

aliqua causa sententia earum manifesta est, non difficile est ei, qui cognitioni præest, eandem sententiam ad similes causas transferre. Hanc ob causam magistratus ac iudices in rebus p. constituti ab initio fuerunt, ut quæ legibus compræhensa non fuissent, ab illorum æquitate explerentur. Diuersarum autem rerum cum una eademque aut par ratio existit, quid causæ esse potest, ut non idem jus etiam atque æquitas constituatur? A proscriptionibus postulandis, ob iudicii, ut existimo, magnitudinem, quod famam atque fortunas civis continet, procurator summoveatur. Hic utrum tandem vel iudicium hoc leve est, in quo de salute Regis, ac reip. agitur: an ratio, quæ præsentem reum requirit? Ostendi antea, magnam partem criminum, quæ à me ei objiciuntur, ex illius ipsius literis pendere. Eas ego ipsius manu atque signo in iudicio proferam: in his non modò agnoscendis, verum etiam interpretandis quid illo absente amici ipsius facient? quæ si æqua si iusta ratio vobis videtur, non quid à lege non vetitum sit, spectare debetis; sed quid eadem lex, si hoc tempus providisset, æquum iudicatura fuisset. Accedo nunc ad exceptiones eas, quibus iudicium hoc subterfugere se posse reus confidit. Earum tres afferri intelligo. Vnam contra iudicem, quem Regem esse non posse contendunt: alteram contra citationem, ut nos appellare

pellare vulgo solemus, quæ non legitime scripta sit :
ideoque agi ex ea contra se non possit : tertiam ad
summovendum accusatorem, cum ab instigatore si-
ne delatore neminem accusari posse pugnent. Regē
non oportere in hac causa judicem esse dicunt. No-
vum planè ac inauditū in hac præsertim rep. in qua
de fama atque existimatione nobilis, nullum nisi Re-
gem sententiā ferre majores nostri voluerunt. Quod
cum multis & legibus ac institutis nostris ostensum
est, tūm verò maximè nuper in tribunalibus consti-
tuendis est declaratum. Quod enim apud sui ordinis
homines causam famæ atque existimationis quen-
quam dicere graue omnes existimarent, idcirco cū
privatæ causæ omnes ad tribunalia revocarentur, ut
publica tamen judicia non nisi à Rege exercerentur
ex dignitate nobilitatis esse, ab omnibus judicatum
fuit. Aliter, inquit, Iagello statuit, eo privilegio
quod Ieldnæ universæ nobilitati tribuit, in quo ita
scriptum est : *Nulli bona, seu possessiones recipiemus, ni-
si fuerit iudicialiter per iudices competentes vel baro-
nes nostros nobis condemnatus.* Ita autem reputant,
si in re pecuniaria Rex ipse sibi jus dicere nō potest,
multominus in causa, quæ famam, existimationem,
vitam denique hominis continet, judicem eum esse
conuenire. Hic quis est qui non videat aliam ratio-
nem juris, ac diversam quasi formam iudiciorum Ia-
gello-

gellonis temporibus , maximè primis fuisse : aliam postea consecutam. Dixi antea de eiusdem Iagellonis constitutione in hæreticos lata. qva non modò ut manifesti criminis, sed quocunqve modo suspecti, per quoscunqve sive magistratus , sive privatos capi antur statimqve puniuntur sancitur. Id iis temporibus non in hæreticos nove constitutum , sed ab aliis criminibus in hæreticos translatum cùm ex aliis rebus satis intelligitur , tùm eo ipso loco , quo perduellionis crimen cum hæresis crimine comparat. secuta aliquot annis post ejusdem Iagellonis lex fuit , qva nõ tam Regum potestati aliquid detraheretur ; cùm id demum maximè firmum imperium censendum sit , quod humanitate atqve obsequio continetur , quàm libertas nobilitatis in perpetuum constitueretur. qva ne ullius criminis obtentu, quisquam ex nobilitate capiatur aut puniatur, priusquàm iudicio legitime convictus damnatusqve sit , sancitur. Nouissimè autem capitalium etiam rerum judicia omnia constitutione Sig. Aug. è regia ad Comitia revocata fuerunt. Libertatis hæc nobilitatis , jurisque diuersitas, ut iudiciorum etiam non eadem omnibus temporibus ratio esset , effecit. Quo tempore enim Reges ipsi privatim causas cognoscebant , in causis quæ privatis cum principe intercedebant , præter Regem alius iudicum ordo necessariò adhibendus
fortas-

fortassis fuit: postquàm ad Comitìa cognitiones omnes reuocatæ sunt, cum Senatu communicatæ, è solitudine deniqve in omnium ordinum præsentiam, in totiusqve reip. oculos productæ, quis est, qui non modò non necessariam cautionem hanc, verùm cū posterioribus etiam juribus omnibus pugnare eā nō intelligat? Verū de his postea dicam, cū prius ad reliqua eorum respondero. Priuilegium enim etiam proferunt Alexandri Regis, antequàm quidem in Regem inauguratus esset, ab eo datum, id, de quo superiori actione ostendi, qvo ad Senatum huiusmodi criminum, quæ inter subiectos & principem versentur, iudicium revocatum putant. de cuius autoritate quemadmodum tum disputandum mihi non putavi, ita ne nunc quidem existimo: id dico nihil eo contineri, qvò Regis iudicium recusare possint. Primò enim ad ea crimina, quæ clandestinis apud Regem delationibus alicui conflata sint: ac ob quæ tacitum contra aliquè odium Rex susceperit, id pertinere, ipsi fateantur, necesse est. Ab iis autem quantum hæc absint, quæ publicè in iudiciū vocantur, nec ad Regis personam solam, verùm ad remp. ipsam pertinent, nemo est, qvin intelligat. cū verò Senatus iudicium de eo esse debere constituit, quis est qvin nō tam Regem à cognitione excludi, quàm Senatum ei adungi videat? de qvo ne dubitari possit, partim

ratio, omniumque temporum consuetudo, partim illarum ipsarum literarum verba testantur. *Idem intelligendum esse volumus*, inquit, *de causis civilibus inter dominum & subditum, nec minus inter pares*. Hoc igitur, *Idem*, quale est? docet mox ipse: *Ut nos*, inquit, *aut successores nostri non alia decernamus nisi de quibus universi consilio convenerint, vel aliis illis discrepantibus non modo maiores numero, imò potiores & sanioris consilii concludant*: Maximè verò ipsum privilegii principium, non tam ad excludendum arbitrium regium, quàm Senatus consilio adhibito moderandum latum id esse docet. *Sæpè enim*, inquit, *comperitum est, pro suo arbitrio ac voluntate Reges agere vellet*. Id igitur ne accidat, ut sententiam duarum partium in judiciis ejusmodi sequantur, statuit. Itaque nihil aliud eo privilegio ab Alexandro constituitur, quàm postea tempore interregni, quo Henricus Rex creatus fuit, constitutione ea, quæ de jure ultimæ sententiæ lata est, constitutum fuit. Illo, ut quod duæ potiores Senatus partes censuissent, ratum esset, cavetur: hac ut in dicendis sententiis ad unam sententiam Senatores omnes adducere omni ratione Rex conetur, idque in quo omnes convenerint, sequatur; aut si inter se convenire non possent, quod communi juri ac libertati proximum sit amplectatur, statuitur. quod cum facit, utrumque Rex assequitur, ut & Sena-

Senatus iudicium fit, nec ipse à cognitione excludatur. Decernit enim Senatus : sententiam fert Rex. quæ in re sive dignitatis senatus habenda ratio fuit, nihil amplius tribui ei potuit, quàm ne sine ipsius auctoritate quicquam Rex decerneret: sive reorum salutis prospiciendum, rectissimè ei prospectum est, quæ nō in unius verum omnium potestate futura sit. Non modò igitur nihil Alexandri id privilegium ad rem hanc facit, sed eandem planè iudicii rationem, quæ & hætenus observata fuit, & cùm aliis legibus compluribus, tùm maximè constitutione illa de jure ultimæ sententiæ stabilita fuit, ipsa etiam confirmat. Eandem vim alia quoq. ratio eorum, ex lege quæ quarundam rerum appellationes ad Comitia permittuntur, ducta habet. Si in quibusdam pecuniarum controversiis à Rege ad Comitia provocare licet, quanto magis, inquirunt, ubi de vita atqve fama hominis agitur, id liceat? Quid igitur habes hîc de quo queraris? ad Comitia, ad quæ tu provocas, ad ea ultrò te vocavi: nisi fortè in iis causis, in quibus è regia ad comitia appellare licet, ad senatum solum, ac non conjunctim cùm ad Regem tùm senatum interponi appellatio soleat. Quòd si, cùm de summis in bonis regiis inscriptis ad comitia provocatur, tam ad Regem, quàm senatum causa ea revertitur, quid ista appellatio ad declinationem iudicii Regis valet, nisi ut

provincia
a rege ad
intra in cer
eis causis

provincia
a Regia, ad
comitia, quæ
valet.

qua de re tum solus Rex cognovisset, de ea in Comitibus cum senatu cognoscat? Idem ultrò nonné illis tribuitur? si ad senatus judicium provocant, judicabit senatus; non enim ita Regis judicium amplector, ut senatus rejiciam: si Regis judicium metuunt, nihil poterit Rex sine senatu. Nam quod nuncios etiam terrestres adhiberi ad judicium hoc postulant, id quo, non dicam more, atque exemplo, sed qua ratione faciant, prorsus non intelligo. Interesse actionibus causarum, non modò nuncios, verùm quàm plurimos cives non inutile iudico: quò non modò judicium, sed multò magis litigantium ipsorum cupiditas quàm plurimorum conscientia constricta alligataque teneatur. Qvis enim cùm in tanta hominum frequentia omniumque ordinum quasi oculis vel accusat alterum, vel judicat, non simul de se, vita, moribusque suis judicium fieri cogitet? ut autem ea potestas, quæ hætenus ad deliberationes publicas, ac libertatem communem tuendam adhibita fuit, in capitalium rerum judiciis auctoritatem aliquam sibi sumat, quis unquam audivit? Novorum enim emergentium specie si inducere nuncios velint; quomodo non præter ea, quæ vulgò nova emergentia habentur, ipsi nova emergentia sibi fingant, docere nos debere videntur. Cùm enim hæc illo nomine censeantur, quæ cùm aliàs jure de-

re de-

re definita non sint, à tribunali ad regium iudiciũ in comitia remittũtur, nihil minũs certè in hãc causam convenire potest, quæ & in tribunali acta nunquam fuit, nec tanquam capitis causa agi etiam potuit; legibus denique nostris minimè præterita sit. Reliqua una adhuc ratio eorum est, quæ si valere debet, nullum in ulla rep. majestatis iudicium exerceri poterit. in omni iudicio tres personas intervenire oportere ajunt, actoris, rei, & judicis; duas ab uno sustineri, maximè autem eundem judicem, actoremque esse, nec æquum esse, nec ullius gentis more ac consuetudine receptum. Impunè igitur omnes resp. violari poterunt: nulli liberi populi injuriæ publicæ persequutionem habebunt. si enim singuli si universi judicent, cum & singuli eadem rep. contineantur, de sua injuria judicabunt: easdemque & actoris & judicis partes suscipient. iniuste itaque Brutus Cos. idèque pater liberos ceterosque adolescentes nobiles de Tarquinio recipiendo agitantes ultimo supplicio affecit. Publicam enim iniuriã ultus fuit. sed que eadem ad ipsum pertineret: injustè populus deinde Rom. Manlium Regnum occupare conantem: Atheniensis Themistoclem: Lacedæmonius Senatus Pausaniam: multi alii multos. Sed quid ego hæc colligo? hanc ipsam causam vel Senatus cuius iudicium non planè spernere audere: vel collegi-

nona amor
gentia d. Cr
Gmali ad
milia regni
remetun

Diemysius
Ha licarna
sens 66.5.

um nunciorum, cuius maximè expetere cognitionē videtur, quomodo cognoscere posset, si iudex de injuria, quæ ad se pertineat, nemo esse possit? Quæ enim ego crimina in iudicium voco? Proditio illa cū Mosco agitata magis né ad Regem, quàm rempub. universam, ad singulos denique qui ea continentur, pertinet? Iam verò illæ ipsæ insidiæ vitæ Regis posita, consilia contra dignitatem ac salutem Regis suscepta, utrum tandem magis Regem ac universos ac singulos commouere debēt? Regi enim, si quod Deus omen avertat, executus ea fuisset, quid magnopere mali afferre potuisset; eo loco, rebus gestis, ea gloria, ut nulla mors immatura evenire ei possit? remp. autem tam nefario scelere non né planè evertisset? Itaque non magis Rex, quàm hi, quos non fugere se præfert, Senatores; quàm omnes boni cives rejiciendi illi essent. sibi enim satis Rex vixit, hisce ut quàm diutissime vivat, nunquam satis diu victurus est: illi mors mali quid potuisset afferre, quæ tali principi ad æternitatem dux futura est? reip. non né summam cladem atque calamitatem invexisset? Itaque, si is, de cuius injuria agitur, iudex esse non potest, publicæ injuriæ nullus iudex erit? quo si nihil absurdius omnes esse intelligunt, quomodo Regem recuset, qui præter sententiæ pronunciationem non multum habiturus sit; cū Senatū, in cuius potestata-

ita constitui potest, ut non multa tempora eveniant, quibus aliquid ex eo mutari necesse sit: pleraque sua sponte tanquam senio confecta in desuetudinem veniant. Ad quæ si redire velimus, quàm multa nobis ex quotidiana penè consuetudine, hocque ipso receptissimo iudiciorum usu mutanda essent? quæ nunc penes iudices terrestres iudicia sunt, ea antiquitus apud Castellanos ferè erant. à terrestribus autem iudiciis nostra etiam memoria ad cuiusque territorii conventus, seu colloquia appellari solère meminimus. Multa hujusmodi commemorari possunt. quod enim officium, quæ dignitas terrestris est, quæ non suum olim munus, à quo nomen accepit, ac propriam functionem obtinuerit; quod quæ ullam nunc habeat? quæ si revocare quis velit, quis est qui non ab omnibus repudiatum ea iri intelligat? Quorsum igitur oratio hæc pertinet? ut cum de hac quæstione quæ nunc in controversia est, leges clarissimè scriptas eaque recentissimas, quibus quæ causæ ad cognitionem regiam pertineant, definitum sit, consuetudinem deinde ipsam optimam juris omnis interpretationem habeamus, ab hisce non recedamus: non quòd antiquiores etiam leges cum hisce pugnent, sed quòd tametsi ab iis illæ dissiderent, posteriores tamen usuque approbatæ retinendæ nobis essent: quæ si non tollerent superiores, corrigere tamen a-

liquan-

Quæ si redire velimus, quàm multa nobis ex quotidiana penè consuetudine, hocque ipso receptissimo iudiciorum usu mutanda essent?

Quæ si non tollerent superiores, corrigere tamen a-

liquando: interpretari semper ferè solent. Iam autè
quid hisce potest esse clariùs? quid evidentiùs? Ex-
tat constitutio Sigism. Aug. An. M. D. Lvii. lata. E-
jus uno capite causas, quæ ad personam Regis perti-
nent, suæ solius cognitioni Rex reservat. Idem alia
constitutione fecit, quæ de judiciis ultimæ instantiæ
ad tempus lata ab eo fuit. Causæ autem ad personam
regiam pertinentes, quæ aliæ quàm majestatis sunt
cujus crimen in personam regiam solam committi, pe-
culiari etiam lege sancitum est? Quam verò clariore
legem audire quis desideret quàm eam, quam idem
Sigism. Aug. de revisoribus constituit? in qua dum
revisorum securitati prospicit, qui illos violârint, eo-
dem judicio teneri debere, quia qui Regem ipsum vi-
olârint, sancit: ut nimirum à Rege ipso cum Senatu
regni in comitiis judicentur. hac quid magis aper-
tum, ac manifestum esse potest? Iam verò vel con-
stitutio Henricana, de qua antè à me dictum est, ob-
scure né Alexandri privilegium interpretari videtur?
vel altera in inauguratione Regis Cracoviæ promul-
gata perduelles ipsius Regis cognitiõis subicere? quæ
tamen ut id nominatim non faceret, cum altera ex-
tet constitutio, quia tribunal ab hoc ipso Rege sancit-
ur, eaqve crimina omnia Regis ac Senatus cogni-
tioni in comitiis subjiciantur, uti nullum aliud præ-
terquàm si quod lex ipsa excepisset, ita ne hoc qui-
dem,

dem, quod vel gravissimum crimen est, eximi ullo modo ex numero hoc potest. Sequitur versura, ut ita appellem, eorum. quia citatione rejecta ejus temporis moram, dum alia citatio edi contra reum possit, redimere velle videntur. verba hæc in citatione posita: *pænasque proditoribus patriæ debitas extendi super te audias*, contumeliosa reo ajunt esse: hanc autem moderationem majores nostros cum omnibus in rebus, tum maxime in judiciis adhibuisse; ut aduersarium sine contumelia in jus vocari voluerint: protuleruntque in eam rem decretum Sigism. Aug. quo cum contumeliosa citatio in judicio prolata fuisset, ea reiecta, pænaque in actorem constituta fuerit. Est decretum hoc latum de privato judicio, in quo à contumelia abstineri non solum potest, verum etiam debet. Quid enim indignius, quam ob pecuniariæ rei controversiam, famam atque existimationem alterius appetere? Crimen autem, ac tantum præsertim, quomodo verbis crimen non designantibus in judicium vocari possit, haud facile fortassis reperire est. Laethenem ferunt Olynthium eum, cujus opera Olynthi Philippus potitus fuerat, cum proditor à quibusdam Macedonibus appellatus fuisset, graviter injuriam suam apud Philippum questum: respondisse tum Philippum, ignoscere illum Macedonibus suis oportere, qui ita adhuc agrestes essent, ut scapha alio,

*Igitur enim
exemplum cum.*

alio, quàm suo nomine appellare nescirent. Quod hos rusticitate fecisse Philippus ludit, id in publicis iudiciis necessitate faciendum est. Qvis enim unquā in crimen aliquem vocavit, quem virum bonum existimaret : aut id si fecit, ipse vir bonus fuit ? qvis autem prodicionem in aliquo peragere potuit, ut proditorem non appellaret ? verum ut paucis rem absolvam : extat lex, quæ eum, qui alteri crimen aliquod in citatione objiciat, aut contumeliosis verbis appellet, ita confirmatum ad iudicium venire jubet, ut quæ in citatione posuerit, statim doceat : succumbenti certam pœnam constituit. Huic ego satisfacturum me offero: hocqve ipso temporis momento, crimina objecta probaturum. Venio nunc ad ultimam exceptionem eorum qua illi plurimum niti, & magnopere confidere videntur, delatoris absentiam, quem requirunt, ac sine quo in iudicium à me reum vocari posse negant. Præscriptio hæc si vim aliquam habere debet, cur non suo ordine proposita est ? Iam enim postquàm de citatione actum est, qvis est, qui non exclusam videat ? cùm postquàm ad citationem respondere coeptum est, nulli amplius præscriptioni declinatoriæ, moribus nostris locus sit ? captiosè dicat aliquis, agis, qui non rei æquitate ac juris disceptatione, sed levi adversarii errato, uniusqve puncti temporis intermissione arrepta, repellere te eū pos-

se existimes. Ego verò jure, ac more : præposterè
 quicunque ab his recedit : sine quibus nihil in publi-
 ca, privata, domestica, forense re cujusquam certum,
 ac constans futurum sit. Propterea enim jura consti-
 tuta sunt, ut quo quisque non modò iure, libertatem,
 res, fortunas suas possideat, verùm quo ordine tueri
 etiam ea debeat, sciat. ideo certa judicii forma, ra-
 tioque tradita. quæ si quis evertat, omnium rerum
 perturbatio, ac incertitudo consequatur necesse est.
 si quis ob homicidium aut aliud crimen, intra annū
 & sex septimanarum tempus, intra quod commissum
 dicatur, aliquem in judicium non vocet, nonnè om-
 nem capitali judicio contra eum agendi moribus no-
 stris facultatem amittit ? Quamobrem id ? ne vita, fa-
 mæ, fortunæque hominum in incerto essent : tolle
 legem hanc : nemini de salute sua diutius, quàm ca-
 lumniatori alicui libuerit, constare poterit. Iam præ-
 scriptiones temporis, quæ nostris etiam legibus re-
 ceptæ sunt, quia alia re nisi exiguo temporis puncto
 dominium à vero domino ad possessorem transfe-
 runt ? Itaque si uno mense seriùs, quàm à lege mihi
 præscriptum sit, fundum meum repetiero, eum non
 habebo : habebit is, ad quem aliàs jure non pertine-
 ret. Quare ? quia publicè interest, ne in infinitū posses-
 siones in incerto sint. Itaque habet omne ferè jus a-
 liquid ex iniquo, quod utilitas deinde publica, ut æ-
 quum

quum habeatur, facit. Multa ex omni jure, maxime autem nostro hujusmodi comemorare possem; sed non longius me discedere necesse est, cum ab adversariis ipsis exemplum ejus rei petere possim. Etenim cum paulò antè contra citationem disputabant, de rei nè ipsius æquitate, aut verborum, ut ita dicam, formulis disceptatio erat? Cum si uno verbo non rectè compositam à me citationem fuisse judicaretur, ut ego punirer contendebant? Verùm tamen quem admodum in tota hac causa versari decrevi, videte. nolo abuti hoc sive errato, sive negligentia illorum: nolo temporis hac præscriptione ipsorù præscriptionem summovisse videri: vincant tanquam re integra, sine delatore nunquam in iudicium ab instigatore vocari quenquam posse. Proferunt hinc legem Casimiri, in qua ita scriptum est: *Statuimus, quòd in causis criminalibus in absentia accusantis, seu actoris, cuius interest, nos vel nostri successores, aut capitanei nostri cognoscere non debemus: nec aliquem hominem condemnare nisi victum iudicio & confessum.* Iam quis est, quin legem hanc ad id causarum genus, in quo nos nunc versamur, omninò non pertinere intelligat: ac id solùm regiarum actionum genus completi, in quibus non modò Regis, verùm conjunctim cum Rege, alterius cujusquam persone privatim res vertatur, seu quemadmodum lex inquit, intersit? Duo

enim cū actionum genera sint, quæ per instigatorem proponi solent, unum in quibus injuria publicè quidem ad Regem & remp. privatim autem ad alium quempiam pertinet: alterum quòd Regē ipsum aut remp. propriè petit: si cū fides publica mihi data sit, me violaveris, publicè quidem ad Regem injuria hæc pertinet, seu quòd jus publicum, cuius custos Rex est, seu quòd authoritas regia, quæ te cētissimū me esse oportebat, in me violata sit: propriè tamen in me incurrit. In hoc genere noluerunt majores nostri laxare frenos potestati instigatoria, ut sine eo, qui privatim læsus esset, reipub. ac legum injuriam persequi possit. Alterum genus est, si ipsius Regis dignitatem, salutem, vitam violes; in quo dolor quidem injuriæ publicè ad omnes: privatim autem ad Regem ipsum spectat. De hoc genere si ista etiam lex agit, alterutrum ex eo effici necesse est, quorum neutrum illi velint; unum quod iam antè effectum est, non prohiberi Regem in sua injuria judicem etiam esse, aut ut planius dicam, eundē & delatoris per instigatorem & judicis per se partes sustinere: alterum vel ut sine delatore cognoscere tales causas, & damnare crimen possit. Quo enim loco nec se successoresūe suos nec capitaneos absente accusatore, seu auctore, cuius interest, ullum condemnare debere statuit, de duobus certè criminum gene-

generibus agere se ostendit : uno , quòd à capitaneis judicari possit , altero quòd non nisi à Regibus. Ad quod cum & hæc sine dubitatione pertineat, quæ in Regem ipsum incurrant, necessariò cõsequitur, ut cū is cujus præcipuè inter sit, Rex scilicet, judicare debeat, alius cujus etiam privatim non inter sit, id est instigator accusare possit : cum quemadmodum supra ostensum est , publicè quidem omnium , priuatim nullius alterius in huiusmodi causis interesse possit. Iam verò quod antea etiã quæsiui , cū de iudice ageretur, si nec Rex ipse ad accusandū descēdere potest, propter maiestatem : nec alius ejus nomine propter injuriam, quæ aliena sit , quæ igitur injuriæ in Regē persecutio erit ? aut verò eorum criminum , quæ in remp. universam committuntur, quibus conjunctim omnes, privatim nemo læditur, quis accusator erit ? Etenim resp. tota, si una voce loqueretur, hoc diceret : Quidquid ab impio cive sceleris in patriam admitti potest, id tu Christophore Sborovj in me admixisti, suscepisti, perficere conatus es : capitali hosti meo Mosco tempore belli , operam tuam fidemque contra me addixisti : Regem vita ac dignitate : me mea pace, ac tranquillitate turbare voluisti : quo nomine pænas legibus debitas abs te repeto. si universa, ut dixi, resp. loqui posset, hac voce uteretur. quoniam id ipsa non potest, si præterea nullus in iudicium vo-

um vocare aliquem possit, nisi cujus privatim inter-
sit, impunè & hæc facta erunt, & deinceps fieri po-
terunt. cùm publicè quidem ea ad omnes, privatim
ad neminem pertineant. In ea igitur rep. in qua pri-
vati nullius injuria impunita esse debet, Regis peri-
culum ultorem nullum habebit? ac per quem cate-
ri salvi sunt, ejus salus ipsa ne legum quidem præsi-
dio ullo munita erit? impunè resp. diripietur, quæ e-
versa nemo salvus esse poterit. Quo si nihil potest ef-
fe non modò absurdus, verumetiam exitiosus, con-
cedant tandè necesse est, actorem quidem ac accu-
satorem, qui postulet, agat, accuset semper: qui pri-
vatim sua interesse dicat, non semper requiri. In pri-
vatorum enim injuriis, ut quis alienam etiam injuri-
am privatim ad se pertinere possit dicere, continge-
re potest: Regis periculum non magis ad unum si-
gillatim, quàm ad omnes communiter pertinere po-
test. Illi enim cùm læduntur, non modò ipsi, verum
propinqui etiam eorum injuriam accipere videntur:
itaque & ratione & moribus & jure scripto, cùm pri-
vatus aliquis injuria affectus est, ut quisque gradu
proximus est, ita alienæ injuriæ tanquam suæ perse-
cutio ei datur. Rex dum cum rep. arctissima neces-
situdine conjungitur, privatas cognationes omnes e-
xuit; transit autem, quemadmodum dixi, in publi-
cam: in qua ipse populis subiectis lege ac jure publi-
co est

co est princeps, amore ac beneficiis parens : hi voluntate ei subiecti, obsequio, fide, cura, ac solitudine filii. Itaque si privato eo jure iis potissimum actio in Regis periculo data est, qui cognatione proximi ei sint, omnibus danda est ; ac multò quidem meliori ratione, quàm privato alicui in causa propinqui : quòd hic propinquo violato salvus nihilominus esse potest : Rege ac rep. sublata, nemo omnium nostrum salvus esse posset. Ad omnes igitur regii periculi propulsatio, salutisqve ejus cura pertinet. quod scilicet & Senatores jurejurando : universa autem nobilitas multis foederibus, maximè autem de proxima electione hac inito, cum sanctissimè tuendam defendendamqve eam suscepit, testata est. Quod si quemadmodum ostendi, resp. universa vocem emittere non potest, atqve idcirco uno actore opus est, quis rectius ad injuriæ publicæ persequutionem accedet, quàm cui more institutoqve majorum, ac aliarum rerump. exemplo, ne reip. injuriæ neglectæ sint, publica autoritate accusandi munus delatum est : quid verò illorum interesse potest, ego né aut alius actorem se profiteatur, cum æqvè ad omnes hæc crimina pertineant ? Etenim quis tandem jure in me reprehendat, si ego non modò regiam causam me recepissem, sed & meam pro mea virili tanquam civem me agere, & communem suscepisse me

dicam. Verùm video pluribus me agere, cùm paucissimis expediri res possit. Etenim extat lex Sigism. Aug. de qua suprà etiam mentio à me facta est, de causis regiis. in qua dum ad quoddam tempus quoddam causas instigator evocare vetatur, disertis verbis perscriptum est: neque ad instantiam suam ipsius neque personæ regiæ, neque ad delationem partis facere id eum debere. Quid apertius esse potest, quàm his verbis docetur in causis ad personam dignitatem bona regia merè pertinentibus, instigatorem ut cum delatore, ita aliquando etiam sine delatore agere posse? Id enim nisi posset, quorsum hæc inter se distingueret, ac segregaret? uno siquidem verbo expedire rem potuisset. Iam verò citare eum vetat. *neque ad instantiam suam instigatoris nimirum ipsius, neque personæ nostræ.* Hoc igitur quando aut in quibus causis fit, ut instigator vel suo nomine, vel regio solo, vel Rex ipse aliquem citet? In iis certè quæ vel ad fiscum, cui instigatoris munus præpositum est, vel personam regiam, qualis hæc est, propriè pertinent. Addit tertium genus causarum: neque ad delationem partis: id quale sit & antè ostendi, & nemo non sua sponte perspicit: usus ac consuetudo testatur. in quibus nimirum cùm privati injuria vel commodo, publica injuria, atque commodum conjungitur. Iam verò mos majorum ratioque citandi

citandi per manus ab iis nobis tradita exiguū nē pondus apud nos habere debet? extat formula citatiōis, quā crimen maiestatis in iudiciū vocari jam antè etiā solitum fuit: ex quā consuetudo certè in huiusmodi accusationibus progrediendi certa quē & indubitata ratio satis colligitur: eodem libro, quo leges editæ sunt, comprehensa est. denique apud adversarios legis authoritas ejus esse non potest, quā paulò antè, cū citationē non ordine à me scriptam docere conarentur, ipsi contra me usi sunt. doceant in hac ullā delatoris, seu accusatoris alterius, cuius intersit, quā regis ipsius atq. instigatoris mentionem fieri. At iniquum atq. durum est, neminem in iudicio certū adversarium habere, quo ulciscendo si temerè negotiū factum tibi appareat, injuriæ tuæ dolorem restinguere possis: terreri homines innocentes: raptari ad Comitia: sumptibus ac laboribus vexari; ea quē omnia cū sine causa perpessi fuerint, ne querendi quidem de tanta injuria locū ullum sibi dari. Quæ ut ego iniqua esse concedam, illi mihi multò iniquius esse concedant necesse est, si Rex per se ipsum infidias vitæ suæ ab aliquo positas deprehendat: tantum scelus literis ejus, manu, signo, testibus denique constitutum teneat, ac verò propter maiestatem ipse accusare non possit, si nec per instigatorem id facere ei liceat, omnino id impunitum eum relinquare: ac cu-

jus salus propria salute nostra charior nobis esse debet, ejus vitam judiciorum metu sublato omnium in juriis, atqve sceleri exponere. Iam verò nec quilibet qui absolvitur, statim injuriæ etiam reconventionē in accusatorem habet; aut qui non probat, protinus calumniatus videtur. Potest enim quis abesse à crimine: à suspicione fortassis non abfuit: tametsi miserum est, tamen ei qui hunc accuset nō modò ignoscendum, verùm reip. causa si quid habeat, quod possit criminosè ac suspiciosè dicere cognoscendum etiam videtur. Semper enim, in aliis certè rebusp. utile existimatum est, accusatores in civitate esse. quod innocens si accusatus sit, absolvi potest: nocens si in judicium adductus fuerit, condemnari nō potest. Utiliùs est autem infantis innocentiam publicè detegi, quàm nocentis in rep. scelus latere. ut ne hac quidem ratione quicquam magnopere in hac re iniqui esse possit; cùm regia salus propter publicam omnium salutem semper facta tectaque conservanda, ac non à periculo modò, verùm metu etiam periculi defendenda sit: privatus quamvis innocens sit, suspectus tamen esse possit; & tametsi innocens accusetur, non semper tamen calumniæ actionem in adversarium habeat. Quod cùm in omnibus judiciis valet, tùm certè in hoc valere debet, ad quod sine calumnia reum vocari posse, satis frequens senatus ex
iis re-

iis rebus, quæ prolata contra eum fuerunt, iam ante etiam censuit. Verumtamen quis est, quin duplici ferè nomine in iudiciis regiis quæ ad delationem cuiusquam suscepta sint, delatorem præsentem requiri intelligat; partim quidem ut eum, cuius potissimùm intersit: partim qui juramento reum convincat. in hoc igitur iudicio si cuius intersit, quæritur, omnium interest? si ut juramento aliquis reum convincat, iurabit non unus, sed tot alii homines honesti nobiles, qui testimonium contra eum ferent. Cujus enim magis quod sæpè iam dixi, interessè potest singulorum, non violatam Regis salutem atque dignitatem esse, quàm conjunctim interest, universorum. non modò quòd ipsius salute reip. salus, hujus singulorum continetur: sed quòd eodem etiam sanctissimo foedere omnes obstricti ei sumus, ut qui eius salutis inimicus fuerit, eum omnes pro hoste habeamus. Vnius autè, qui rei suæ causà ad accusandum descenderit, juramentum si reum convincere potest, quanto plus tot aliorum valere debet, qui non privato compendio, sed sola reip. causà ac religione ducti, jurati testimonium dixerint? Quibus igitur rebus reus fretus, iudicium hoc evadere se posse sperarit, videtis: in quibus ne plus quàm in sua quisque innocentia præfidii habere debeat, habuisse videatur: & cum causam innocentissimi homines aliquando dicere cogantur,

tur, nocentissimus suo arbitratu eludere iudicium possit, vestrae iusticiae est facere.

ANDREAE RECICII
INSTIGATORIS REGII V. NOB.
accusationis in Christophorum Sborovium actio tertia

De criminibus.

Voties animo mecum reputo, Serenissime Rex, amplissimiqve Senatores, cum libertatis nostrae, tum temporum horum statum, non casu aliquo aut humano consilio, sed divinitus factum existimo, ut tantis talibusqve Christophori Sborovii criminibus patefactis in iudicium adductus is sit. Quis enim est, quin videat, talem & à majoribus nostris libertatem nos accepisse, & ea superioribus temporibus tentata esse, ut non tam de ea amplificanda, aut contra potentiam principum munienda, quam contra tacitum quorundam scelus defendenda nobis sit? Nam & ita constituta est, ut nulla ferè ad eam accessio fieri possit: & ita munita, ut nullius vim pertimescere in ea debeamus:

beamus: à certorum hominum avaritia atque audacia nescio quomodo, non satis tuta hactenus fuisse videtur. Nihil in omni ferè libertate præstantius quàm juris ac ipsius libertatis æquitas est. quæ cum in omnibus rebus omnium debet esse par, tum verò in maxima, interregnis nimirum ac de Regum creatione suffragiis. quæ quomodo superioribus temporibus ad paucos ab omnibus non modò translata, verum turpissimè ab iisdem vendita sint, à me dici necesse non est: eò sceleris, quò nunc ob easdem res descensum est, nemo tamen progressus adhuc fuit. Fuerint sanè reperti aliqui, qui de re sanctissima, communi-que omnium jure nundinarentur: magnum naufragium libertatis communis: ingens reipub. periculū: gravis ad exteros infamia. ut quis ob cupiditatem suam, publicum hostem in regnum inducere vellet: aut quo denuò, ad quem videretur, regnum transferre ipse posset, ab omnibus electum regem interimere, omnemque reipublic. statum evertere in animum quis induceret, inauditum adhuc fuit. Nunc ita accidit, ut superiora cum libertatis aliquva iactura ferri tamen potuisse videantur; hæc cum libertate salutem ipsam petant. Tali igitur tempore hæc potissimum crimina in iudicium adducta esse, divina planè voluntate factum existimare debemus; quæ & ita manifesta sint, ut negari; & ita atrocia ut negligi impu-

impunitaꝓue sine summo reipub. exitio relinqui non possint. Quid enim? mediocre fortassis crimen in iudiciũ voco? tale quo & esse nullum majus possit: & in hac reipub. nullum immanius extitit. At ita fortassis obscura, ut negari: vel ita non manifesta, ut dissimulari possint? plurimis iisꝓue fide dignis testibus, multorum hominum conscientia ipsius denique rei literis, manu, signo, confessione denique ferè testata. nihil hĩc est, in quo quisqꝓam hærere vel clementiæ aut dissimulationi sine summo reipub. exitio locum esse posse existimet. Etenim non defertur iã, verũ publicè sub omnium quasi hominum oculos atqꝓe conspectum huiusmodi res à me in iudicio profertur, quæ si perfectæ fuisset, non modò iudiciũ nullum, sed etiam reipub. nulla jam esset. sitis in hoc misericordes: si sine summa crudelitatis nota tali in re misericordiæ opinionem quærere quis potest: Quẽ ab ullo injuriæ genere metus iudiciorum, pænarumqꝓ. retinere posthac poterit? Hac igitur in causa etsi cur quẽqꝓ. in iudiciũ vocem, rationem reddere non debeo: quod munus mihi impositum omnem huius rei rationẽ sustinet: tamen si ego ut hoc munus mihi impositum non esset, reip. causa ad accusandum descendere me dicerem, ut partem ejus maximè ægram tam necessario tempore pro mea etiam parte iuvarẽ, quis tandem id in me reprehendat? Ego autem hoc non
modò

modò verè dicere possum, sed necessariò etiam dicere debeo. quòd quæ mihi iustissima causa ad accusandum visa est, eadem vobis & ad diligenter crimè cognoscendum, & patefactum puniendum debet videri. Non enim de privata aliquà injuria, aut communi crimine, sed de nefario inauditoqve scelere: de rep. universa, de salute omnium nostrum, conjugum liberorumqve nostrorum judicabitis. Cùm in consilium ibitis, quid de universa repub. sperare nos deinceps velitis, statuetis: num metum aliquem sceleratis civibus in ea violanda propositum, an omnium scelerum servos publicè impunitate proposita, in vitam dignitatemqve principis, atqve rep. sine ullo iudiciorum pænarumqve metu grassari velitis. Verùm priusquàm ad ipsa crimina accedam, quorundam hominum opinioni occurrendum mihi intelligo. Video enim quosdam esse, qui causam eius agant, defendant: alios qui excusent: nonnullos fortassis etiam qui non credant. Quorum ego hominum cùm tria genera esse existimem, singulis respondebo. Vnum eorum genus esse sentio, qui privata necessitudine aliquà, sanguinisqve conjunctione moveantur. Video enim esse nonnullos, qui ita existiment, labè aliquam à claris familiis suscipi, si qui ab illis profecti sint, pænis scelerum affecti cùm perpetua infamiæ nota ad posteritatem prodantur. qui mihi cùm

*Tria genera
hominum in
causa fero
mana.*

*Primum ge-
nus.*

*Sim. et En.
cto.*

in magno errore, tum reip. atque libertati pernicio-
so versari videntur. Vt enim nullius soli tanta bo-
nitas est, ut non sæpè inutiles, nonnunquam etiam
perniciosas herbas ac venena effundat; ita in hoc
humani generis fatu ac propagatione nulla naturæ
præstantia efficere potest, ut generosissimæ stirpis
non pravissimi aliquando foetus sint. quibus non tam
claræ domus inquinantur, si quæ in iis pravitas orta
sit, quàm illustrantur, si eam à se ejecerint, segregâ-
rint, præciderint. Itaque multæ mihi amplissimæ fa-
miliæ non minorem laudem è pænis suorum, quàm
aliæ ex rectè factis adepti videntur. Quis enim au-
thorem illum libertatis Romanæ, non admirabilio-
rem in filiorum facinoribus puniendis, quàm ipsa li-
bertate parienda judicat? quis non Cassio laudi du-
cit, qui filium regnum occupare conantem intra do-
mesticos parietes occiderit? Dum memoria Catili-
nariæ conjurationis vigeat, Fulvii Senatoris factum
non filebitur, qui filium in Catilinæ castra se conj-
cientem ex fuga retractum parens interfici iussit.
Nota Nulli unquam alienum scelus probro fuit; multis,
qui infectati id sint, etiam laudi fuit. Itaque Manlia
gens nō modo damnato M. Manlio Capitolino ap-
petiti regni; at quali viro? perpetuam notam inusfit,
cū ut quo ipse præ nomine fuisset, nemo Manlius
deinceps vocaretur sanxit: verum reo etiam adhuc
nemo

nemo ex tam numerosa & nobili domo, ex tot agnatis, ne ex fratribus quidem germanis, quos duos habebat, ei adfuisse: nemo vestem ejus causa mutasse: nemo populo supplicasse magna cum laude eorum traditur. Quid domestica exempla an minus illustria ejus rei habemus? Quæ apud nos clarior est familia Thencinia? pudori né illa sibi ducit, extitisse quandam ex illis, quæ sui pudoris non eam, quam dignitas familiæ ejus requirebat, curam habuerit? tantum abest, ut cum ab agnatis ipsis animadversum in eam fuerit, turrim in qua periit ad hodiernum diem ab eius nomine Dorotheam appellent; perpetuumque & istius flagitii & suæ severitatis, qua quosdam deinde alios etiam ex agnatis suis in eadem turri necarint, monumentum extare voluerint. Nicolaus Vitovicius Capitaneus Cracoviensis filium Archidiaconum Cracoviensem, qui in adulterio deprehensus maritum ultro occiderat, à se captum fame ipse necavit. Nostra memoria, Oscikus nobilissimæ ac antiquissimæ in Litvania familiæ homo pro scelere suo publicè supplicio affectus fuit: Num propterea illi aliorum gentilium cognatorumque suorum dignitatem minuerunt? Quod si hoc clarioribus familiis demus, ut propter claritatem earum impunitæ sint, quis est, qui non videat, non modò libertatem omnem, quæ æquitate sola continetur, verum rempublicam

tiam universam tolli? Quo jure enim cum tu non magis civis sis, quam ego, omnia scelera impunè tu suscipias: ego tenuior, si quid admisero, omnes cruciatus perferam? Quid si potentiorum peccata eò etiam graviora putanda sunt, quòd non modò ipsi corrumpuntur, verum alios etiam corrumpant? manant enim exempla ab illis ad inferiores: & quales eorum mores sunt, tales ferè omnium in repub. existere necesse est. Alterum eorum genus esse suspicor, qui fortè ab illis circumventi, inque fraudem inducti, cum consiliorum eorum conscii fuerint, nunc idem quod in hosce statutum fuerit, in se metuant. Eos ego non quòd certi aliquid habeam, esse dico: sed quòd ea est natura conjurationum, machinationumque contra rempub. ut tanquam contagium aliquod latius manent, brevi tempore multos homines complectantur: quòd si qui hujusmodi sint nisi ipsi se commoverint, omni metu eos libero. Itaque prædico, moneo, hortor quiescant. nemo scrutabitur, nemo excutiet, nemo inquirere. Optaret Rex se sine ullius non modò supplicio, verum offensâ etiam, cum suâ, tum reip. securitati consulere potuisse: his ipsis parcere cupivisset, nisi rebus tam manifestis prolatis, si eas neglexisset, in majus periculum reipub. salutem adducturum sese intellexisset: natura ad humanitatem se factum sentit, severitatis partes à repub. sibi impositas, ad tem-

*Terium
Genus -*

ad tempus atqve ita suscipiendas statuit, ne quicquā
quod sanari potuerit, rescasse videatur : scit in mul-
tis rebuspub. sæpè maximas conjurationes unius aut
ad summum alterius supplicio extinctas esse. pruden-
tes ita consulere reipub. ut quantum fieri ejus possit,
singulis parcatur. Itaque si ad quos contagio hujus
rei pervenerit, patiantur modò ipsi latere peccatum
suum : non ipsi se indicent : nemo eruet. Tertium e-
orū genus est, qui simplicitate fortassis inducti, quòd
ipsi homines minimè mali sint, tantum flagitium in
aliis etiam existere non potuisse existimant. Quorum
ut tacitis sensibus, atqve opinioni occurrā, pauca
mihi de antè acta vita ipsius atqve moribus repeten-
da existimo: non quòd quicquam commemoraturum
me existimem, quod in auditum cuipiam antehac fu-
erit, ac nō quæ omnibus antehac cognita fuerint, me-
cum potiùs jam recognituros arbitrer: sed tamen o-
mnibus ferè in graviorum criminum judiciis quid
quisque voluerit, cogitārit, admiserit, non tam ex
scelere, quàm moribus etiam ejus, qui arguitur pon-
derari solet. Neque enim, quemadmodum interdum
vultus, atqve oratio, ita animus quoque subitò fingi
potest, neque cujusquam repente vita mutari, aut na-
tura converti. Nullum scelus subitò concipitur. nec
cujus jam multò antè non modò animus deprava-
tus, verùm domesticæ etiam fortunæ profligatæ fu-
erint,

erint, audacia singularis, mores feri, immanis natura, omnia denique ad perniciem perdita, ejus vita ab ullo vel maximo scelere aliena videri potest. Iam verò cum & temporis & dignitatis vestrę ratio mihi habenda sit, primum illum actum istius vitę totum prætermittam: nihil à me ex adolescentia sua audiet; quod vel sic ea acta est, ut ignota nulli propter nequitiam atque luxuriam ejus sit, vel à me tali loco honestè commemorari non possit. satis est id in memoriam me vobis revocare, brevissimo temporis spatio à patris morte patrimonium omne suum eum abliguriisse: decoxisse: æs alienum grande contraxisse: condemnatum à creditoribus, proscriptumque aliquot in judiciis fuisse. quibus studiis, quamque honestis ad eos scopulos afflictus sit, nemo est, quin etiam me tacente intelligat. sed est tamen proprium quoddam ejus temporis facinus ipsius, quod antè id luxurię saltem vitiis clarum, fortitudinis etiam laude nobilitavit. Bochdanus fuit princeps Valachię cum singulari humanitate, tum qui studium in nomē Polonicum quod à patre traditum acceperat, ipse usu etiam frequenti atque consuetudine cum Polonis auxerat: nam & ipse literis fidei publicę à Sigismundo Augusto acceptis crebrò in Poloniam vētitabat, & conditionem præterea ex ea sibi petebat: nuptias enim Hedwigis Tarlovę, quę Palatino Russiæ postea

*Christiana
Bochdana
nomen
in-olysne
go-*

postea nupsit, ambiebat : tum non minùs frequentes ex nostris ad se invitabat. Hic, cùm, ut ostendi, patrimonium jam omne suum prodegisset, ita ut ære alieno penè oppresso eæ, quæ paulò post consecutæ sunt, proscriptiones jam impenderent, quò ruinas rei familiaris fulciret, de una sororum illius : habebat autem Bochdanus sorores tres : ducenda cogitare coepit. Quid multis ? in Valachiam ad eum proficiscitur : petit ab eo sororem in uxorem ; negat eam illi Valachus : non enim continentio-rem in sororis dote, quàm in patrimonio suo fuerat, futurum existimabat : molestè hic fert : nihil interim suspicatur Valachus, qui suo jure usus fuerat : pro more in Poloniam, ad nuptias, quæ tum forte erant proficiscitur, inque itinere à comitatu suo solus ferè excurrit : quòd & fidei publicæ literas à Sigism. Augusto haberet : & neque commissum à se intelligeret, quare timeret, nec sine causa timendum putaret. hic infidiis instructis è via illum aggreditur : nihil minus verentem graviter fauciat, unoque ictu cū innocentissimum juvenem, tum fidem publicam nefariè violat : faucium abducit : à captivo magnæ pecuniæ summæ sponsonē vadesque ejus per vim & latrocinium exprimit. Quamvis hic fortassis non verā facinoris hujus causam proferri à me dicet. Solet enim ob lusum, nescio quem, puerilem, quòd in eo cū tor-
que

qvæ aureo, quem tamē dono postea acceperat, à Va-
 lacho vapulasset, injuriam suam se ultum præferre.
 Qvi certè cū familiaritatis indicium esset, inimicitia-
 rum causa esse non debuit: violandæ verò fidei pu-
 blicæ, aut latrocinii exercendi, qvæ iusta causa unqvā
 esse potest? Verū scio me de rebus notissimis loqui;
 eò sum brevior; neminem enim esse puto, qvi & qvā
 flagitiosè id ab eo perpetratū fuerit, & qvām gravi-
 ter Sigismundus Augustus tulerit, ignoret. Moritur
 interim Sigismundus Augustus: hic metu judicii &
 pænarum, qvæ jam tum illi impendebant liberatus
 fuit. Nōdum hīc dicam qvæ in Sigismundum Aug.
 paulò ante mortem ipsius machinatos se esse ultrò
 iactârint: ut ejus mors non tam illum impiis eorum
 consiliis, qvā patriam tanto sceleri eripere voluisse
 videatur. Sed narrabuntur ea postea à me: vos an
 hīc ea vita, eoqve factò qvò gravissimè offensum Si-
 gismundum à se sciebat, alienus à consiliis iis fuerit
 suspicari poteritis. Iam verò in interregnis, qvæ ipsi-
 us flagitia, qvā foeda reip. nundinatio fuit? aliud
 omninò patrimonium obvenisse sibi existimabat:
 Vnum tamen singulare factum ejus cognoscite. Nō
 vereor Serenissime Rex, ne qvis summis laudibus
 tuis detractum quid existimet, si qvi de omnibus be-
 ne existimare soles, in uno hoc cavendo minus cau-
 tus fuisse videaris. Defatigarāt hic omnes divisores:
nemo

nemo iam erat, à quo quidquam emungere posset :
 notus erat omnibus : in Transilvaniam ad Regem,
 qui princeps tum Transilvaniæ erat, se contulit : o-
 peram non suam modò, sed alienam etiam ei detu-
 lit; utq̃ve pro se regnum ambiret, hortari cœpit. Rex
 eo animo tum erat, ut non tam ipse ad regnum aspi-
 raret : quòd si ambiendum sibi esset, virtute potiùs
 quàm pecunia ambiret : ut tamen civis potiùs ali-
 quis regni, quàm externus eligeretur, malebat. Ma-
 ximè autem in D. Maximiliano Imp. summam qui-
 dem tanti Principis inter Christianos principes au-
 thoritatem, familiæq̃ve eius dignitatem observabat :
 invidiam Turcicam in eo metuebat : eaq̃ve ex re si
 bellum inter ipsum & Turcarum Imperatorem exti-
 tisset, se, qui inter utrosq̃ve interjectus esset, summo
 in periculo versaturũ videbat. dicebantur, qui Impe-
 ratori studebant, ita in partibus versari, ut vim dis-
 sentientibus facturi essent. Cui quòd faciliùs obsisti
 posset, ut pecunia aliqua partes juvaret, à Rege pe-
 tit : negotium ultrò suscipit : viginti aureorum mil-
 libus acceptis discedit. Si negant, syngrapha pecu-
 niæ ejus à Samuele fratre istius & ipso confecta à me
 proferetur. Animadvertite jam ingenium & fidem
 hominis. ab eo quem ipse sollicitarât, à quo pecu-
 niam acceperat, ad illum contra quem eam accepe-
 rat rectà profugit : aurum avertit : eas ipsas partes,

in Transilvaniam se con-
 ferre.

20000.
 aureorum.

pro quibus eas acceperat, oppugnat. Qua una in re
qvanta scelera insint, quid attinet me dicere? de re,
qvæ communis omnium est, tanquam de patrimo-
nio suo, quod nullum iam tum habebat, privatim
tractare instituit: in eo ipso deinde, quod conven-
erat, non remp. modò, quam suo consilio gerendam
susceperat, verùm eum simul qui crediderat, destitu-
it, quantumque in ipso est, communem vitæ socie-
tatem tollit; cùm fidem qua ea continetur, evertit.
Existimate nunc ullum scelus ab ejus vita abhorrere,
qui uno scelere tot flagitia susceperit? sed quid si id
quoque majori alio, ac se ipsum potiùs deinde supe-
ravit? si potest hoc aliquod majus esse: sed tamen
videte hominis amentiam. Eum quem, ut regnum
ambiret, ipse hortatus fuerat: cui operam, studiùmq.
suum detulerat: à quo pecuniam acceperat, ei cùm
ab ordinibus ultro deinde delatum regnum fuisset,
Cracoviam ingredientem, in domo quadam cum
complicibus aliquibus suis occultatus, de fenestra
clam occidere voluit. Non dubito, cùm casus quidã
à tam nefario scelere eum avertisset, qui tamen post-
ea sermones hominum, quamqve frequens fama ejus
rei fuerit, plerosque recordari: Frater ipsius Samuel,
anteqvàm supplicium de eo sumeretur, fassus est: ip-
se negare non potest. Verùm de toto hoc crimine
postea agemus. Interim quibus sceleribus, quibus-
que

que conscientiae stimulis agitatus fuerit, videtis. Videbat scilicet se honestum esse non posse, dum is, in quem tantum flagitium admiserat, salvus esset. Multa à me prætereuntur: & tamen multa dicuntur. Verùm tamen ad propria hujus accusationis crimina propero; interim vestrae prudentiae est, cum qualis in hisce rebus fuerit, perspexeritis, qualem in reliqua vita se praestiterit cogitare. Ego unum adhuc si egrum ejus in patriam pietatis specimen protulero, ad illa quibus in judicium vocatus est, crimina accedam. à scelere illo, cum perficere id non posset, deiectus, in Germaniam deinde ad Maximilianum Imperatorem profugit. Non necesse mihi nunc arbitror eorum temporum mala attingere: sed meministis tamen, ut singulari reipub. fato in duos Reges divisum tum regnum fuerit. Iam ingressus regnum Rex erat: eodem tempore D. Maximilianus Imperator de regno, utrum sibi adeundum esset, cum ordinibus imperii consultabat. quia de re cum legationem ad eum reipub. decrevisset, missi fuerunt, Ioannes Demetrius Solikovius Archiepiscopus nunc Leopoliensis, & Ioannes Krotovscius Palatinides Vladislavien. qui regnum alteri jure delatum docerent, quantumque communis reipub. Christianae interesset, ut ad pacata consilia se converteret, ostenderent. Aderat tum Christophorus hic Sborovius. singularem hominis

1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

pietatem attendite. qui tales viros, vel propter communionem nominis Polonici, etiam si privati ea in loca venissent, omnibus officiis colere debebat, ab ordinibus in publica causa missos, dum mandata sua exponunt, publicè interpellare, mendaciiqve arguere, ac tam insigne convitium facere iis non dubitat. Morte interim Maximiliano Imp: illi etiam ferè omnis novarum nundinationum spes decesserat: regnū enim pacatè jam obtineri à Rege videbat: nullum reperire poterat, qui alterius vivi possessionem emere vellet: minùs jam ibi etiam fieri se existimabat. aurum quod à Rege interceperat, prodegerat: egebat: quò se verteret non habebat. Itaqve vagabatur: modò in Cæsarea aula erat: modò in Italia. in qua quid dicam, quomodo vixerit: constat inter omnes, qui eo tempore in Italia fuerunt, ita eum vixisse flagitiosè, ut cū ad cauponem divertisset, in caupona né an lupanari diversorium haberet, nesciretur: ita superbè: quamvis id ubiqve: ut puderet jam eum majorum suorum, ac ordinis nobilitatis, comitemqve se haberi vellet: ita miserè, ut comes hic sæpè uno solo puero comitatus non esset. sed ut ad accusationis nostræ crimen jam veniam, quemadmodum ostendi egebat. Itaqve ut feræ etiam bestię fame stimulatæ in rabiem sæpè vertuntur, ita ille in omnes partes se versabat. Dederant jam antea per Zachari-

chariam Zuchovscium literas ipse & frater ejus Samuel ad Moscū : operamq. suam illi detulerant : non dicam nunc principi Barbaro : crudeli : omniū, quicumque extiterint tyrannorum immanissimo : sed perpetuo hosti seminis nominisq. nostri. Bellum gravissimum cum Mosco jussu ordinum gerebatur : Moscuscus qui viribus parum confidendum sibi arbitrabatur, ad præsidium à proditione petendum conversus, eosdem illos, quorum antè operam vel expertus fuerat, vel iidem, qui eam illi navârant, ostentârant, appellat : literas ad Oscikum, ad Christophorum Sborovium : fratrem ejus Samuelem : ad Albertum Lascum Palatinum Siradiensem, quem honoris causa nomino, dedit : de hoc non quòd certi aliquid polliceri sibi posset, quemadmodum postea patuit, sed quòd alii fortassis, quòd facilius emungere eum argento possent, polliciti de eo illi fuissent. Hic ille quid agit ? egregium credo aliquem civem se præstat : literas exhibet : rem ad Regē : ad magistratus deferret : consilia molitionesq. hostis aperit. Legatis, qui ad Rodolphum Imp. missi fuerant, inter quos princeps fuerat, Offanasi Rezanoff ultrò se offert : literas ab illis accipit : consilia cum iis contra patriam agit : si pecuniam in viaticum accipiat, omnia se facturū pollicetur. Operæpretium est, hic singularem hominem non modò audaciam, sed projectam impudentiam

nonne factio
nes cum
egregium
ste.

Historia.

Offanasi
Egregius.

Lii Carta.

attendere : simul autem mendicitatem ejus, quæ per se turpis est, in tanto flagitio foedisimam perspicietis. Exhaustus legatus Moscoviticus itineris sumptibus erat : ostendit pecunia nunc se non abundare : Lubecæ tamen sperare se ad numos pervenire posse. E vestigio is Praga Lubekam eum sequitur. Ibi appellatis mercatoribus, Henrico Hilshorstio, & Zacharia Mejero, qui negotia in Moscovia habebant, pecuniæ non nihil Moscus cōqvirit: hic digitis ad libros sacros apposis, sanctissimum juramentum in verba illius præstat : Cæsarem: Rusiæ universæ monarchā more eorū salutat; se quæcunq. principi ejus per eum recepisset, summa cum fide exacturū confirmat: hoc mille taleros aufert. Vellem corām illum arguere possem. Nam cū res ipsa atque indicia testium certissima, quemadmodum nunc etiam videri necesse est, argumenta vobis viderentur : tum non minus certè illius ipsius color, oculi, vultus, hæsitatio, eum vobis indicarent. Quem enim, cū de rebus mihi notissimis loqui me intelligeret, sensum ipsius futurum putatis ? sed quoniam superiori actione ut per procuratorem se defenderet, publico decreto permissum ei fuit, ipse non adest : judicium suscipiunt eius nomine, iidem qui antea frater ac amici ipsius. Hi igitur, quid habent, quod horum negare possint ? Dicent, quis author eius rei, quis testis est ?

Is qui

Is qui omnium optimè id scire potest, quiqve non interfuit ei solùm, sed etiam præfuit, interpret Ger- manus, quo tum legatus Moscoviticus usus est. Ho- mo est Derpatensis, Vilhelmus Pepler. Is cùm in ser- vitutem Moscoviticam puer abductus fuisset, iámq. in ea quodammodo inveterasset, idoneus Mosco vi- sus est, quo in legationibus mittendis, tractandisque negotiis suis pro interprete uteretur. omnium rerũ is conscius, actor sequester fuit. postquam post limi- nio ad vetus imperium rediit, fidem hanc principi ac liberatori suo patriæqve suæ debere se existima- vit, ut quæ tum contra fidem ei debitam acta à non- nullis essent, ad eum deferret. Testimonium ejus au- divistis tanta religione dictum, ut nullum ne mini- mum quidem cupiditatis vestigium in eo appareat: tanta constantia, ut nihil temerè, nihil quod non co- hæreat, quod aliqua in re discrepet, reperiri possit. Dicit habuisse literas ad Christophorum & Samuelẽ Sborovios à Mosco legatum ejus: accepisse eas Chri- stophorum, secretò cum illo tractasse, pecuniam po- posuisse: dilatum Lubekam: juramentum quale, quã- do, quo in loco, quibus præsentibus præstitum sit: mercatores, à quibus pecunia accepta sit, demon- strat. Cùm hieme non navigaretur Christophorum Sborovium Pragam interim se recepisse, ut ad iter se pararet, dicit: à legato autem Moscovitico unum ex
mer-

mercatoribus iis, à quo pecuniam acceperat, cum formula iuramenti per continentem Livoniam ad magnum Moscoviæ Ducem missum: qui cum duorum Rigenſium civium opera in Moscoviam pervenisset, rem vulgatam, civesque eos mandato regio in vincula traditos fuisse, iisque multis precibus civitatis Rigenſis tandem liberatos: nominat consci-um earundem rerum Ioannem Zulaff, qui Gedanum postea domicilium transtulerit, tum autem cum medicus M. Moscoviæ Ducis esset, mercatorem Lubecensem, qui mutuam legatis pecuniam dederat, in ea consequenda adjuverit. Præterea publicam ejus rei famam non Lubecæ modò ac Rigæ, verum in aula etiam Cæsarea fuisse dicit: interrogatum se ea de re postquam cum altero legato in aulam rediisset, à Marschalco Cæsareo Dietrichsteinio, postea secreto ad ipsum etiam Cæsarem introductum, quæ ea de re sciret, ei significasse. Quidquam né horum est, quod temerè cuiquam dictum, aut dici ab eo potuisse videatur? Nam quod addit, audivisse se, illud postea eam ob causam ex aula Cæsaris remotum; quàm graciosus quidem tum fuerit, ipsi omnium optimè constat. Quid hoc testimonio gravius, certius, plenius, esse potest? cui tamen nolo haberi fidem à vobis, nisi idem aliis rebus apertissimis comprobetur. Audistis in testimonio eum ponere, mercatorem, qui pecu-

pecuniam legato Lubecæ dederat, civium quorundam Rigensium opera per continentem in Moscoviam evasisse, eosque ob id rei capitalis reos in carcerem coniectos, vita à Rege postea donatos fuisse. Hujus rei quis testis est? tota civitas Rigensis: quæ publicè testimonium de eo præbet. Præterea commodum est hic Petrus Rasz ejusdem civitatis tribunus. Hujus testimonium ea de re publicè recitari audivistis. Iam verò Ioannem Zulaff medicum tum magni Moscoviæ Ducis mox ipsum audietis: interim rem non planius narrare possum, quàm ab ipso narratur. Anno M D. Lxxxi. inquit, si rectè memini, mense Ianuario Lubecensis quidam mercator Zacharias Meier, alio quodam comite, per Churlandiam ad magnum Moscoviæ Ducem venit: literasque ei à Christophoro Sborovio per Bochdanum Iacobi F. Bielscium intimum Ducis consiliariū tradidit. Eas, quòd Germanicè scriptæ essent, Paulus Lanchau quidam Boemus, bello Svedico in Livonia captus, in penetrali quodā, in quo pharmaca magni Ducis servabantur interpretatus fuit: uno atque altero mense elapso appellatus, inquit, à Meiero sum, ut in pecunia ea consequenda, se iuvarem: appellavi ejus nomine Bochdanum: respondit is mihi, si causam crediti hujus scires, non te interponeres; simulque literis prolatis, iisque à summo complicatis, subscriptionem tantum mihi ostendit:

vidi ascriptum nomen Christophori Sborovii: literas statim deposui: nec amplius tum quicquam quæsi: ipse tamen addidit, quid iis contineretur, opportuniore tempore, pro nostra familiaritate, se mihi aperturum. aliquot diebus interiectis, cum ex regia eum domum deducerem, ad fores eius idem mercator se illi obtulit: conversus tum ad me Bochdanus, molesta mihi, inquit, hominis hujus assiduitas est: facile pecuniam conficerem, si in rem honestam erogata esset. Cum admirās causam quæsissem; hic inquit, pecuniam istam, quam repetit mille talerorū Lubecæ Offanasio prorogavit; quam deinde Offanasius Christophoro Sborovio pro auctoramento præstiti coram ipso in verba nostri Ducis juramenti dedit: quod quidem ita à Christophoro præstitum est; ut ipsum huc se venturum, bellumque principis nostri auspiciis Regi Poloniae, patriæque suæ facturū se obstrinxerit, literasque ea de re, quarum subscriptionē nuper tibi ostendi ad magnum Ducē dedit, quibus certā diem præfinit, intra quam sibi à magno Duce responderi velit; ut si intra eam responsum sibi nō sit, ipse juramento solutus sit. Hoc igitur, inquit, iam ago, ut tempus omne hoc eximam; negotiumque totū inficiatur. cujus memoriam Duci renovarem, si de pecunia hac ipsum appellarem. Id autem eo consilio facere se ostendebat, quod si Christophorus

rus

rus in Moscoviam venisset, ne omnis spes pacis tolleretur, vereretur; maximo cum periculo Moscoviæ, quæ tam bellicosum hostem, principem tam desidem factum, interquæ ancillarum, ac muliercularum greges ferè tum delitescentem haberet. Itaquæ traxit rem in æstatem, dum Offanasius ipse veniret; qui demum Ducem pecuniam poposcit; cum tempus à Christophoro constitutum lapsum jam esset: eamque mercatori numeravit: sponsores enim ejus ipse se constituerat, si à Duce soluta non esset. Hæc quemadmodum à me narrantur, ab ipso præsentis sacramento confirmari audietis. At quo homine? primum eo loco, ut quæ gesta sint, optimè scire potuerit, deinde ea fide, ut etiam immanissimo Tyranno eam præstiterit: Quamvis minimè hic dubium mihi est, eò patronos rei se conversuros, ut eorum testimonia contra nobile regni recipi non debere contendant. Hic ego non dicam, huiusmodi criminis apud omnes liberos populos, inque omnibus rebus. non modò cuilibet de populo, sed servis etiam ac mulieribus delationem semper datam fuisse: non Brutorum & Tarquiniorum conjurationem à vindice servo: non Catilinariam à Fulvia muliere detectam commemorabo: sed nostris moribus, ne à capitaliū quidem aliorum judiciorum, quæ inter nobiles privatos exercentur, inquisitionibus, plebeiorum jurato-

*Regula in
143.*

rum, qui oculati testes fuerint, testimonia unquam exclusa fuisse. Quòd si in privatorum hominum iudiciis publicis, propterea, quò veritas magis patefiat, omnium etiam plebeiorum testimonia recipiuntur; quantò magis in eo iudicio, in quo de rep. ipsa agitur, de salute fortunisque communibus omnium nostrum, nullius indicium, quo veritas criminis investigari possit, excludendum est? plebei dicuntur: at de iis rebus testantur, quæ notissimæ iis sunt: quas gesserunt, administrârunt, quibus interfuerunt: deinde sunt homines ex urbana plebe honesti: sui denique juris; cùm moribus nostris, quemadmodum antè à me ostensum est, in aliis publicis iudiciis, etiam ex rusticana plebe, qui præsens rei, de qua testimonia conquiruntur, adfuerit, juratus nemo rejiciatur. Accedit huc ut ipsa hæc testimonia, quorum auctoritatem convellere se posse existiment, aliorum etiam testimoniis confirmentur, qui omni exceptione majores sint. Audivistis paulò antè Albertum Lascum Palatinum Siradiensem eius loci Senatorem in hoc ipso confesso: publicè professus est eadem, quæ à superioribus testibus de opera Mosco addicta, pecunia accepta, juramento præstito, confirmata essent, se quoque cognovisse: tùm Moscum ad se etiam literas, quas ipse tamen ad Regem detulerit, ac de quibus paulò post dicam, dedisse. Citatus huc fuit Petrus

trus Chojenscius ; stetit : quid testatus sit audistis. at quis ? inimicus fortassis ipsius, qui libenter reum testimonio lædat ? nihil minus : familiarissimus rei : qui in iisdem cum rei patronis subselliis consistit. nihil sua sponte dicere eum existimetis : nihil quod non existimationis suæ cura dicere eum cogat : qui aut abesse, aut nihil dicere maluisset, nisi eo loco homo natus legibus publicis ac iudicii denuntiatione hūc in locum pertractum se esse intelligeret, in quo plus apud se famę atque existimationis suæ curam, quam necessitudinem ullam valere debere iudicaret. Hic igitur interrogatus, num quid de hisce rebus sibi constaret ; de literis à Mosco ad Christophorum datis audivisse se dixit : vidisse eas se negavit ; propterea quod tum inimicitie sibi cum Christophoro fuissent. Sed cum pro eo more, quo in aula Cæsarea ad legatos externos omnes publicè adire solent, ipse etiam cum nonnullis ad legatum Mosci accessisset ; intellexissetque legatus Polonum eum esse, de Christophoro tum ex se quæsisse, acerbèque eum accusasse, quod eum operam suam principi suo addixisset, nihil iam eorum, quæ illi recepisset, præstaret : multaque alia in eam sententiam de Christophoro locutū. Interrogatus de iuramento, non constare sibi de eo dixit : de pecunia, num quam accepisset, ita se vulgo audivisse confirmavit. rem totam autem publicè i-

Etatã, nec sibi solùm, verùm multis aliis etiã Polonis,
 qui tum in aula Cæsarea fuerint, interq̃ve eos Pala-
 tino etiam Siradiensi auditam ostendit. Iam verò O-
 scici indicio, qui ob idem proditionis crimen suppli-
 cio affectus fuit, quam maiorem auctoritatem requi-
 remus? Adest vir Illustr. Marschalcus curiæ Litva-
 niæ: iudicio illi præfuit. Cùm de Bartholomæo
 quodam famulo Oscici, eiusdemq̃ve proditionis con-
 scio ac administro quæstio habita fuisset, ultrò no-
 minavit tum in quæstione Samuelem Sborovium, e-
 umq̃ve ipsum etiam literas à Mosco accepisse se sci-
 re dixit. Oscikus verò ipse homo quidem perditus,
 sed tamen in morte patriæ memor, quod vos Sere-
 nissime Rex, quiq̃ve tum ex Senatu affuistis pleriq̃
 meministis, paulò ante mortem, ut fidũ aliquem ho-
 minem Rex ad se mitteret, per quem aliqua, quæ ad
 salutem ejus pertinerent, ei indicaret, postulavit,
 quod cùm Rex fecisset, præter eum, quem Bartho-
 lomæus indicarat, Christophorum etiam Sborovi-
 um, & Albertum Lascium Palatinum Siradiensem
 nominavit, utq̃ve ab iis caveretur monuit. nihil ho-
 rum est, quod negari possit. Indiciũ hoc Oscici
 haud multò post literæ ad Albertum Lascum Palati-
 num Siradiensem à Mosco datæ, de quibus Oscikus
 dixerat, confirmârunt. Cùm enim aliquanto tempo-
 re interjecto redditæ eæ illi fuissent, illeq̃. paulò post
 in Po-

in Poloniam rediisset, pro sua familiæque suæ dignitate confestim Regi eas reddidit, nihilque cum hoste commune se habere velle testatus est. Est præsens clariss. vir Eustachius Volovicius Castellanus Vilnensis, Litvaniæque Cancellarius, per quem eas reddidit. Vllam né aliam certio rem hac comprobatione desiderare quisquam potest, quæ luce meridiana clarior est? Dicunt testimonium ii, qui rei de qua dicunt partim seqvestri, partim conscii, partim oculati testes fuerunt: alii qui à legato ipso Moscovitico, à multis aliis commemorare eam audierint: tot denique ac tales viri. Dicit Oscikus conscius: dicit eo tempore, quo non modò mentiri ei non expediebat, sed vera dicere expediebat. comprobant Oscici indicium, literæ ab Lasco Palatino Siradiense exhibitæ. Contra has res, quâvis sit audax ut est: appello enim nunc absentem: quid dicet? negabit né vera esse, quæ dicuntur ab interprete? à tot denique aliis, tamque dignis fide testibus. at quis illi credet neganti? quis non credet his juratis, seu rebus potius ipsis ab iis prolatis? quis publicæ famæ per Germaniam ea de re sparsæ fidem non adhibebit? Deinde Lubecæ né eo tempore se fuisse, cum legatis Moscovicis secretò frequenterque versatum inficias ire potest? aut ullam idoneam causam tam subite ac longinquæ profectionis suæ adferre? in dubium vocabitur Oscici indicium.

dicium ? refellent illum ii, qvi interfuerunt : Deinde
 nonné publicè indicium id innotuit ? res fuit notif-
 fima. Ita qve tum frater ipse eorum Palatinus Craco-
 viensis proximè defunctus publica fama indicii istius
 Oscikani permotus, literas ad Ioannem Samosci-
 um Cancellarium V. Illustr. misit ; qvibus an quid
 de fratribus suis cognovisset ex eo qværebat. Dicent
 hic fortassis, non magnam tamen fidem indicio illi
 Cancellarium tum tribuisse. qvi cum eo ipso tempo-
 re ad Lukos cum Rege proficisceretur, aliisqve re-
 bus occupatus esset, & simul quod nondum vel lite-
 ræ Palatini Siradiensis prolatae essent, vel qvicquam
 aliud præterea haberet, indicium factum esse non
 negavit : leviam quædam esse respondit. cujus si reci-
 piunt testimonium, qvî minùs apud eos vox ejus va-
 lere debet, qvàm literæ ? interrogent itaq. eū nunc,
 quid de facto sentiat : testimonium illi denuncient :
 dicent inimico eum nunc in reum animo esse. Ve-
 rùm fac quemvis alium eas literas scripsisse : interro-
 ga cur tum nihil confirmarit, liquere sibi putet nūc ?
 Dicet constantiæ tum fuisse suæ, nihil incognitum
 pro cognito affirmare : nunc indicio Oscici confir-
 mato, re tota quemadmodum gesta sit, per interpre-
 tē, perq. tot alios testes patefacta, prudentiæ esse non
 dubitare. Petet fortassis etiam ignosci sibi, si quam-
 vis eum sciret perditum : nondum tamen tantū sce-
 lus ani-

lus animo concepisse sibi persuasisset. Quid enim flagitiosius cogitari potest? fidem suam addicit hosti, cum quo nihil pacati ei esse debebat: prodit illam, quæ eum genuit, procreavit, in qua lucem primo aspexit: pecuniam accipit ab illo, contra quem non modò facultates omnes, quas jam amiserat, sed vita ipsa profundenda ei erat, contra patriam, quæ omnibus bonis vita ipsa charior est. Hic non puto jam tam amentem eum futurum, aut si ipse sit, quenquam tamen, qui ei assentiatur fore, si id fortè dicat, se, cum prima ætate omne patrimonium suum comedisset, neque quicquam in patria reliquum sibi fecisset, nulla re amplius obstrictum ei fuisse, quominus non modò cum hoste ejus, verum etiã contra ipsam cõjurare potuerit. Cujus enim sceleris esset, propter quam omnes res fortunæque nostræ charæ nobis sint, ejus amore cum rebus ac possessionibus nostris nos abjicere? Itaque fortassis eam defensionem sibi parabit, non contra patriam hosti operam suam se addixisse: habuisse eum eodem tempore plures hostes: bellum cum Sveco: cum Tartaris gessisse: contra quorum aliquem merere ipse voluerit. Præclara sanè oratio etiam si verè uti ea posset. Cum hoste enim publico, ullam cuiquam auxilii vel cõsili societatem esse posse, etiam si contra patriam ea non præstet, quis unquam concesserit? Etenim si optandum est, eum qui

L

cum

defensiones
foram.

cùm bellum geras, quàm plurimos hostes habere, quominus te oppugnare possit, quis est, qui non videat, etiam si quis in bello quod contra patriam geritur, hosti ejus non adsit, eodem tamen tempore alterum bellum ejus defendat, non minus ferè quàm si contra patriam ipse arma ferat, eam impugnari: alio enim bello propulsando spatium hosti ad bellum patriæ inferendum dat. Sed quis est, cui cùm à Rege eo tempore maximè Moscus premeretur, contra alium potiùs tam longinquus è locis hominem, cujus nullum in re militari unquam auditum nomen fuisset, amplissimis premiis propositis à Mosco accersitum fuisse verisimile videatur? quàmvis hîc conjecturis locus non est. Ita accuratè enim à testibus, quid actum, tractatum, gestum sit, explicatur, ut nulli dubitationi locus esse possit. Non auxilium ille ullum, non vires, quibus abundabat, sibi adjungere: sed domestici hostis consilium, quo consilia Regis everteret, asciscere voluit. Aut id igitur dicet, nihil se hosti præstiturum fuisse eorum, quæ illi promississet: ad argentum saltem emungendum juramentum istud comparatum fuisse: solere satis feliciter sibi mendacia procedere: eadem ratione à Rege ipsò non contemnendam pecuniam se abstulisse. Vtrum igitur, si ista dicit, injurato, an cùm Mosco se obstringeret jurato potiùs credere ei debemus? Aut si nunc

si nunc etiam juramentum, setum ita sensisse, præstare paratus sit; quid enim non sit? utri juramento, magis fidem adhibebimus? Sed quid ego hæc disputo; usus est eadē defensione Oscikus: uteretur quilibet, si perfidiæ simulatione perfidiæ pænam evadere posset. Verum his de rebus non modò quibus verbis, quamqve graviter dicere debeam non reperio, verum paucioribus etiā dicendum nunc mihi puto, quòd atrociùs multò crimen eius restat. Ad quod priusquam accedam, non possum non miserari fortunam publicam. Conjurant inter se homines conditione nobiles, vita perditi, audacia effrenes, fortuna desperati. Intentos iam gladios in iugulum Regis atqve reip. habent: monetur Rex: locus, tempus, consilium quod faciendæ cædis eius captū sit, ei indicatur; non credit. Hi interim præclari cives exiguum temporis spatium ad patranda cædem Regis, evertendam remp. omnia permiscenda sibi præfiniunt. Quanto tum intervallo à gravissimo interitu respub. absuit? Casu in unius pueri manus literæ perveniunt, quas hic ad fratrem Samuelē scripserat, quibus nefaria ista consilia continentur: frater ad cædem faciendam evocatur: ratio, tempus constituitur: profugit cum illis ad Regem: literas tradit. Fecerunt eæ, ut iam non quidem tutior, sed cautior aliquantò esset. Quid enim? eò né periculū

depulsum est? jam né effugit, fidas eorum? jam né insidias vitavit? imò volitavit ab eo tempore, & adhuc volitat stipatus, armis succinctus: studia misericordiamque hominum colligit: omnes tentavit rationes, quò minùs judicium subiret, causaque cognosceretur: quæ certè postquam jam tandem in judicium adducta est: si ulli reliqui sunt, qui de his tantis sceleribus hactenus dubitârint, ii ut nunc saltem dubitare desistant, ipsas ejus literas mecum recognoscant; & cùm propriam confessionem ejus & quasi vocem audierint, de quo ne puer quidem dubitandum sibi existimavit, Regis ac reipub. evertendę cõfilia inita esse, in eo an ipsi hærere possint judicent. Primùm autem quoniam ipse nō adest, ex eo qui secundùm ipsum maximè agnoscere eas possit, fratre ejus V. CL. Castellano Gnesnensi quæro, an quas hîc literas ipsius profero, manum, signum ejus agnoscat? Bene habet: Contrà quod dicat, se non habere respondet. Quod tamen ut facere possent, jam multò antè etiam reliquum sibi non fecerunt. Etenim cùm publicè de iis innotuisset, quando unquam in dubium eas vocârunt? Communicatæ fuerunt jussu regio cum fratre hoc ipsorum, qui præsens hîc est, Castellano Gnesnensi, quem honoris causa nomino. Appellavit hîc fratres reliquos de iis, ad quos pertinerent: non negârunt: mitigare eas conati sunt: Ipse

pse quomodo fratres eas interpretarentur, ad Regē retulit: nunquam denique inficiando eas in dubium vocârunt, interpretando agnoverunt semper. Tum verò ut maximè in dubium eas vocare vellent, quid dicerent? id opinor, non novum esse ut aliorum manus & signa alii effingant. recens ejus rei exemplū in Dimidecio quodam Leopoliēsi extitisse, qui quòd Regis ipsius, ac secretariorum manus exprimere solitus fuerit, publicè supplicio affectus fuerit. quòd in tanta diligentia, quæ adhiberetur Cancellariæ accideret, idem privato contingere posse. Est verò id in uno atque altero nomine, quòd Dimidecius is fecit, neque novum neque mirum: tam longam verò epistolam, tam diligenter, tam accuratè, de iis denique rebus, quæ non nisi ab illis sciri possint, scriptam ab alio sub ejus nomine fingi, aut in ea alium ejus manum imitari potuisse, cui tandem persuadere possent? Itaque cum de literis, an rei sint, dubitari non possit, nec ipsi eas negent, eas ipsas nunc inspiciamus. *Non dubito, inquit, te, ex ultimis literis meis utranque satis intellexisse: cum quo loco apud Regem simus, & quid de eo polliceri nobis debeamus: tum quæ de professione ista ad Nisovios sententia mea sit.* Ita certè est. nemo vel integris rebus, vel sine magna causa aut odii, aut inimicitiarum ad tantum facinus descendit: vitam oportet esse vitiiis flagitiisque de-

ditam : egestate profligatam : animum injuriæ aliqua atrocitate exacerbatum , qui hujusmodi scelus suscipiat. Hęc nolite à me quærere ; quàmvis soleant , quæri hæc ab accusatore : sed non est , quod à me expectetis. ipse indicat. Cùm sperasse se dicit , cupiditatem suã ostendit , egere se faterur : responsum spei non est : odii ac inimicitiarum , causam habere se putat. *Nunc similiter in duobus his capitib. persisto, de illisq; brevibus & rem ipsam , & sententiam perscribam meam.* brevibus dicit se & rem & judicium suum illi significaturum. Quid si ego utrunqve longè dixero brevius ? Res est , nõ responsum est cupiditati nostræ à Rege : consilium , interficiamus aut pellamus Regem : conjurationem ejus facinoris patrandi omniũ propinqvorum & necessariorũ nostrorum faciamus : Nisovios quò facilius perculsis ordinibus , si qui nobis obsistere voluerint , regnum transferre possimus , in societatem asciscamus : nobilitatem , ut fauentem institutis nostris habeamus , omni ratione nobis adjungamus. Quid ? nonné satis breviter summam omnem literarum harum complexus eis videor ? *Diuturnum dolorem mihi afferet , me notas nullas communicatas tecum habere : multa enim essent , quæ literis sine periculo committi non possunt : sed mea negligentia factum est ; quod cùm paratas eas haberem tibi non tradiderim.* Hic quidem vates etiam fuisse videtur : doliturum

liturum enim & dolere eum, quòd consilia sua patefacta sint, dubitari non potest. Sed quæso cum apertè ista scribat, quæ literis hisce continentur, & nihilominus alia plura superesse ostendat, quæ nescio quo metu retentus scribere non audeat; num potest negare se de singulari ac nefario scelere aliquo cogitasse? Quid enim satis dignum in eum vel dici, vel cogitari potest, si indigniora iis quæ scribit, restant? Mitto ea, quæ ad Regis necem pertinent: quamvis ea ille quidem omni studio involvere conatus est, sed ita tamen, ut cum ab illo, ad quem scribit intelligi voluerit, à nobis etiam satis intelligantur: verum mitto ista, quæ cum perficere in animum induxerit, magis dolorem ei, quòd perficere non potuerit, quam pudorem afferre possunt. De seipso quid scribit? nonné cupiditatem suam, animum flagitiis deditum, egestatem, turpitudinem planè nudat? nonné foedissimam circumscriptionem fratris sui filii sine ullis involucris proponit? Hisce qui flagitiosiora animo agitet; à quo tandem scelere alienum existimabimus? Itaque vestrae prudentiæ est, cum consultò obscurata quædam videatis, naturam sceleris eam esse, ut latebram quærat cogitare: ex iis quæ patebunt, quantam occultioris facinoris magnitudinem animo conceperit, æstimare. *Die ipsa hesternæ ultimum responsum à Cancellario nomine*
Regis

Regis accepi, quid multis opus? planè nihil obtentū est. pergit inculcare causam odii ac suscepti facinoris contra Regem. quàm iusta sit mox videbimus. *Non ignotæ tibi sunt æquissimæ, facillimæq; petitiones nostræ.* Marschalcus nihil aliud petiit, quàm ut quatuor florenorum millia annua promissa domi manenti sibi præstarentur, in clarissimorum ac gravissimorum meritorum compensationem. æquitatem nunc & facilitatē petitionum cognoscite. Primùm Andreas Marschalcus curiæ homo minimè cupidus petit quatuor millia florenorum annua, ut ipse dicit sibi promissa, ut Rex, si in aulam veniret, muneriqve suo operam daret, non negata. Petit ea conditione, ne domo abesse cogatur: id est, ut à ministerio ac molestia omni absit. Non impetrat: non né iustissima causa vobis videtur Regem tollendi? sed pergit. *Tu ut iniusta proscriptione (nam & Cancellarius ita eam appellat) liberareris.* Non appellat Cancellarius proscriptionem iniustam: ipsum gratia atqve opibus confisum, in his quàm in juris processu spem ponere maluisse dixit. absentemqve potiùs condemnari, quàm præsentem jure contendere, & ad inquisitionem provocare voluisse. Itaqve non tam iudicium iniustum: in quo si quid reprehendi possit, illud est, quod cùm in jure se frater eorum non stetisset, honore tamen privatus non sit: sed modum procedendi ejus à jure re-

motis-

motissimum fuisse dicit. Verùm qualis tandem petitio ista est? Petit à Rege, ut rem judicatam rescindat, damnatus restituatur: petit quod non est in Regis potestate, ac ne ordinum quidem, nisi partis alterius consensus accedat. Et nihilominus promissum sibi à Cancellario negare non possunt, operam se apud Thencinios & alios in quorum tutela adversarii ipsorum essent, daturum, ut res componi posset. ita tamen, ut quò pacatè interim frater eorum se contineret: præcipuè autem, ne in suam jurisdictionem veniret, aliquoties eum moneret: quòd minimè tantum contemptum reip. atque magistratum negligere posset. Nec verò promisit solum, sed etiam præstitit: diligenterque ejus causa apud eos, apud quos debebat, laboravit. Ad tam æquam igitur petitionem eorum cum tam benignè nihilominus responsum sit, quis non dicat iustissimam causam eos singularis odii atque facinoris habuisse? *Meam omitto. quid enim? nugæ.* ut scias qui in sua re sit elegantissimus, in aliena esse insolentem. *sed cum eam mihi ostentando me captarent, quò dolo suo tanquam Sirenes in hos scopulos me inducerent, ut temerè domino meo deserto hic in eorum mendacibus promissis acquiescerem, dixi me Regi & patriæ pro viribus inservire paratum esse; hoc tamè tempore dare me ministris Regis non possum.* singularem verò hominem, ut

etiam maximis præmiis propositis Rex eum invitaret, quo tanquam sentina aliqua repub. levatam minimè certè molestè ferebat. sed esto : ingenium ipsius amabat : dexteritatem in auro avertendo cognoverat : fidem constantiamque in præstandis promissis perspexerat : benevolentiam etiam erga se, cum Cracoviam ingredientis interficiendi consilium coepisset, expertus fuerat. Hic igitur hominis æquitatem & pudorem cognoscite. maximis injuriis affectus ab eo Rex erat. accedere nihilominus ad eum ausus fuit. primùm hoc pudoris ipsius : aditum ad gratiam Regis sibi quærit : patitur se vinci Rex : condonat injurias inimici precibus amicorum. Non est illi hoc satis : vix gratia Regis restituta illi erat ; stipendium petit. quo meritò, quæ causa, quæ fronte tandem ? petit beneficium homo insensissimus, quod non nisi benevolentissimis debetur : remunerationem ingratissimus, quæ non nisi benemeritis. Quid aliud hoc munere consecutus Rex fuisset, quàm ut sua pecunia ipse sibi inimicos comparasset ; docuissetque non meritis, sed malefactis beneficia à se exprimere ? spes nihilominus illi fit, si bene de Rege mereri coepisset, nulla in re clementiâ Regis illi defuturam. Hæc iste mendacia promissa illorum appellat. Quæro hic quorum ? plures enim designat. Ita autem constitutum eos habere audio, hac defensione uti,

ne uti, ut omnia maledicta, omnia consilia, quæ literis hisce continentur non in Regis existimationem atque salutem, sed in Cancellarii, quem commodis suis apud Regem obstare existimasset, intenta dicât. Egregia quidem defensio: sed de qua paulò post alius agendi locus erit. Interim hoc quæro cum in Cancellarium solum invehatur, cur plures designet? Huic rei quoque ita occurrunt, ut si quo loco hoc sermonis genus effugere non possint, unâ cum Cancellario Castellanum Gnesnensem fratrem ipsius, in quem eadem hac epistola acerbissimè infra invehitur, appetitum fuisse dicant: nihil excogitari potuit acutius: quid enim? de fratre né hic quæritur, aut ulla minima suspicio ad fratrem pertinere hic potest? frater né ei promiserat? spei eius non responderat? eum captarat? Deinde cum infra fratri maledicit, quam injuriæ causam affert? eam certè quòd Regi fidelis sit: quòd consilia sua contra Regis salutem conjungere cum iis nolit. Iam verò, si fratri eam solam ob causam, quòd Regi fidus sit, exitium machinatur, quo tandem animo in Regem ipsum, ob cuius amicitiam fratrem odit, esse eum oportet? sed non opus hîc est argumentis, cum qui isti plures sint, satis ipse indicet. Dixit paulò antè responsum se per Cancellarium nomine Regis accepisse: quid responsum sit, narrat: captatum se ab iis fuisse promissis: ea men-

dacia vocat. Respondisse se ipsum, Regi servire paratum se esse, hoc tamen tempore ministeriis ejus dare sese non posse. Est né hîc aliquid in quo quisquam hærere possit? nonné satis planè cum Regis nomine responsum sibi à Cancellario dicit, utrumque se captaffe, utrumque sibi mentitum ipse mentitur. Regē quidem eò etiam magis, quòd eum authorem responsi: Cancellarium ministrum tantum ipse etiam agnoscit. Iam de maledicto tali in principem nihil adhuc dicam: videri enim potest levissimum, cum aliis quæ sequuntur comparatum: & ipse cum honori sibi ducat mentiri, ne convitium quidem omninò fecisse se existimabit. *Causas habeo meas, easque iustas; inter quas hanc vel præcipuam, quòd quandiu fratribus meis, pro gravissimis eorum iniuriis, quas à R. M. perferunt, non satis fit, ipse etiam nihil hîc mihi polliceri possum, neque animum ad eam rem adicere; si enim in viridi hoc, quid in arido?* De Rege, an de Cancellario, aut fratre suo Castellano Gnesnenfi queri videtur? aut à quo horum injuriam se accipere existiment, satis né disertè dicere? quæ quidem qualis injuria sit, jam antè perspicere potuistis. Quis autem animus ejus erga Regem fuerit, atque adhuc sit, ut nullum aliud ejus indicium extaret: tamen cū homo profligatus, vita perdita, audacia singulari gravissimis iniuriis se suosque ab eo affectos quærat,

tur, nemo est qui nō videat. Et quā ibi acriter adhuc in prima audientia & pro dignitate Sboroviana locutus fuerim, Marschalcus suo tempore Deo fauente tibi renuntiabit. Ita verò ? acriter cum illo Rege locutū se scribit, cuius si quicquam in eo pudoris fuisset, conscientia fraudū ac perfidię suę ne vultum quidem aspicere potuisset. Considerate jam vobiscum, quæ nunc audacia in scelere ejus sit, cuius in petitione cōtumacia tam insignis fuit. Ita quæ quisquam ne miretur eum, quem cū gratiam ejus ambiret, cū speraret, cū peteret, mordere non dubitarit, cū infensus invisusque esset, quin promptissimè pungere vel ferire voluerit? Ac ita quidem nullam in partem animum meum declaravi: sequentibus deinceps diebus cū sperare me in utriusque vestrum negotiis fructum aliquem reportaturum, tum demum à Rege petii, quò hoc liberalitatis regiæ signum exteri in me agnoscerent, ut pensionem eam annuam mihi conferret, quam Spervainus, qui hisce diebus Cracoviæ mortuus fuit, habuit. pro qua ego in quoscunque usus delectum militem me illi adducturum, & me ipsum promptissimè illi servitutum obtuli. ne hoc quidem obtineri potuit. A Rege petiisse, à Rege sperasse, expectasse, ab illo non à Cancellario aut Castellano Gnesnense frustratum se queritur. Quā iustè suprà ostensum est. Quā de re ego hesternā die ex animo risi coram Cancellario: levitatem eorū

Et impudentiam carpendo, ut qui multa mihi promitte-
 re non dubitarent, ut modo de mea constantia aliquan-
 tum dimoveri me paterer; Et ante Baal genua flecte-
 rem. Videtis né singularem hominis nequitiam. Ho-
 mo levisimus & impudentissimus levitatem & im-
 pudentiam eorum criminatur, qui etiam in ipsius le-
 vitate & impudentia constantissimi pudentissimiq.
 fuerunt. Petit signum liberalitatis regiae: quo jure,
 quo merito? neque tamen ei negatur, cum optimo
 jure negari deberet, quod fuit verecundiae: promit-
 titur ea conditione, si serviat, quod fuit constantiae.
 Nam quid quaeso responsum iis fuisset, qui jam per co-
 plures annos fideliter serviunt, neque tamen pro-
 pter difficultates reipub. satis dignos fructus meri-
 torum suorum adhuc reportarunt, si homo non mo-
 do nullis meritis, sed etiam qui inimico semper ani-
 mo in Regem fuisset, beneficio hoc, quod plures a-
 lii expetiissent, affectus fuisset? Iam verò cum Regē
 cum idolo comparat, servitium ejus adorationem i-
 doli vocat, ullis né verbis clariùs quo loco Regem
 habeat, quid in Regem moliatur, ostendere potuit?
 satis né nō pro Rege sed pro Tyranno eū se habere
 testatur? Quod enim in rebus divinis est Deus, id in
 humanis Rex: quod in illis idolum, id in his Tyran-
 nus. Illud falsum cultum sibi arrogat: hic alienum
 Imperium iniuste occupat. Itaque quemadmodum
 idolum

Note
 & etc. cum

idolum detestandum, fugiendum, omnibus modis tollendum est; ita & Tyrannum, tanquam pestē generis humani omnes ferē gentes execrantur, oderūt, nullam se illi fidem debere, nullam juris societatem ei secum esse, tandem non modò iustē, sed piē etiam & sanctē interfici eum posse existimant. Hīc aliud né quis requirat? Christophorus Sborovius pro Tyranno Regem habet, cultum ejus idoli adorationem vocat: dubitandum né quisquam putat, quid sentiat, aut illum né dubitare, an ullam ei fidem debeat, quē pro tyranno habeat: an potius non promptissimē si possit manus ei admoveere, patriam liberare, seq̃ue tam præclaro facinore jam ante multis aliis nobilitatum nobilitare debeat? Non dubito hīc quoq̃ negaturos Regē Baal ab eo appellari. Hanc enim defensionem, quemadmodum ostendi, contra omnia crimina sua sepositā, reconditamq̃ve habent. Verū non opus est hīc multis: verba enim ipsa huiusmodi sunt, ut neq̃ve quicquam maledictis iis gravius, neq̃ve in quem conjecta sint apertius esse possit. Etenim cum multa sibi promissa dicit, ut de sua constantia aliquantum modo dimoveri se pateretur, & antē Baal genua flecteret, quā de re tum cum eo agebatur? opinor, ut Regi serviret, si beneficium expectaret. potest né igitur negare Regem à se Baal appellari: illius observantiam idoli adorationem vocari?

Non

Non enim hoc puto dicere eos posse actū, ut in Castellani Gnesnensis, vel Cancellarii ministerium se conferret: nam neque ipse se eò demittet, id ut dicat à se postulatum, nedum ut facturus fuerit: neque Cancellarius expectare debuit, comitem, quem apud exteros induere solet, nobili servitutum. Deinde de quo cum eo actum sit, nonne satis ipse etiam indicat, cum paratum se esse Regi servire, hoc autem tempore illi se addicere non posse à se responsum significat? *Sed conservavit me ab ea re hoc tempore Deus meus, & conservabit, etiam si extrema inopia subeunda sit.* Non dignum potius eum iudicavit Deus, ut ei principi honestè serviret, quem ipse inhonestissime deceperit, circumvenerit, fefellerit; cujus salutē hosti prodere: cui ipse deinde salutem eripere voluerit. At dubitare né potestis, quo animo in principē suum sit, qui etiam honestissimis conditionibus invitatus extremam tamen potius inopiam subire se malle dicit, quàm principi suo servire? existimatis eum pro Rege ab illo haberi? aut benevolo, ac fideli animo in eum principem quenquam esse posse, quē etiam gratiam suam offerentē ita spernat, ut ad extremam egestatem redigi malle se dicat, quàm illius ministerio se addicere? Quid honestius subiecto est nobili loco nato, quàm patriæ suæ principi servire: circa illum esse, operam suam ei navare? Christophorus

rus Sborovius extremam inopiam subire mavult. Iactabit hic fortassis nobis, si diis placet, tolerantiam egestatis suam, continentiam, modestiam: dicet parvis se contentum quietè, quàm in magnis fortunis, iisdemque magnis molestiis splendide vivere malle: dicet non dedecori se sibi egestatem ducere. quæ vtinam, ut rectè, ita verè ab illo dici possent. minimè enim per se inhonesta res est egestas non inhonestis rebus conflata: florentissimæ ferè eæ respub. fuerunt, in quibus quàm maximus quamque diutissimè paupertati, ac parsimonix honor fuit. sed ea turpis egestas est, quæ per luxum atque dedecus re paterna profligata contracta est: hæc eadem rebusp. periculosissima semper extitit: ab hac avaritia, ab hac omnes malæ cupiditates in perniciem reipub. erumpunt. hæc nisi illi esset, ad tanta flagitia descenderet? Quis enim homo hæc dicit? nonné is, qui cù patrimonio, quod honestum sibi à patre, bono viro ac frugi patrefamiliàs, bonoque senatore relictum fuerat, inertia atque luxuria perduto ad egestatem redactus fuisset, nihil unquam egestate turpius judicavit? nonné is, qui pecunia quam à Rege acceperat, averfa, omne officii ac fidei jus in ea pervertit? nonné is qui exiguo argento ab hoste accepto, quantum in illo fuit, patriam omniaque quæ charissima habere debebat, ei prodidit? Qui igitur tanta flagitia non ma-

gna pecunia admittere non dubitavit; is cùm hone-
 stis etiam conditionibus à principe suo sibi oblatis
 extremam tamen inopiam præferat, quid de princi-
 pe suo sentiat, quomodoq. erga eum animatus sit, nõ
 né satis manifestè indicat? *Hæc nunc de me habetis.*
Gnesnensis quicquid petiit impetravit, & ita quidem
nobis illicibus usus medium unguem nunc nobis osten-
dit. de quo non dubitamus te fratrem nostrum charissi-
imum idem quod & nos, qui pro anathemate illum ha-
bemus, existimaturum, & nihil cum eo commune habi-
turum: quemadmodum aliter nominare eum non possu-
mus, quam uti Rex & Cancellarius eum vocant, istum
Sborovium esse suum: eum solum bonum: alios nihil:
paleas. Hic quidem minimè obscurè in Castellatum
 Gnesnensem invehitur: faceret idem aliis locis, si iis
 quoque in ipsum incurreret. Hic autem quomodo
 facit? ut nimirum causam inimicitiarum simul osten-
 dat. Iam verò an hostili animo in Regem se esse ne-
 gare potest, qui summi criminis loco fratri objicit,
 quòd Regis observans sit? qui alterum ob id quòd
 Regis sit vituperat, non ille se Regis minimè esse pro-
 fitetur? qui alterum quòd cum Rege se conjungat,
 incusat, nonné manifestè à Rege se sejungit? si nihil
 aliud totis hisce literis ageret, nonné satis infestum
 animum suum nefariaq. consilia contra Regem pro-
 deret? Quid enim? cùm fratri quòd amicus Regi sit
 vitio

vitio dat, nonné se hostem Regis ostendit? cùm e-
 jus in Regem fidem illi objicit, nonné suam perfidi-
 am indicat? Quid enim aliud dicit? anathema illum
 vocat, quòd saluum Regem velit: se ergo pium ne-
 cesse statuat, si Regem interficeret: illius societatem
 vitandam scribit, propterea quòd cum Rege consilia
 jungat: ipse ergo quomodo non contra Regem
 consilia init? culpat illum quòd Regi cupiat: ipse
 ergo perditum vult. quid dicet adhæc? nihil certè
 habet: Est enim præsto, qui propriis ejus verbis, qui-
 bus paulò pòst utitur eum refutet, referatqve ei il-
 lud. qui non congregat dispergit. *Et factor minimè
 intelligit, non illius ista dignitati tribui, sed quòd expe-
 diat illis ita nos disjungere. de quo multa scribenda es-
 sent.* Primùm quæro cur illis expediat eos disjunge-
 re? aut cur ipse de ista disjunctione quærendum sibi
 putet? Nonné cùm disjungere se expedire illis dicit,
 adversarios se illis profitetur? cùm segregari se do-
 let, quòd perficere, quæ cogitarint non potuerint,
 queritur? nam neqve disjungere ferè quisquam, ni-
 si quos adversarios habeat, solet: neqve divulsos se
 ulli à quopiam queri, nisi contra quem opes su-
 as imminutas doleant. Deinde si disjunctione hac
 eorum opus illis fuit, cur non ipsum potiùs quàm
 Gnesnensem sibi asciverint? Quid igitur aliud agit,
 N 2 quàm

quàm ut hujus fidem electam, perfidiam suam rejectam ab illis ostendat? *sed Deus patrum nostrorum illos, & istum Iudam nullum fructum ex ea re referre patietur.* Pergit eadem dicendo: fratrem proditorem vocat, quòd in fide Regis sit. Aliud nè hoc est, quàm & se hostem Regis profiteri, & consiliorum contra eum susceptorum conscientiam agnoscere? Equidem neque prodi nos putamus, nisi inimicis; neque alia consilia nostra, nisi quibus, si priusquàm à nobis perficiantur, inimicis cognita sint, nocere iis non possumus. verùm jam ad rem ipsam sine ullis ambagibus ab eo enunciatam veniamus. *Cogitabimus tamen de nobis quamvis pauci simus: nihilominus Deo favente ad aliquod bonum aditum sibi ternarius iste patefaciet. Itaque scias velim, modò pauca obstacula removeantur. (etenim temporis servire necesse est) id faciendum nobis esse, ut cognitos invicem nos habeamus in tota progenie nostra, sciamusque qui noster sit, qui non: qui dispergat, qui colligat: confœderatio inde instituenda erit, ut ex coniunctis sanguine, coniunctissimi & fortuna & voluntatibus simus.* En rem ipsam nullis integumentis involutam. Confœderationem faciendam dicit: contra quem? at dubium nè id cuiquam est? de quo quæritur? à quo injurias perferre se dicit? quem tota hac oratione perpetuò nominat?

nat ? contra quos denique confœderatione nos munimus ? contra potentiores credo : contra eos , à quibus læsos nos putamus : quibus vicissim nocere nos volumus. Andreas inquit, Samuel, & Christophorus Sborovii ; hi enim sunt ternarius iste : ad aliquod bonum adhuc aditum sibi patefacient. vivo ac florente Rege non possunt : docuit enim nihil à Rege polliceri eos sibi posse : summas injurias se ab eo perferre : paulò pòst etiam clasticum cecinisse Regem cum Cancellario dicit, ad evertendam domum eorum : necesse est igitur mortuo vel pulso Rege. Eò, quæ ratione pervenire possint, ostendit : cognoscendos inquit esse omnes, qui affinitatibus, propinquitatibus, necessitudinibus secū conjuncti sint : qui eorum sint, qui non : id est, qui in Regis fide sint, qui in ternarii hujus : qui dispergant : qui colligant : qui nimirum Regem salvum velint, qui cum illis contra Regem conspirent. Ex his confœderationem faciendam docet. quam ad rem, quem in usum ? at quærendum né id ab iis, qui Rege salvo, se salvos esse non posse iudicent ? Quicquam né aliud tota hac epistola agit, quàm nihil iam à Rege polliceri eos sibi debere : Regem omnibus fortunis eos evertere cōstitutum habere ? Quid ego nunc de grauisimo hoc crimine dicam ? Habemus confœderationes publicas, quæ unicum ferè fundamentū sunt

libertatis atque legum publicarum. Videte nunc quid inter majorum nostrorum æquitatem, & horum scelus intersit : inter sapientiam eorum, & horum furorem. majores nostri quod firmioribus præfidiis libertatem munirent, sanctissimo foedere mutuò sese obstrinxerunt: hi quod majoribus opibus eam oppugnent, nefarie conspirare inter se cogitant : illi ad tuendas leges atque jura publica, hi ad omnia jura evertenda : illi pro salute reipublicæ ac quem crearent Regis, hi in Regis ac reipublicæ, perniciem. Itaque confederationibus publicis privatae hujusmodi conspirationes omnes ita tolluntur, ut qui eas fecerint, publici hostes omnium iudicentur. Si enim meritò omnium hostes judicandi sunt, qui sua consilia à publicis sejungunt, quantum magis illi, qui contra summum magistratum ac rempublicam privatim conspirent? Ad hoc igitur crimen tam manifestum tamque singulare eludendum astute quiddam excogitarunt : peregrinationem se communi consilio in Melitam Insulam suscipere decrevisse dicunt : ejus gratia confederationem hanc se instituisse. Hoc uno certè modo improbitas seipsam sapere prodit, quod vel non tantum audet, quantum excogitat, vel quod audacter, atque confidenter suscepit, in eo à malitiæ consiliis deferitur. Quid enim? protectionis gratia foedus se inter se sanxisse dicunt : nonne satius erat nihil dicere, quam quod cum

cùm ab omnibus rideretur, apertam confessionem criminis haberet? Tot & patrum & nostris temporibus, à claris viris susceptæ fuerunt. doceant ullam foedere sancitam fuisse. voluntatis ista sunt, non necessitatis: consilii, non conspirationis. deinde id quidem eos negare non posse arbitror, de vlciscendo Rege hîc eum agere, qui nimirum tam inimicus, tã gravis, tam iniquus iis sit. profectio hæc, quid mali Regi allatura erat? quid ipsis autem commodi? ad quod bonum, quod certè video eum dicere, aditum eis patefactura? cognatione autem eorum tota, ad eam quid opus? an ut secessionem facerent? remp. atque Regem tanto hominum numero privarent? subducerent se tēporibus? secederent aliquò? Quas sedes Melitæ habituri erant, in quas tanquam Coloniam suos ducerent? Deinde eò né cùm tot alii tum præsertim frater ipsius Marschalcus cum coniuge, cum liberis profecturus erat? ipse autem hac ipsa epistola nonné de matrimonio, quod nunc nactus est, agitare se ostendit? quid, vnà né igitur, uxorem ducturus erat? an illhic, quo istud tam sanctum iter suscipere cogitabat, mulieres nullæ erant? studiis autē nobilitatis, quæ concilianda sibi ante omnia infra scribit, quid opus illis ad profectionem fuerat? Iam verò si ad peregrinationem conspiratio hæc pertinebat, cur non apertè de ea scribebat? cùm nimirum
de tot

de tot aliis flagitiis clarè scribat ? cur hanc rem tegendam putabat, si quemadmodum nunc prolata, nihil sceleris habitura fuerat? quamqve iam profiteri publicè nō dubitent, cur ad eam explicandam notitas desiderare se ostendit ? Verūm intelligunt opinor, & se iam dudum rideri, qui ista confingant, & me qui convincere ista coner. Etenim videte quid eisdem : nunc saltem hoc ipso puncto temporis doceant, quorsum ista profectio instituta fuerit : quo tempore : ad quod tempus : quibus cum hominibus : quid iis commodi allatura : quid incommodi Regi : cur tot homines in eam recipiendi fuerint : cur universa familia in eam evocanda : cur conjuratione firmanda : quomodo eodem tempore, & de profectiōe, & uxore ducenda cogitârît : cur de ea non expresserit : cur tam timidè & tectè attigerit : quam ob causam studia nobilitatis tam vehementer sibi ad eam necessaria esse infrâ scribat ? quæ certè omnia docenda sibi vident. Ad quæ si singula non dicam aptè responderint, sed aliquid quod respondeant, habebunt, quod in alia causa eis non darem, nisi facultas causæ permetteret. in hac dabo, ut hoc crimen confederationis iis remittam ; cū præsertim non pauca sint alia haud leviora in hac ipsa epistola, quæ ne colore quidem vllō evitari posse video. sed nihil certè habent. & dubitabunt, an ab aliis condemnandus

dus sit, cùm propria conscientia & silentio suo condemnatur? *In hoc igitur statu res nostræ apud Regem istum sunt, si hoc nomine dignus est.* Eat nunc, & non Regem sed Cancellarium aut Castellatum Gnesnensem à se appetitos alicui persvadeat. atrox & impium impurissimi hominis in principem suum maledictum. Non dico quàm contemptum; apud Regem istum inquit: satis ut ostendat, pro suo Rege illum, se non habere. At Regis nomine quàm ob causam dignus ei non videtur? si nullum aliud crimen tota hac epistola, quàm hoc tam impudentium & impiorum convitiis demonstraretur: si nulla consilia, nullæ machinationes, nullæ molitiones contra salutem principis susceptæ, nullæ insidiæ vitæ ejus structæ ostenderentur, quisquàm né sit, qui hoc solo tam gravi crimine absolvendum eum putet? qui non gravissimi majestatis criminis reum judicet? Qui enim minus princeps existimationem læsam persequi debeat, quàm privatus? privati honor, fama, nomen si ab aliquo violetur, injuriæ persequendæ actio ei prodita est, aut manu etiam vindicandæ potestas datur: debet enim bonis viris non minor dignitatis atque existimationis suæ, quàm vitæ cura esse. Ita né igitur? privati existimationi consulitur, principis dignitas impunè violari potest? Non est ita. Quod enim in privato honor est, in principe majestas est: in privato læsi

to læsi honoris crimen injuria est, in principe majestatis. quæ tamen non ita à me dicta existimari velim, ut quæcûqve contra voluntatem principis ab aliquo dicantur, in crimen hoc vocanda putem. Neque is Rex est, neque hic populus, qui vel cupiat id, vel patiatur: libera dicta impunita esse debent, contumeliosa puniri: sententiæ de repub. liberæ esse debent: convitia pænis coërceri: illa punire tyrannorum est: hæc etiam liberrimorum populorum. quam in rem quid opus est externis exemplis me uti, cum legibus possim uti nostris? Scitis usu traditas esse formulas libellorum evocatoriorum, quibus quæque crimina in judicium vocanda sint, quæ in libris etiã legum publicarum extant. Est inter eas una hujus criminis majestatis propria. Quæ igitur ista in crimē vocat? citaris inquit, quia tu contra dignitatem nostram dixisti: nam quod sequitur, abominatur etiam, seu quod absit, machinatus es. aliam né ullam auctoritatem, in re præsertim, quam etiam sine auctoritate ratio confirmat, desiderare possumus? Citari ob dictum jubet: si citari, ergo & cognosci: si cognosci, & condemnari. Alterius fortassis generis dicta in judicium isto libello vocari dicent: ego etsi indefinitè de dicto scriptum videam, tamē id eis do, ut doceant ulla hisce maledictis graviora esse posse. Mendacem vocat, indignum nomine regio vocat: nequam

neqvam & sceleratum : tyrannum : satrapam vocat. Potest né quicquam omnibus his esse gravius , quorum nullum est, quod non sit gravissimum ? Itaq. ut concludamus, ob maledictum in principē leges nostræ in iudicium vocari iubent : vocavi : non unum, sed multa : non leve aliquod sed gravissima , literis , manu, signo ipsius scripta, expressa, contestata in iudicio exhibeo. quid habent dicere, quo pænas læsæ principis ac reip. maiestatis effugiat ? Et tamen inter maledicta huiusmodi in principem , & privatum aliquem, hoc interest , quod convitium in privatum collatum mera injuria est , in principem cum maledicto facinus simul conjungitur : privati honor illo tamen incolumi lædi potest , principis dignitate violanda salutē simul ejus lædi necesse est. Nam quid ? clementiam nempe hîc Regis implorant: ad aliorūq. principum exempla confugiunt, qui præclarum sibi judicant, cū bene fecissent , male audire, & cū aliās omne jus Cæsareum detestentur, ut me etiam qui quā longissimè ab eo absūm , quasi eo utar, accusare non dubitent, hîc tamen clarissimam illam Theodosii Arcadii , & Honorii legem de maledictis in principem ob oculos ei proponunt. Est verò ea non notissima solūm , verū sapientissimè etiam scripta. Ita enim scripta est. Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus improbo, petulantiq. ma-

*I p em/ Cu
Causa & simo
im impetrato
r. m.*

ledicto nomina nostra crediderit laceſſenda, ac temulentia turbulētus obtrectator temporum noſtrorum fuerit; eum pænæ nolumus ſubjugari, neq. durum aliquid nec aſperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex infania, miſeratione digniſſimum: ſi ab injuria remittendum. Quorum utinam hîc ſimile aliquid eſſet. non minus certè magni animi in huiusmodi vel negligendis vel condonandis Regem, quàm laudatiſſimos Imperatores, qui ſapientiſſimam eam legē ſcripſerunt, experiretur: delectaretur fortasſis etiam ingenio ejus, aut certè miſeraretur: Iam autem cùm huiusmodi maledictis eum laceret, quæ non pravum ſed infeſtum animum ejus oſtendant, poteſt né à dictis huiusmodi conſilium atq. facinus ſejungi? cùm dicat præſertim eadem inſenſus, iratus, ſingulari deinde homo audacia. Non minus ſapienter enim iidē Imperatores in fine legis hoc quoque adjecerūt. Vnde integris omnibus hoc ad noſtram ſcientiam referatur: ut ex perſonis hominum dicta penſemus, & utrum prætermitti an exquiri debeant cenſeamus. Quid enim? pro tyranno eum habet? quid reſtat, niſi ut eum tollat? Eſt hoc jus gentium, eſt omnium liberorum populorum, omnium hominum. indignum eum nomine regio putat? ergo injuſtè imperat: nã utique non privatus eſt: nec ſi velit eſſe poſſit; cùm
privatis

privatis quidem ad regnum aditus pateat, Regibus ad privatam vitam sine salutis iactura reditus non concedatur. Itaque non est quod miremini, ea consilia contra salutem Regis ab illo suscepta, quæ suscepta ab illo partim iam intelligitis, partim ipse post indicat, cum pro tyranno eum habeat, dignum regio nomine non habeat. Quod tamen cum facit non videt se non modo Regem aperte, sed fortassis quod minime videri vult, ut nobilitatem tanto faventiolem conatibus suis habeat, universam rempublicam quamvis huius salus alias Regis etiam salute continetur, impugnare. Quo enim jure Rex est? nullo alio nisi quod electus, vocatus, inauguratus à regni ordinibus est: horum quodammodo manibus in solio regio collocatus. Ordines igitur, id est respublica non modo nomine regio verum amplissimo regno dignum eum iudicant: Christophorus Sborovius non iudicat: ordines sanctissimo decreto regnum ei decreverunt: ipse impia voce abrogat. Et non sentit homo amentissimus, si furore insanus ullius rei sensum reliquum habet, se hac ipsa re iam publicum omnium hostem iudicatum esse, omniumque commune odium incurrisse, sacrum, intestabilem esse. Cum enim huiusmodi decretum de electione Regis ab ordinibus factum sit, idemque confederatione sancitum, ut qui contra illam quid facturus esset, publicus omnium hostis haberetur, ac

ad eum tollendum, quilibet pro se operā daret, ipse cum quem illi eo decreto Regem iusserunt, suis literis non dignum nomine regio iudicat, nonne cervicibus suis decreti ejus aciem impendere intelligit? verum reliqua facinora ejus cognoscamus. *Iam classicum cecinerunt, ad suffocandam & in nihilum redigendam domum nostram. unde fit, ut omnes cornices nobis obcrocitent; quamvis à tergo, & non in faciem: crocitant tamen ubi accipitrem aspexerint.* Non illi aut quisquam perditum eum cupit: ipsius libidines, ipsius mali mores, vita perditam, luxuries profligata, audacia ad omne scelus projecta eum perdunt: hi acerrimi ejus hostes sunt: domi & in visceribus propriam pestem reconditam habet: hæc in eos scopulos eum induxerunt: verum quantum à voluntate tollendi Regis abesse eum putatis, qui ad se domumque suam radicitus tollendam omni studio Regem incumbere iactitet? *Quid hic faciendum? nihilominus id faciendum, ut ita nos geramus, uti viros decet. Tu ne cede malis sed contra audentior ito.* Audaciam suam ipse indicat, sine qua nullum magnū facinus perpetratur. *Quibus verò modis, & quam convenientibus rebus nostris prospiciamus, hoc tempore literis non committo. sed experietur nequam & sceleratus homo se iniquissimo tempore innocentes, & honestos homines canino dente suo impetivisse.* Rem dicit: rationem

nem ejus perficiendæ literis se cōmittere negat. Regem se interfectorum minatur; quid enim aliud istæ minæ sibi volunt? cædis faciendę rationem non per literas se cum illo communicaturum, sed opera ejus coram usurum ostendit: eamqve ob causam, ut acceleret, paulò post eum hortatur. At potest né cuiquam esse dubium, quid in Regem machinatus sit? potest né ab homine audacissimo aliud expectari, vel principi sine ejus, qui incommodare ei vult periculo præterqvàm extremum periculum creari? cujus tamen non modò salus atqve dignitas sed commoda etiam sine summa impietate à subiecto lædi nō possunt. Nondum hīc dicam de testibus, quos postea proferam, qui homines ab illis sollicitatos, ut Regem interficerent: qui illum ipsum id conatum planum facient: nondum fratris ejus, ad quem hæ literæ scriptæ sunt, fassione utar, qui idem consilium in venatione Regis interficiendi cepisse illum confirmavit: cū re ipsa, atqve ipsius verbis, convincere eum possim. Quid enim vultis aliud? inimicum se Regis profitetur, domus suæ evertendæ consilium à Rege captum iactat, maximas injurias ejus fratres suos pati qveritur: contra has res ab audacia consilium petendum docet: facturum se ut experiatur Rex iniquissimo tempore se ab eo lacesstos, recipit. Qua tandem re id facturum erat? quasi verò

verò ab eo id quærere necesse sit, qui nec voluntatē ad lædendum, nec audaciam ad perficiendum sibi deesse ipse testificetur? nisi fortè id requiramus, ut si ne ullis ambagibus eadem se facturum dicat: at id nemo latro tam nefarius tam impius facit, ut cum mitioribus verbis uti possit, facti atrocitatem non quantum possit verbis leniat; ne dum ut ab eo id expectandum sit, qui studiosè consilia sua tegere, qui latebram sceleris quærere, timidè denique scribere, non omnia literis se cōmittere ipse profitetur. Quāvis si quis etiam ista desiderat, audiet ex testibus: qui non quidem magis hanc rem confirmabunt, quia nihil potest esse apertiùs, id certè ne vel apud stultissimum ulli dubitationi locus esse possit, perficient: audiet paulò pòst, quod majus est, ex eo ipso: Quid enim aliud paulò pòst dicit, cum everfionem ac perniciem istorum tyrannorum expectare se ostendit? Hic fortassis etiam dicent non in Regem, sed Cancellarium vel Castellatum Gnesnensem ista ab eo comparata. de qua ejus defensione & iam ante à me dictum est, & paulò pòst pluribus dicetur. Interim in his ipsis verbis quid tandem est, quod in ullam dubitationem ad utrum pertineant, vocari possit: nolo in rebus tam manifestis conjecturis uti. sed tamen vos videte, an non dicax etiam esse voluerit, cumquē suprà accipitris sui, nunc dentis mentionē faci-

faciat, insignia gentis Battoreæ lupinos dentes cum suis insignibus accipitre nimirum comparare : sed de his, quod cuique visum fuerit, suspicetur. ipse certè ordo, ac series verborum, ad quem ea pertineant, fatis indicat. Dixit paulò antè, in hoc igitur statu res nostræ apud Regem istum sunt, si hoc nomine dignus est : non tamen ob id animis sibi succumbendum subjungit : contrà nitendum esse : quibus modis res suas stabilire possint, literis nunc se non credere scribit, experturum tamen eum iniquissimo tempore se ab illo appetitos. Horum quid in Cancellarium vel Castellatum Gnesnensem convenire potest, quid non in Regem ? quid non cum superioribus omnibus querelis, quas de Rege instituit ? aut quis tandem iste saltus orationis, ut cum in proximis verbis de Rege perpetuò queratur, in Regem invehatur, mox quasi aliud agens Castellano Gnesnensi aut Cancellario perniciem se machinari ostendat ? quem sicubi accusandum putabat, cum Rege semper conjungebat, sine illo sæpissimè Regem. Sed nolo pluribus agere de re perspicua, cum id mihi magis verendum sit, ne rem per se apertam, ego argumentando dubiam facere videar, quàm quenquam fore qui tam illustribus in rebus hærendum putet.

Ac inter alia solatia nostra illud non postremum pono, quòd eadem ex causa, quæ & nos, universa respub. in-

iuriam patiatur: commune hoc malum est nobiscum omnibus bonis: multi sunt per universum regnum, multi in aula, ad extremum ex ministris cubiculi apud istos Satrapas, qui deflent contemptum, & iniuriam eorum, qui à tot seculis utiliter reipub. inservierunt, quique illi vita & facultatibus, quòd ad illæ suppetierunt, non defuerunt. dum nos bonos custodes reipub. publicam culinam egentium virorum, eodemque modo alios homines honestissimos, si qui pariter, ut & nos, sint abiecti, appellare soliti fuerunt, & adbuc appellent: hi inquam, omnes facile suo tempore cognoscent, (neque verò multum ab eo abest ut cognoscant) æque de se atque de nobis agi: De aliis rebus quas sibi hic sumit, non est necesse me nunc agere. Ipsam autem orationem hanc ejus, nonné vobis de Catilinæ oratione alterius non minùs nefarii Catilinæ expressam audire videmini? hæc enim, ferè ejus verba ad cõjuratos sunt. Cæterû mihi in dies magis animus accenditur, cùm considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmetipsos vindicamus in libertatem. nam postquàm resp. in paucorum potentium jus atque ditionē concessit, semper illis Reges, tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, stipendia pendere: cæteri omnes strenui, boni, nobiles, atque ignobiles vulgus fuimus, sine gratia, sine autoritate iis obnoxii, quibus si respub. valeret, formidini essemus. Ita quæ omnis gratia, potentia,

tia, honos, divitiæ apud illos sunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, judicia, egestatem. quæ quousque tandem patiemini fortissimi viri? Nonné non modo sensum utriusque eundem, verum verba quodammodo eadem agnoscitis? Ita certè est: non consilia sed tempora mutantur: conatus perditorum civium iidem omnibus temporibus in repub. fuerunt. semper qui salva repub. ipsi salvi esse non possent, ad quietas res turbandas bonorum invidia, perditorum auxiliis abusi sunt. Itaque idem Catilina in epistola ad Catulum: injuriis contumeliisque concitatus, inquit, quòd fructu laboris, industriæque meæ privatus statum dignitatis non obtinebam, publicam miserorum causam pro mea consuetudine suscepi. & paulò post. quòd non dignos homines honore, honestatos videbam. Hic verò cum hujusmodi dicit & facit, non né qui exitus se maneant, jam videt, cum quorum dicta atque facta imitetur intelligat? *Et in perniciem Deo favente horum Tyrannorum, nunc paucorum rescuntur, eoque saginantur. ita ut non una ratio contra insultus hosce nobis suppeditatum sit, de quibus nunc non est necesse scribere.* satis né nunc explicat, quòd antè dixit, experturum Regem, iniquissimo tempore lacessitos se ab illo esse? non enim jam de profectioe aliqua, aut secessione cogitat; sed perniciem se illi moliri apertè profitetur: neque modò optat eam illi;

quod tamen per se impium ac nefarium votum esset, verum eam etiam rationem, quæ inter alias ad perniciem ejus comparata sit, promptissimè se apprehensuros significat. Quæritis né etiam nunc quæ ista ratio sit? quæ alia quàm quæ satis ab illo ipso expressa est, ut omnibus iis quibus nec res nec spes ulla bona superesset: quorum utinam non tanta esset multitudo: minimè tamen est tanta, ut non multo major sit bonorum: iis igitur ut adjunctis vel ad interficiendum Regem auxilium, vel interfecto eo præsidium sibi adjungeret. Cur enim non liceat, hoc illi in tyrannum, seu ut ipse vocat tyrannos? veritus opinor, ut non satis frater intelligeret, quod idolum vocaret: aut cum indignum nomine regio Regem diceret, quo nomine dignum illum judicaret. De perniciè igitur & nece jam inimicorum eum agitare negare non possunt. Rursus hæc quæro quorum? si ulli dubitationi locus est. sed tamen tyrannorum nomine plures designat. In Gnesnensem Castellum tantum abest ut convenire tyranni nomen dicere possint, ut nullam aliam ob causam, quàm quod tyrannis, quos vocat, fidus sit, infensum se illi esse præ se ferat. non in Castellum Gnesnensem: reliquum ergo est ut in Regem & Cancellarium: In Cancellarium dicent: hoc enim malent. Hæc non disputabo, quomodo cum Cancellario minetur, plures nominet: de re ipsa agam.

Pri-

Primùm enim præclara ratio scelus scelere à se removere, nefarium parricidium non minus nefario latrocinio excusare conari. Quo enim jure licuisse sibi defendat senatori, non dicam qvali senatori, sed senatori patriæ suæ insidias struere: quas si alteri cuicunque homini fecisset, summum flagitium admisisset. Deinde non quæro adhuc, quas causas ejus rei habuerit, de hoc enim postea: sed quas illi inimicitias denunciârit, indixerit, significârit: Fugere enim eum non potest, hæc etiam cum gravissimæ inimicitiarum causæ intercedant, hac præsertim in repub. observari solère. sed non pugnabo: ne putent me ab ullo scelere alienum eum existimari velle: concedam ultrò, si facultas ejus rei data ei fuisset promptissimè cædem eum Cancellarii perpetraturum fuisse: fatebor etiam Rege interfecto, Cancellarium supervivere minimè expediturum ei fuisse: facile enim cogitare poterat, si illo superstite Regem interfecisset, nō inultum se id laturum; cùm illum vel sanguinem vitamque ipsam suam pro Regis salute profusurum dubitare non posset. Et si enim idem à cæteris etiam bonis omnibus expectandum ei fuerat, cùm tamen ad omnes res conficiendas in instigatore, authore, duce plurimum positum sit, quantum eum remove sua interesset, quem istas partes suscepturum satis eum constabat, facile perspiciebat. At verò vivo etiam

am Rege si Cancellarium interfecisset, quid consecutus fuisset? gratia fortassis regi facturus erat? novo beneficio veteres omnes injurias suas ex animo ejus delevisset. Quæ si omnia secus esse sentiebat: si novo scelere priora se cumulaturo fuisse intelligebat: si Regem, quem tum à se alienum esse querebatur, hoc tam atroci maleficio magis alienaturum se fuisse videbat; cui tandem bono ei fuisset, Cancellarium è medio tollere velle, Regem non tollere? Verum attendant quæso. conveniat mihi hinc cum iis necesse est: ipsi ea in Cancellarium ab eo dicta, scripta, suscepta fatentur: quæ si in Regem dixisset, scripsisset, suscepisset, majestatis reus esset, omnesque cruciatus perferre eum oporteret: id enim nisi fateantur, cur quæ in Regem ab eo collata esse manifestò sentimus, tangimus videmus omnes, ipsi in Cancellarium conferrent. Fateantur igitur necesse est, pænæ metu id à se fieri, quàm si ad Regem ista pertinerent, quemadmodum pertinent, subeundam ei esse dubitare non poterant: ego in Regem ista intèta doceo, aut in utrunque concedo: quid causæ jam est, quare non pænam ultro subeat? At verò potest né cuiquàm dubium esse ad Regem né an Cancellarium ista pertineant? Primum enim quod in omni quæstione debet esse primum, quæro, ecquàm in Cancellario maleficii causam habuerit, an nullam habuerit

rit in Rege : aut tantum habuisse se existimavit ? sed
 quid ego hæc exquiro , quasi non ipse satis indicet ?
 Quam ullam totis hisce literis in Cancellarium cul-
 pam confert ? quam non confert in Regem ? quam
 vel levissimam mentionem injuriæ à Cancellario ac-
 ceptæ facit ? qua in re illum accusat ? qua tandem in
 re non satisfactum sibi ab illo ostendit ? Hæc omnia
 nonné in Rege facit ? quo loco apud Regem sint :
 quid ab eo polliceri sibi debeant, dicturum se ab ini-
 tio proponit : Regis nomine responsum se accepisse
 scribit : fratres suos gravissimas injurias iniquè à re-
 ge perferre narrat : à rege se expectasse, postulasse ,
 nihil impetrasse. Quid horum in Cancellario ? nihil.
 à quo etiam operam sibi navatam in peritionibus su-
 is apud regem, responsumque relatam sibi significat.
 Cum verò fratris sui proscriptionem iniustam etiam ab
 eo vocari solere scribit : non necesse est nunc me di-
 sputare , quomodo ab eo injusta appellata sit : jam
 antè ostensum est : sed tamen cum ipse ita eam ab il-
 lo haberi existimabat , nonné etiam favere illum si-
 bi ostendit ? Dicent existimasse eum obstari à Can-
 cellario commodis suis apud regem. Id totum secus
 est. testatur Rex ipse, diligentissimè illum ipsorum cau-
 sa apud se egisse , molestum etiam sapientissimè sibi fu-
 isse, cum ita secum ageret, ut sive pro bonis eos civi-
 bus haberet, ornandos, sive pro malis, sanandos di-
 ceret.

ceret. Nihil igitur horum est. At ipse tamen ita opinabatur. primum cur id ei credam, cum ipse nullam hisce literis causam in eum conferat, omnem conferat in Regem? sed tamen esto: infensum eum fuisse Cancellario propter hanc opinionem: at bono alicui ei erat Cancellarium remove, superstitem vel le esse Regem. Nihil minus: Cancellario enim interfecto, quod operæpretium facturus erat? an ideo magis, quæ concupiscebat à Rege expressurum se putabat? an placatiorem sibi fore sperabat, tanto scelere perpetrato, quæ ante aversum à commodis suis existimabat? Inducere né in animum poterat inultam mortem ejus Regem laturum, qui & tam bene de se ac universa repub. meritis, & tam arcta denique necessitudine conjunctus secum fuisset. num hæreditas aliqua à Cancellario illi morte ejus obventura erat? num ex bonis ejus commodum aliquod ad eum pertinebat? nihil horum docere poterunt: ne conatos quidem puto. At Regis mors diu boni, quantum repentinè boni illi apportasset? Illa enim tam fructuosa interregnorum nundinatio, tam opima hæreditas, merces regni præsentanea, nonné in mentem vobis venit? Ita igitur agamus. Homo audax, injuria exacerbatus, cupiditate inflammatus, Cancellarium maledictis se proscidisse, pro idolo atque tyranno eum habuisse, interficere voluisse fatetur.

Ego

ego etsi in Cancellarium etiam non negem, in Regem tamen præcipuè ea istum machinatum dico: quæritur in quem magis ista convenient, si in re manifestissima quæstioni locus est: ego à Rege injuriam sese suosque accepisse scriptum ab illo doceo: ille à Cancellario ne minimam quidem injuriam sibi factam hisce literis præsefert: & nunc saltem accepisse sese opinatum dicit. ego ex Regis morte maximum commodum perveturum ad eum fuisse demonstrō: ille tantum abest, ut è Cancellarii quicquam quod ad se spectasset ostendere possit, ut etiam vindictam ejus à superstitè Rege expectandam sibi fuisse negare nequeat. Dubitare né hîc quisquam potest, homo perditus an ei potius necem machinari voluerit, à quo injuriis gravissimis se suosque affectos queritur, an ei quem nunc opinatum saltem sibi obstare dicat: an verò utrique? luxuria egens, cupiditate incensus, num eum potius tollere voluerit, cujus morte ipse rerum omnium dominum sese constituturum sperabat; an eum cujus morte non modò nullum fructum percepisset, verum majus etiam incommodum atque periculum sibi accersivisset? Verum video me in rebus perspicuis argumentari. Satis enim ductus, ac series orationis ipsius, qua nihil evidentius esse potest, ostendit perpetuò de nullis aliis quàm de Rege aut si aliquando de Cancellario, conjun-

Etiam certè de utroque eum agere. Etenim ut superius
 ora præteream, redeo etiam nunc ad illud, quo usu-
 rum me antea negavi. si de Cancellario solo agit,
 cur plures designat? Non enim de Geryone nescio
 quo, qui in fabulis commemorari solet, scribit. de
 quo tamen ipso qui scripserunt, tanquam de vno nõ
 de pluribus locuti sunt. Iam verò quæ postea ab eo
 suscepta sunt, nonnè in Regem omnia intenta, dire-
 cta fuerunt? oratio ea illius seditiosa Prossoviensis
 Cancellarium né magis quàm Regem exagitavit?
 an Regem nescire imperare liberis, qui inter servos
 natus sit, se dixisse negare potest? libelli & carmina
 illa infamia quæ vel ab eo vel ipsius affeclis ad con-
 citandam multitudinem accommodata vulgata fu-
 erunt, nonnè Regem magis quàm Cancellariũ, aut
 certè vtrumque simul notant? Itaque si & in Cancel-
 lario maleficii causa, vel nulla, vel opinabilis saltem
 ei fuit: in Rege omnes. si illius cædes etiam dam-
 nosa: hujus fructuosissima ei futura erat: si verba i-
 psa tam evidentia sunt, ut nullum in alium quàm in
 Regem transferri possint: si ipse idem dicit: si facta
 denique ipsius testantur: fateantur tandem, quod om-
 nes iam dudum manifestissimè vident, non de Cā-
 cellario aut Castellano Gnesnense, sed de Rege aut
 conjunctim certè cum Rege de Cancellario agi. Hic
 autem ego quid dicam aliud? impietatē né ejus ver-
 borum

borum accusam, ob eamque vel solam in gravissimas
 læsæ majestatis penas incurrisse eum ostendam? si-
 cam ipsam in manibus deprehensam tenetis. Quod
 enim sæpius dixi, qui pro tyranno Regem habet, nõ
 fieri posse, quin idem libentissimè de medio sublatu-
 rus eum, de quo ita existimet, sit, cum & singulari
 erga eum odio inflammatus velit, & non modò im-
 pune, verum honeste etiã id facere possit, id ne con-
 firmandum quidem hîc mihi est, cum perniciem ejus
 se agitare apertè nunc profiteatur. Fidè tamen homi-
 nis animadvertite. scribebat hæc eo tempore, quo in
 gratiã Regis ad quã multis precibus aditũ sibi quæ-
 rebat, vix tum receptus erat: ipse autẽ, ut unus è fa-
 miliaribus Regis circa latus ipsius atque in cubiculo
 ejus versabatur. Cùmque cæteri post reconciliatam
 gratiam non satis se bonos viros esse existiment, si nõ
 modò odium omne pristinum ex animo non depo-
 nant, verum vel minimam etiam suspensionem odii re-
 linquant: hîc tum maximè omne erga Regem non
 modò odium suum expromebat, verum infidias eti-
 am vitæ ejus faciebat. *Illæ etiam consilia nostræ in gra-
 mine Sboroviano satis altas in cordibus nostris indices
 egerunt: de eoque iurciurando sanctissime tibi confirmo,
 teque obtestor, ne quicquam dubites.* Quænam ista con-
 silia sunt, quæ in gramine Sboroviano provenerunt?
 Id ne verò quærendum est? quisquam ne dubitare

potest, eos qui communem propinquorum omnium suorum conjunctionem facere voluerint, non oportuisse prius inter se conjurare? Itaque si istam confederationem, qua universam progeniem suam comprehendendam supra ostendit, ad protectionem aliquam pertinuisse existimatis, hanc etiam peregrinationis causa factam putate: si illam ad perniciem Regis, & commutandum statum reipub. comparatam luce meridiana clarius perspicere potuistis, de hac ne dubitandum vobis existimabitis? *sed benefactum, quod tempus expectatum est, aliud etiam quiddam, ut mature scat, opus adhuc est. re ipsa intelliges bene omnia procedere, & rectam ingredi viam.* Non male cecidisse ait, quod temporis opportunitas expectata sit; id iniquissimum Regi esse, supra dixit: quibus rebus tempus exasperatum, aut quæ ab illis opportunitas expectata sit, non difficile est conjectura asse qui: ipse enim indicat: quàm primùm dicit cognoscendum esse, qui propinquorum suorum verè sui sint, qui non: cum illis confederatione sancendam: homines honestos, ut ipse vocat, sed egentes brevi cognituros, æquè suam atque eorum rem agi, admonitos fortassis etiam pro mutua conjunctione ab ipsis: Nisovios ad amicitiam gentis Sboroviae omni ratione adjungendos: eos brevi magno alicui principi utilem operam navaturos. quas opportunitates cōparan-

parandas sibi putarint, videtis: vos nunc quæ parata, quæ imparata habuerit judicate. *Reliquum est de expeditionibus istis tuis cum Nisoviis.* Revocate nunc vobis in memoriam primam partitionem ejus: de duabus rebus scripturum se proposuit, quo loco apud Regem essent, quidque ab eo expectandum sibi esset: & de Nisoviis. Hucusque igitur de Rege egit, jam ad Nisovios. *Maluissemus te non profectum: cause sunt multe. sed hæc apud me potissima, quod verear ne instinctu Regis istud fiat.* Honesta suspicio civis de principe suo: verum ignoscendum ei est: inimicus est, hostis est, perduellis est; nec profiteri veretur. *sed quoniam isthic es, duæ res tibi curæ sint, velim. Una ut militem istum in amicitia, ac fide gentis Sborovix retineas: scis enim, quantum in eo nobis positum sit. Et propterea scribo ad eos literas tum meo, tum Marschalci nomine: earum exemplum quo instructior sis, scireque possis quam ad rem, Et quomodo admonendi sint, ad te mitto. cum his etiam nunciis Et contulimus, Et ita nos erga illos gessimus, uti convenit.* Existimo ita multis rebus consilia eorum, malevolumque. in Regem atque rempublicam. animum patere: itaque conjurationem in perniciem Regis, atque reipublice. factam detectam esse, ut nulli apud quenquam dubitationi locum amplius relictum arbitrer. Quod si quisquam adhuc est, qui etiam in re clarissima majorem lucem desideret, is nunc ne etiam

am amplius quærendum sibi putet? quid enim hæc sollicitatio militum sibi vult? quid genti Sboroviae tantopere in illo positum? cur tam tectè, tam timidè attingitur? quòd si nemo ferè vnquã conjurabit, qui non de hujusmodi præfidiis cogitârit; nemo præfidia hujusmodi quæsiverit, qui non res novas moliretur; nonné res ipsa satis, quo ista pertinuerint, indicat? verùm in eandem expeditionem Melitensem eos secum se ducturos fuisse dicunt: Nemo non statim videt, quàm absurdè: sed tota hac de re mox videbimus: cùm earum ipsarum literarum, quas ad Nicosios miserunt exemplum hujus ipsius manu scriptum excutiemus. interim quam alteram rem curæ ei esse velit, consideremus. *Alterum est*, inquit, *ut inde quàm primò ad nos advoles: quod ut facias per Deum te rogamus: vix dici potest, quantopere opus te habeamus, quod concedas nobis ô Deus noster, uti te quàm primum incolumem habeamus.* Id scilicet est, in tempore venire omnium rerum est primum. Quo enim hæc tanta celeritas expetitur? cur tanta obtestatio adhibetur? si honesta ejus causa sit, cur non significatur? tantò celerius adventurus erat, si probè causam cognitam habuisset; sed sentitis opinor temporis opportunitatē iam venisse: iam pleraque quæ ad aggrendendam rem pertinerent comparata illos habuisse: jam honestos illos homines non eorum modò,

dò, verùm suam etiam causam agi cognovisse : illius etiam nescio cujus tam nobilis fructus, cujus maturitas expectanda erat, maturitatem instare : nihil aliud reliquum fuisse, quàm ut confœderatione suorum rebus suis firmatis, Nisoviisqve adjunctis, quò occiso Rege tantò faciliùs rempub. occupare, transferreque regnum possent, tempus necis Regis capterent. Itaq. in eandem sententiam aliis etiam literis ad hunc fratrem suum eum scripsisse Samuelem Lascum juvenem lectissimum pro testimonio dicentem paulò pòst audietis : Cùm enim ad fines cù Nisoviis proficisci Samuelem nunciatum fuisset, his verbis literas ab hoc ad eum missas fuisse Lascus dicit : Tu nũc discedis : cùm interim venire possit tempus, quo dicamus, ecce erigamus capita nostra, quia venit dies & hora. *Iam ad minora*, inquit, à publicis nimirum ad privata flagitia. *Gnesnensis nulla ratione quamvis diligentissime à me & Luziccio rogatus duomillia florenorum pro equis numerare voluit, cùm non obscure potius, quamvis nihil diceret, tamen significaret, circumventum à nobis fratris filium esse.* Itaq. nihil aliud faciendum tibi erit, quàm ut ubi beneficio Dei salvus redieris, duplum eius ex Kamionka tibi compenses. Interim ut factor iste intelligat, cuionum se esse, ita circumvenire eum constituit. fingam vereri me, ne quis fratris filium debitis à me obiectum existimet, & quãvis

*uis irvitum, eos tamē eqvos me accepturum, eoq; nomi-
 ne tibi obligatum futurum. Quid tum? Gnesnensis e-
 qvos mihi tradet cum ornamentis omnibus: ego illos ac-
 cipiam: tibi integrum erit, non accipere delegationem
 meam; quod quidem ut facias magnopere te rogo: erit-
 que in tua potestate cumulatè tibi damnum hoc atque
 debitum sarcire: Et ego nihilominus sine ullo pretio e-
 qvorum potiar. Persvadeant nunc alicui, quòd iactāt,
 non verisimile esse ob mille taleros cum hoste eo
 tempore illum pactum, quo egens atque nudus ob-
 errabat, qui ob duo millia florenorum fratris filium,
 eundemque pupillum tam flagitiosè defraudare nō
 dubitet. quāvis mille eos taleros pro authoramē-
 to saltem acceperit: expectārit longè ampliora. Est
 boni iudicis ex minimis rebus sæpè de maximis con-
 jecturam facere. Hæc autem fraus cū talis sit, ut
 viris bonis nulla major videri possit, non difficulter
 ingenium nunc & fidem hominis ex iisque reliquam
 vitam ejus æstimare potestis: maximè autem cū qua-
 lis in suos sit perspexeritis, qua fide erga eos sit, qui-
 bus infensus fuerit, intelligetis. In fundum Sledzio-
 viensem dabuntur decem millia florenorum, quā pri-
 mum Marschalcus Radomia perfectis iudiciis redierit,
 qui crastina die certò Sborovii aderit. piscina penes te
 manebit: Jordanus eius rei causa expectat: acceptaq;
 pecunia quāprimum ad te accurret. Ego crastina die
 Busci-*

Busciniolum nostrum primum Viennam literarum Cæsaris causa, inde cum donis ad viduam mitto, de qua omnia adhuc læta audio: faxit Deus, feliciter id ut incipiat ac perficiatur: credas mihi non vulgarem illud bolum esse. Miseram illam, quæ in tuos ungues incidit, monedula accipitris. Hujus ille plumis ornatus, qui nudus à nobis avolauerat, non modò vestitus ad nos rediit, sed etiam stipatus. & quibus in locis antea vix vultum creditoribus ostendere audebat, ea tumultu ac seditione implevit. verum videbimus, an cujus ingluviei primò patrimonium, inde tot aliorum largitiones, tot pecuniæ per scelus quæsitæ sufficere non potuerint, eam an monedula una expleta sit. *Ipse ad summum quatuor septimanas hinc me continebo, earum omnium rerum causa, quæ superius à me nominatæ sunt.* O tempora, ô mores. Hinc quatuor septimanarum spatium ad evertendum statum reip. interficiendum Regem: transferrendum regnum sibi præfinit, & non modò multò plures septimanas sed menses etiam impunè adhuc volitat, qui continuò omnibus suppliciis dedi debebat. quarum enim aliarum rerum perficiendarum causa commoraturum se ibi dicit? earum quæ superius nominatæ sunt: quæ sunt istæ? ut pupillum eundemque fratris filium circumscribat, equos inemptos accipiat? at vel unius horæ momento accipere poterat. ut literas istas su-

as & munera mitteret ? at jam miserat ? ut decem millia florenorum fratri curaret ? at ea parata jam esse ostendit ? præterea verò Iordano eam rem curæ fore : nulla igitur hujusmodi causa eum retinuit ; quæ tamen si ulla eum retinuiſſet , quæta eſſet pars earum rerum , quas ſuprà nominavit ? ille verò omnium earum causa remanere ſe ostendit. Etiam né in tam perſpicuis rebus conjecturis res aperienda , aut argumentis confirmanda ſit ? nonné vobis hæc , quæ ab illis comparari audiftis cernere oculis videmini ? nonné illos conjurationem ſuorum facere videtis ? nonné egentes ſolicitari ? expectari in venationem euntem Regem ? Eum caſus ſui , & ſuorum perfidiæ ignarum ſolùm aut uno aliquo comitatu à reliquo comitatu ſuo excurrere ? non verſantur vobis antè oculos infidiæ poſitæ ? in his egregii illi venatores latentes ? repentinus impetus in Regem ? nonné omnia deinde tumultu miſceri videtis : evocari Niſovios : rempub. opprimi : externos principes accerſi ? Dicent , hæc né igitur quatuor ſeptimanarum ſpatio confici omnia ab eo potuerunt , cùm præſertim tanto locorum intervallo frater ac Niſovii diſtarent : cur igitur perfectæ non ſunt ? Id quidem multò rectius ab iis ego quærere poſſum. ſi ad profectionem Melitenſem conjuratio , quam fecerunt , ac Niſoviorum ſolicitatio pertinebant , cur jam tanto tempore elapſo non-

nondum tamen profecti sunt ; cùm longè majorem facultatem profectiois ejus perficiendæ habuerint , de qua ipsi cogitasse se dicunt , quàm cædis , quàm meditados eos ego doceo : illaqve tota in eorum potestate futura fuerit : hujus magnam partem fortuna & casus sibi vendicent ? sed quid ad me , an potuerit ? non moror. Cùm quòd non potuerit , omnes potius boni gaudeant. Mihi enim satis est , quid voluerit jam antè ostendisse : ille an ista tam exiguo temporis spatio transigere potuerit , viderit. Ipse potius fateor , fieri potuisse , ut furore amens , ea etiam quæ fieri non potuerit , mente conceperit : sed tamen ad cõfoederationẽ faciendam eum & Marschalcum , quos frater alter eorum Samuel architectos consiliorum omnium dolens appellare solebat , substituisse : fratrem , qui operam saltem suam electam ipse fatebatur , ad cædem evocatum suspicari possum : Nisoviis post perpetratam cædem prius opus futurum illis fuisse. Quàmvis ne eum ipsum quidem tam dementem fuisse existimo , ut quæ sibi proposuerat , certò se perfecturum exploratum se habere putaret : ut non si hoc tempore non processisset , de futuro cogitaret. Adde huc varios casus , qui maximos præcipuè conatus plerumqve intercipere solent : Quid enim feliciorem hîc eum fuisse statuere necesse est , quàm cùm Cracoviam ingredientem Regem interficere voluit , ac ta-

men casus quidam , tela ipsa de manibus ei extorsit ? sed quemadmodum antè dixi , an potuerit isto temporis spatio , quæ designârat exequi , minimè necesse est me quærere : ac ne an voluerit quidem hoc tempore omnia : satis est animum ac consilia ipsius à me demonstrata esse. quocunque tempore ista perficere vel voluerit vel potuerit nihil ad me. Fac enim initium saltem earum rerum facere eum voluisse : fundamenta earum jacere. Ob eas certè substitutum se scribit. Harum ille igitur rerum causa in patria remanebat , cujus vel aspectus ipse à tanto scelere revocare eum debebat. quæ etsi ipsa affari eum non poterat , tamen si vox à natura tributa ei fuisset , quibus eum verbis à tam nefario facinore dehortata esset , nō in mentem ei veniebat ? Ea enim si ita cum illo egisset , quid agis Sborovi ? quis te tantus furor exagitat , ut ne vultus quidem ejus , quæ te genuit , quæ prima nascentem excepit , in qua hanc lucem , qua dignus non es , primus aspexisti , cū is sæpè insanissimo cuique arma de manibus extorserit , te ne mitigare quidem possit ? Iamdudum libertatem , leges , jura omnia ejus , quantum in vobis fuit , fastu vestro proculcavistis , avaritia vendidistis , scelere violavistis : Tuli : fidem tuam immanissimo hosti meo contra me addixisti : ne id quidem quæsta magnopere sum : quòd absentis mei charitatem exvisse te existimabam :

mabam : non satis tibi est: præsens etiam impias manus mihi affers : tamqve nefario parricidio polluere me conaris. si existimationis atqve honestatis tuæ, quam jamdudum abjecisti, cura nulla te retinet: si fides mihi debita, quam absens hosti vendidisti, te non impedit: si pietas, quam tu nullam unquam colendam putasti, à tam atroci facinore non revocat; at pænarum saltem, quæ tam impios parricidas manent, metus absterreant. Quid enim? parentum violatores ultricibus furiis circumagi semper, putas: patriæ non putas? Non est ita: nemo unquã impiã vim patriæ intulit, qui non gravissimas pænas ei dederit. His igitur ille sermonibus, quos certè conscientia ipsius ultrò ei subjecerit necesse est, non ne commoveri debuisset? tantum abest ut ulla ratio impetum sceleris ejus tardare potuerit, ut id ipsum brevisimum quatuor septimanarum spatium longissimum ei videatur? ut urgeat, obtestetur, obsecret, ut quã primũ acceleret. nonné hoc monstri simile est? Quin adjicit aliam rationem, quia fratrem à profectione ad se traducat: aut si frater, sine quo, quemadmodum aliis literis ad eum scripsit, reliqui duo nihil vellent, uel possent, ad horam, quia ut in iisdem literis fuerat, erigere capita sua possent, non veniret; ne Regi tamen interim inimico suo, ut eum vocat, commodi aliquid afferat, illum dehortatur. *Cogitant híc, in-*

quit, de Comitibus maturius, quàm leges nostræ patiun-
 tur in dicendis, idq; propter tributum, cuius causam in
 te conferent, ut quo ad bellum Turcicum, quod à te cõ-
 citatũ iri dicunt, opus sit. Itaq; ne eo ipso gratam rem i-
 nimicis nostris faciamus, per Deum nihil maioris rei
 ordiaris: Regi enim valde commodaueris: tectè ille a-
 git, minimeq; gratam eam rem sibi esse simulat. Iam ve-
 rò videtis né ut etiam aliud agendo se nefariaq. con-
 filia sua prodat? Iam né adhuc confirmare audebit
 non in Regem, sed Cancellarium ac fratrem suum
 Castellatum Gnesnensem ista à se cogitata, dicta,
 scripta, instructa fuisse? Etenim si quærat ab eo,
 quem tam contumeliosis & impiis verbis proscide-
 rit, contra quem confederationem instituere volu-
 erit, cui extrema quæque minatus, machinatus sit:
 non poterit certè negare quin inimico: inimicum i-
 gitur suum quem hîc appellat? Regem. dehortatur
 fratrem, ne inimicis imprudens gratam rem faciat:
 Regi enim inquit, valde commodares. Quenquam-
 né nunc tam stultum, qui ista ejus figmenta credat,
 futurum putat? Omitto hîc impudentissimam in
 principem calumniam; quæ fortè in tot aliorum gra-
 vissimorum criminum atrocitate latere posse alicui
 videatur. Nobilitatem verò offendes in perpetuũ; quæ
 nobis sub hoc præsertim tempus opus est. sapienti satis.
 Hîc né etiam argumentis nobis opus est, ad id quod
 à suo

à suo sapiente non difficulter ille intelligi posse putat, intelligendum? Non sumus fortassis sapientes: sed tamen quis non videat quare ille sub hoc tempus nobilitate, quæ & hujus reipub. robur ac firmitamentum est, & in Regibus creandis summam potestatem obtinet, potissimum opus sibi esse putet? Quæro enim cur ei potius quam aliis nobilitate opus sit? quæ enim minus aliis civibus, civium suorum benevolentia optanda sit, quam ipsi? Vnde nunc autem nobilitas subito in honore apud eum est, quem alias cum pro Comite se gerit, suppudere quasi ordinis hujus solet? Deinde cur ipsi potius hoc tempore, quam alio? quod si de Cancellario non de Rege interficiendo cogitabat, cum cedis quæ nullis antea inimicitiis denunciatis perpetrata sit, ad Regem judicium pertineat, quæ magis nobilitatis quam Regis gratia opus illi erat? ad quæ si nihil habent, quod respondeant, nonne fatentur quod res est, non existimasse eum, si multitudinis opes adversas haberet, interfecto Rege remp. occupare; & in quem illis videretur transferre regnum posse? quod dum dicit, nefarias quidem molitiones suas prodit. de nobilitate vehementer fallitur. minimè enim tanta est multitudo malorum, quantam sperat: non tanta paucitas bonorum, quantam putat. Hæc igitur cum ita sint, nonne consilia sua luce clarius patere iam sentit? nonne
omnia

omnia perfugia sceleris sibi extorta ? nonné ex latebris in quas se confugere posse arbitrabatur, extractum, omnium oculis expositum iam cernit ? *In Livonia tumultus cum Rege Danie, ad quem bonus vir, summus noster amicus mittitur, pincerna barba. Nisovii vestri, heri cum loquerer cum Cancellario, adfuerunt ; præterea quod scribam non habeo. gratiæ ac amoris fraterno officia mea commendo, ac in perpetuum addico. Dominus Iesus Christus concedat nobis te brevi saluum conspicerem, amen.* Iam etiam sceleris sui adiutorem Deum invocat, quem si quicquam in eo pietatis esset, facinorum suorum vindicem atque ultorem horrere debebat. Sed non auxilium illi ad ea, quæ impiè cogitavit patranda, sed ultio ad puniendam parata fuit. Nunc alteram etiam ad Nisovios epistolam eorum incipiamus. *Clarissimi milites, domini & amici benevoli. Pro ea consuetudine, quæ cum Samuele fratre nostro vobis intercedit, prætermittere nolimus, quin hisce literis vos salutemus, omniaque benevolentiae studia nostra vobis deferremus ; rogantes vos, ut in amanda, & observanda persona fratris nostri tales vos nobis præstetis, ut inde quàm maximus semper ad amicitiam nostram cumulus accedat, temporisque progressu, ad maiorem aliquam communicationem cum familia nostra pervenire ea possit. quod ut non modo incommodum nullum, sed suo tempore commodum etiam*

tiam afferre vobis possit, vos pro vestra prudentia existimare poteritis. Non dubitandum quidē nobis putamus, hanc mutuam nostram communicationem nonnullos hīc in Polonia læsuram. sed nos quemadmodum eius rei mentionem ducere non tenemur, ita parum etiam eo move-mur. vos etiam maius, & certius pignus studii & amicitiae nostrae habere, aut optare à nobis non potestis, quā quod nunc habetis, sanguinem nimirum nostrum, fratrem nostrum. cui tantum abest, ut vitio demus, quòd societatem vestram, tam claræ & celebris militiæ amplectatur, salutem suam vobis concedat, unāque vobiscum contra inimicum sanctæ crucis promptè exponat, ut summopere etiam id in eo probemus, idq; ut faciat consilio, precibus, authoritate nostræ cum permoveamus. De vobis ita nobis persuademus, vos in eo colendo quanti nos, & amicitiam nostram faciatis, ostendere non prætermisso. Nos verò in quibuscunque vestris necessitatibus tales nos vobis amicos præstabimus, qualibus digni semper estis. quemadmodum sanè pro ea vestra fama, quo non modo hīc in Polonia, sed in exteris quibusque nationibus apud Cæsares & magnos Reges polletis, non diu, Deo dante expectandum nobis erit, ut in aliquo magni momenti negotio usui nobis mutuo esse possimus. quia de re cum scribere non liceat, malumus id semper fratri nostro quàm literis concedere. Aliud nunc nihil est. studia nostræ benevolentiamq; de-

S

feren-

ferentes, gratiam vobis divinam, ac felices contra omnes hostes successus optamus. sollicitatos igitur ab iis negare non possunt: ad quam rem opera eorum uti voluerint, ipsi quidem literis hisce credere noluerunt, nos tamen celare non potuerunt: ipsi enim se produnt: fratri se credidisse scribunt, quæ suo nomine cum illis ageret: dubium né igitur cuiquam esse potest, quibus de rebus ad fratrem scripserint, ad eas patrandas illorum operam eos adjungere sibi voluisse? Quamvis quid his opus est? quisquam ne nisi ad vim, ad res novas, ad seditionem, ad cædem militem unquam sollicitavit? at quem militem? manum nimirum magna ex parte vagorum, egentium, nonnullorum etiam damnatorum: nonnullos in Polonia conjunctionem illam eorum cum gente sua læsuram ultrò profitentur: obscure né hîc indicant, contra quos adjungere eos sibi velint? quibus enim conjunctionem eam molestam futuram dicunt? quibus aliis, nisi quos sibi molestos queruntur? Hi qui sunt, Rex, & si qui illi fideles sint. cum verò non diu expectandum sibi ostendunt, ut in aliquo magni momenti negotio commodare sibi mutuò possint, nonné iniquissimum illud tempus, de quo in superioribus literis dicit, designant? quamvis in hoc quidem cavere sibi videntur, ut etiam si eo tempore res fortè nō processisset, nihilominus deinceps obnoxios eos haberent. Iam
id au-

id autem, quòd apud Cæsares & magnos Reges operam suam iis polidentur, quale tandem est? fructus credo iste aureus, cujus maturitas imminebat. Nolim ego de quoquã temerè suspicari: ne dum de summis principibus; quorum quenquam machinationum harum conscium fuisse ne in mentem quidem mihi venit. sed tamen mos principum & natura rerum quæ sit, videmus. non ambiunt fortassis aliquid: at oblatus ultro accipiunt: injuriam alteri facere nolint: at ab alio factam nihil ad se pertinere non immerito fortassis putant: regnum per nefas acquirere, nefas sibi ducunt: at alieno scelere vacuum factum vel honestissimè, si id sibi deferatur, accipere possunt. Iam autem horum avaritiam & flagitiosissimam de reip. patrimonio nundinationem, quis nostrum est, qui nesciat? vereor ne id quod dicturus sum, minorem auctoritatem habeat, propterea, quòd authores ejus à me non proferentur: sed tamen possem utrunque nominare, si an nominari à me vellent, dubitandum mihi non esset. Nam cum de Alanconii Ducis morte non ita pridem fama allata fuisset, ejusque apud primum quendam senatorem mentio fieret, fuit ibi tum summæ prudentiæ atque doctrinæ, fidei autem singularis vir in externis rebus plurimum versatus, vobisque optimè notus; is ita tum eam nobis gratulabatur, ut ejus morte non nullo metu defunctos nos

*De omni et
a lincor:
men.*

putaret. Mirante eo senatore, quid Alanconii mors ad hoc regnū pertinere posset; Non est, inquit, quod omni periculo vacuos vos fuisse existimetis: non defuerunt credite mihi ex vestris, qui si fratrem à se Rex Galliæ amovere atque in hoc regnū ablegare vellet, suam ad id operam atque studium illi policerentur. A quibus ista facta sint, suspicandum ne etiam vobis putatis? aut quibus prius hæc res questuosa fuerit quisquam ignorat? Quid item apud alios vicinos principes ab iisdem tentetur, dubium ne cuiquam esse potest? Quamvis de nullo principe, quemadmodum ante ostendi, quicquam suspicari mihi libet: quin potius omni illos appetiti regni suspicione libero: hi delati regni crimine tantum abest, ut se liberare possint, ut cum finitimum militem sollicitent, Cæsaribus & Regibus se illum conciliare ultrò ostendant. Verum habent hinc, opinor, quod nobis opponant: idem nimirum quod de confœderatione. Ad quod idem, quod ante responsum est, nunc etiam dico. Vt enim cætera mittam: non queram, quem usum manus militum primum egens & vaga, deinde in mediterraneis locis ac vastitatibus semper versata, in maritima militia sermonis, hominum, locorum, in quæ duceretur, imperita habitura esset: verba ipsa literarum ita evidentia sunt, ut nulla interpretatione, in alium sensum trahi possint. monetur ut in fide domus Sboroviæ sint: eam rem breviam.

vi apud magnos principes commodo iis futuram : molestiam quidem nonnullos in Polonia ex eo capturos, sibi tamen ejus rei rationem habendam non esse significatur. Quid horum vel cum peregrinatione vel in peregrinationem istam convenit ? Deinde idem, quod sæpè iam quæsiui, hîc etiam repeto. Si honestum, si laudabile, si licitum deniqve consilium id erat, cur non apertè perscribebatur ? nonnè ipsi ista de re, ad quam adhibere eos cogitant, non scribere sibi licere profitentur : aut id qui facit, quod nō licere sibi ipse fateatur, pœnam recusare potest ? Neminem iam esse sentio, qui postquam has ipsius literas cognōrit, vocem quodammodo ipsius audierit, proprio inditio suo proditum, judicio cōdemnatum intellexerit, quicquam ampliùs expectet. Nam si certitudo in probationibus quæritur, quis certior sceleris testis, quàm qui idem machinator ? si fides, quid fideliùs literis, quæ mutari non possunt ? si gravitas, quid grauiùs quàm sua quenqve voce condemnari ? Ego ita tamen agere cum illo constitui, ut cùm ille à nullo ferè crimine sese abstinuerit, mihi etiam genus probationis nullum deesse intelligat : ac non modò propria ejus voce, literis, signis, sed aliorum etiam testimoniis contra eum utar; non ut convincam iam convictum, sed ut obruam. Audivistis paulò antè in hoc ipso confesso senatus V. CL. Albertum Lascum

icte
canam.

Palatinum Siradiensem dicentem, cum comitiis, quæ post captos Lukos habita fuerunt, Varfaviæ esset, à Samuele Sborovio uno ex ternario isto se tum ibi cõventum : sollicitatum ab eo, ut unà secum cogitationem de pellendo Rege susciperet : rem eam pro sua fide eo ipso tempore ad Regem detulisse : utqve in præsentia sua de ea ex Samuele quæreretur, postulasse. Conjuratorem igitur factam videtis : sed ita ut cum iam à multo tempore è gramine illo Sboroviano excrevisse eam intellexeritis, in herba quidem interim fuisse, rationesqve tollendi Regis quæsitasse, pè, maturitatem ejus, seu ut ipse loquitur, faciendi, ut experiretur Rex iniquissimo tẽpore se ab illo appetitos esse, in hoc ferè tempus, quod literis continetur eos contulisse. Bokschicius erat quidam ex Palatinatu Sandomiriensi, qui ut opinio hominum fert, Kaffkam hominẽ nobilem, ac potentem in Moravia, eum ipsum qui hunc isti bolum reliquit, maritum nimirum ejus, quam iste in uxorem deinde duxit, interfecerat. qui cum in Poloniam profugisset, isti qui ab homicidio profectum facilè ad aliud facinus impelli posse judicarent, sollicitare hominem, ut Regem tolleret coeperunt. Hic quòd in inimico injuria fortassis aliqua ejus provocatus fecerat, in Rege tamen non modò recusavit, verùm deferre etiam constituit ; rem cum aliis compluribus, præcipuè tamen

men cum Ioanne Porudenscio familiari Regio, cum quo aliquis ei usus intercedebat, communicavit. Porudenscius ad Regem rem detulit. Bokschicius in rixa deinde à Ianusii Ostrogia Ducis filii familiaribus interfectus fuit. Quod idem si in vivis esset, diceret, dicentem audivistis Porudenscium, qui ab ipso Bokschicio in re præsentis cognovit. Deferebantur eadem aliunde etiam & diversis temporibus ad Regem: nam neque audacia ac furor eorum quiescere eos patiebatur, nec vācordia clam consilia sua habere. Itaque iam antè cū post proximè præterita comitia Cracoviæ Rex versaretur: Cancellarius Leopoli Tartarorum incursiones expectaret, venit Cracoviam è ternario isto, frater hic ejus Samuel, ad quem literæ quas vidistis scriptæ sunt. publica tum fama fuit, cū in venationibus Rex versaretur, viam illum obsedisse, qua rediturum Regem putarat, eaq. si rediisset, iam tum incautum interfecturum fuisse. Audivistis eadem dicentem Stanislaum Goczlaviſium, qui socius Bokschicii fuerat. pro ea societate quæ cum Bokschicio sibi fuerat, secum quoque rem communicatam, invitatum se in domum ejus Sloczoviam; promissa sibi facta: cū Cracovia Leopolum iret, hos duos solos in rhedam ab eo acceptos: pueris remotis, multum tum ad se atque Bokschicium sermonem in itinere Samuelem habuisse de injuriis

*Historia
sine ratione
crupitibus
regem velle.*

riis in se Regis: ostendisse, habere se in animo interficere Regem: quæ ratione quàm tutissimè id facere posset, iam dudum à se quæsitum: commodissimam tamen hanc judicare, ut domum perviam eligeret, è cuius vestibulo transgrediens Rex scloppeto interfici posset, è postico ad equum instructum ac paratum fuga patere: deliberasse quò potissimum cæde perpetrata se reciperet: Cæsaris ditiones præ cæteris elegisse: inde Regem se creaturos, omnesque qui socii cædis regis fuissent, beatos se facturum. Eadem se quoque ad Porudensium post Bokschicium detulisse dicit: & Bokschicius testatur. Iam verò Samuelis Laschi juvenis clarissima familia orti testimoniū integrum recitabo, quo rectiùs quomodo in nefariis hisce consiliis ipsi numquam à se discrepârint, cognoscatis. Cùm igitur, inquit, percrebuiisset, in expeditionem cum Nisoviis Samuelem iturum, dedit ad eum literas Christophorus. Iis iter id ejus vehementer improbabat, alienissimumque ab eo tempore esse ostendebat. Monebat ut in memoriam sibi revocaret, qualis inter se tres fratres necessitudo, ac vinculum non solum naturæ, sed consiliorum etiam ac voluntatis esset: docebat turbari Poloniam: in Livonia tumultuari, quis sciret, num aliquis Bo-reas à septentrione etiam flaturus esset; indeque præter opinionem occasio aliqua existeret, ut dicerent,

eriga-

erigamus capita nostra ; quia venit dies & hora. Me-
minit deinde duorum generum consiliorum , quorū
primum hoc erat , ut prius in aula omnia tentarent ,
ad constituendas res suas. quæ si non succederent ,
ad aliud consilii genus , quod in herba captum fuisset ,
recurrerent. ad quod & juramento se obstrinxissent.
Quærebatur de Castellano Gnesnense , quod non solum
reliquisset eos , sed planè prodidisset. Addebat tandem
messum in herba esse : iam denuò convenire se oportere : ac
illum iam discedere à se talem fratrem , sine quo ipsi duo
nihil vel vellent vel possēt. Vtebatur & aliis rationibus
longioribus , quibus eū ab expeditione illa removeret.
Extremo loco ut milites Nisovios muneribus in fide
retineret , illum hortabatur. Hasce literas non modò sibi ,
verum multis aliis præsentibus legisse Samuelem , ad quem
scriptæ erant , Lascus dixit. In quibus si eadem consilia
expressa videtis , quæ in iis ipsis , quas in iudicio protuli ,
quid perpetuò agitarint nulli certè dubium esse potest.
Hisce testimoniis quid opponunt ? Literas proferunt
Lasci ad Samuelem scriptas , quibus securo animo eum
esse jubet , neve à suo iudicio sibi metuat , eum hortatur ;
ut qui nihil præterea indicarit , quàm quæ in iis literis
fratris ipsius Christophori fuissent , quas coram multis
ipse legisset : nec animadvertunt confirmari magis hac
re testimonium ejus. Quid e-

T

nim a-

nim aliud Lascus dicit, quàm quod in iis literis Christophori perscriptum fuisse cognôrit, inq̃ue his ipsis suis, quas proferunt, ad Samuelem agnoscit. quæ tamen fortassis Lascus cùm indicaret, quò spectarent, ipse tum non perspiciebat: nobis cum hisce literis, quæ in iudicio lectæ sunt, collata quantam lucem afferant, vel ipsi intelligunt. Iam Goczlavii testimoniû schedula quadam hominis cujusdam proscripti recitata infirmare se posse putât. quia is profitetur interrogatum à se Goczlaviû, num quæ de Samuele indicârit, alia omnia respondisse. Quod & Goczlavius negat: & nobilis bonæ famæ testimoniû ab alio non integri juris tali præsertim charta minimè eleuari posse satis sciunt. Verùm venio nunc ad illius ipsius unius ex tricipitina ea, quo isti eorum, quæ ipsi impiè excogitassent, tanquã exâctore uti destinârunt, professionem. Cùm enim hic ipse frater eorum Samuel, ad quem utraq̃ue hæc epistola scripta fuit, jam dudû debitas legibus atq̃ue reip. pænas persolveret, quid professus sit vidistis. Ita autem professus est, ut cùm nulla vis ei adhiberetur: revocaret eum autem & infamia & pæna tanti sceleris: tamen cùm liberè omnia reticere potuisset; quod manifestissima esse sciret, negare ausus nō fuerit: obscurasse videatur quædam. Etsi enim eum, qui jura civitatis amiserat, nulla dignitas in tanto præsertim crimine à quæstione defen-

defendere debere videbatur : tamen partim instituto eorum , qui nonnunquam conjuratorum literas non lectas corruerunt , ut sua sponte potius conjuratio extingveretur , quàm cum multorum pernicië , si prodita esset opprimeretur , tortus non fuit : partim , quòd ob aliud crimen supplicium de eo sumeretur , ut invidia vitaretur . Hæc igitur cum sua sponte dixerit , prudëntiæ vestræ est , quæ posteritatis suæ cura atq. infamiæ metu , cum id sine ullo metu facere posset , reticuerit , cogitare . summa opinor hæc est , ut & fontë & authores scelerû omniû reliquos duos , sibi audacię saltem partes tributas dicat . Consilium eos evertendi Regis cœpisse : rationë ejus hanc iniuisse dicit , ut externo aliquo principe sibi adiuncto , Regem inde quàm maximã possent in invidiã apud populares adducerent : ubi in omniû odium venisset , tollerent ; maximèq. ab hoc Christophoro hanc vocem exauditam testatus est , posse id vel in venatione , in qua sæpè aut uno comitatus , aut solus aberrare soleret , non magno negotio fieri : atq. ita calumnias electas , ut impunè solitudinem ut tuto tolli posset . eundem iam ab initio cum Cracoviã Rex ingrederetur , è domo quadam scloppetò ejus trajiciëndi consilium cœpisse , omnia iam ad id cõparata habuisse ostendit ; quòdque antea publica fama , ac sermone hominum frequentatû meminerasimus , fratre

ipſo ejus authore cōperimus: locum, ſocios, tempus, cognovimus. Qvam hanc eſſe hominum horū inſaniam dicemus? Idem enim Sigismundo quoque Auguſto, niſi mors eum illis eripuiffet, ſe fratresque ſuos perniciem machinatos etiā gloriari non dubitavit: neque id ut temerè facere videretur, quomodo rem totam inſtructam habuerint, que proviſa, præmeditata, antè ab illis fuerint, demonſtravit. Poſſum excitare ejus rei teſtes ex hoc ipſo conſeſſu ſenatus ſenatorē: ex equeſtri ordine præfectū; apud quos diverſo tēpore gloriabundus id narravit. Itane tandē vel pium, vel facilè, vel fructuoſum iis videtur Reges occidere? Alteros Brutos dicas, qui ſe ad Reges tollendos natos putent. Iam verò ſi Sigismundo Auguſto inveteratæ potentiæ ac authoritatis Regi necem ſtruere nō dubitārint; quia tandem audacia in hunc non in regno natū, ſed in regnum aſcitū elatos fuiſſe putare debemus? ſi in illum à quo metuere hīc fortaſſis propter ſcelus in Bochdanum commiſſum non nihil poterat, injuriam autem nullam acceperant, tã inſeſto animo fuerunt; quo tandem in hunc eos eſſe exiſtimandū eſt, quem & metuunt tanquam ſcleribus eorū inſenſum: & oderunt, quòd homines in ſe perfidos honoribus ac beneficiis non afficiat? Verū ut ad hujus temporis & quæſtionis crimen redeam, quid habent quod ad hanc fratris ejus profeſſionē dicant?

dicant? nonné is dixit, qui istis eorum consiliis non
 solum interfuit sed tanquam exactor eorum destina-
 tus fuerat? nonné frater dixit? nonné sua sponte di-
 xit? Si confessus inquit de conjuratione est, cur ad
 comitia non servatus fuit, ut praesens eam detegeret?
 videant ne potius contra ipsos id valeat. Cum enim
 leges animadverti in eum juberent, ut rei judicate ac
 legibus satisfaceret, statim supplicium de eo sumptum
 est: conjuratio cum tam manifesta esset, ut nulla am-
 pliori luce indigeret, ac etiam sine praesentia ejus con-
 vinci posset, ideo servatus non fuit. Verumtamen
 quam causam magistratus maturandi supplicii ejus
 habuerit norunt. Tenebatur enim illae Cracoviae; in
 ea nimirum urbe, in quam nonnulli, quibus neque spes
 neque res ulla nisi in scelere est, tanquam in sentinam
 & alias confluere solent, & eo maxime tempore con-
 fluebant; quibusque arcem quod judicia in ea habe-
 antur, semper patere necesse est: magistratui autem
 reipublicae causa longius necessario ad fines proficiscen-
 dum erat. Itaque cum minime tuto Cracoviae relin-
 quere eum se posse videret, fecit id, quod etiam si ea
 causa maturandi illi non fuisset, tamen ut faceret ju-
 ris publici cura ab eo exposcebat. Etenim si etiam
 nihil periculi aut difficultatis custodia habitura fuisset,
 ad comitia supplicium ejus distulisset, ut ejus rei
 causam quamvis gravem habuisset: esset tamen non

*Causa non
 causa.*

nihil, quod ego, quod quilibet tenuior civis in eo requireret. Damnatus erat publicè in comitiis decreto contra eum lato: executio in publico regni conventu, hoc Rege iam regnante, à nuntiis, ab universa repub. & postulata & mandata omnibus omnium locorum magistratibus contra eum fuerat: capitur. Hic si in comitia dilatus fuisset, quis id non factioni illorum datum, vel à metu magistratus profectum potius quàm conjurationis cognoscendæ causa factum interpretatus fuisset? quis non in æquo omnium jure non eandem in clariores, quàm in tenuiores severitatem adhiberi optimo jure quæri potuisset? quis rerum judicatarum executionem in dubitationem vocari non doluisset? quæ cum ita sint, tamē quid habent cur minorem fidem professioni huic ejus, quàm illi ipsi, si adesset, adhibendam contendant? Est excepta ab officio publico: cōtestata à viatore: à tot honestis ex nobilitate hominibus auscultata. Dicunt inimicum suum magistratum esse, à cuius officio supplicium de eo sumtū est. Iam antè hac de re dictum est. Quæ aliæ verè inter eos inimiciæ sunt, quàm quòd suppliciū de fratre eorū sumsit? eadē ratione nōnē quilibet magistratus inimicus iis, in cuius propinquos animadversum sit, fuerit? an propterea auctoritatem officii publici, vlla inimiciarum suspicio unquam minuire potuit? aut qui præsentes

sentes fuerunt hi sunt, qui non fidem, ac iusiurandum suum omnibus rebus potiora habeant? Verum non debeo pluribus hac de re agere, cum adsit praesertim V. Illustr. Cancellarius, idemque Capitaneus Cracoviensis, à cujus officio decretum in Samuelem executioni mandatum fuit. Audistis igitur eum pro ipsius dignitate prolixè omnium earum rerum, quæ acciderunt totiusque ejus supplicii rationem reddere. Dixit quàm non modo inimico, sed benevolo etiam animo apud Regem pro Sboroviis laborarit, Regis ipsius testimonio docere se posse. In ipso supplicio justitiæ, ac juris publici: ante supplicium humanitatis summam etiam rationem se habuisse: neve in suam jurisdictionem veniret, sepè se eum monuisse: ejusque rei testes cum alios tum ipsum Castellatum Gnesnensem laudari à se posse. Cum tantarum rerum commemorationem ab omni eo tempore, quo captus fuerat, fieri ab eo intellexisset, pro muneris sui ratione non neglegendas sibi existimasse: adfuisse, cum iis de rebus Samuel diceret, homines complures honestissimos ex nobilitate, tum juratum etiam officium. quæ cognovisset, muneris sui existimasse, ad Regem ac Senatum deferre: hæc ita Samuelem locutum certum esse: quantum contra reum valeant, ipsos

ipſos judicatu-
 ros. In tam clariſ igitur atque aper-
 tiſ rebus qvis vel mihi locus amplius dicendi, vel
 illiſ contradicendi relictuſ eſt? Quo enim nunc con-
 fugient? teſtium né fidem elevabunt? At tot, ta-
 lium virorum qvî poſſunt? deinde etiam ut nulla
 omnino teſtimonia ſint, tamen cû literæ, ſignum
 ejus, cû vox ipſa qvodaſ modo ejus tot graviſſi-
 morum criminum teſtiſ in judicio prolata, contra
 eum atqve audita ſit, nulla certè ratione effugere
 condemnationem poteſt. ~~Qvi jure Cæſareo utun-~~
~~tur, ut minima ſuſpicio extitiſſet, ad qvæſtionem e-~~
~~um popoſciſſent, reſ, conſilia omnia ipſiſ excuti,~~
~~in miniſtros, conſciſ, qværi poſtulafſent.~~ Nunc ne
 ea qvidem diligentia, qvæ liberis temporibus à ma-
 giſtratu Romano in lôgè levioribz criminibz ad-
 hibebatur, ut utamini poſtulo. Qvæ enim ab illiſ
 non patefaciendorum criminum via tentabatur?
 Qvibz rebus non id agebant, ut libertaſ publica
 minueretur, ſed qvò ſcleribz punitiſ qvàm maxi-
 mè conſtitueretur. Qvæ enim forma ulliſ reipub.
 eſſe poſſit nedum libera, in qva omnium ſclerum
 ſumma impunitaſ ſit: qvid autem intereſt an publi-
 cè pæna omniſ removeatur, an qværi in reoſ ve-
 tetur, aut apertiſ rebus contra eoſ prolatiſ fideſ
 non adhibeatur? Nam per Deum immortalem, ſi o-
 mnium temporum conjurationeſ inſpiciamus, ſi ju-
 dicia

dicia majestatis, quæ in Romana rep. plurima habitæ fuerunt, consideremus, in quo nam tot rebus testatum, deprehensumque, quot in hoc facinus reperiemus? Primum illud atque antiquissimum ferè cum adolescentes nonnulli nobiles, ac in his filii consulis ejus, qui exactis regibus primus in civitatē libertatem, in domum suam consulatum intulerat, cum legatis Tarquinii de recipiendo eo cōjurassent, quid præter indicium servi, colloquia cum legatis, literas denique ipsorum habuit? Putatis né aut tam aperte eas scriptas fuisse, ut cum præsertim legati adolescentium eorum gratia atque autoritate in repetitione bonorum Regis se uti publicè præ se ferrent, non interpretationi locus in iis fuerit: aut neminem eorum illis temporibus tam ingeniosum fuisse, qui non interpretationem aliquam reperire potuerit? Sp. Melii verò. Sp. Cassii, M. Manlii consilia occupandæ reipub. gravioribus né quàm hæc indicis in judicium adducta, certioribusque deinde rebus probata fuerunt? Quia alia ferè re Lentulus civis quidem perditus, sed tamē & summo loco natus, & qui summos honores gesserat, & tum gerebat, magis perculsus fuit, quàm literis, quas ad Catilinā miserat. At quales istæ sunt? *Qui sim, inquit, ex eo quem ad te misi, cognosces. cura ut vir sis, & cogita, quem in locum sis progressus: & vide quid iam tibi sit necesse.*

cum ut omnium auxilia tibi adiungas, etiam infimorum. Primum sine nomine: deinde quid simile habent, cum illis istorum? quid in his non dubium, quid in illis non manifestissimum? Quid in his non obscurari potest? quid in illis in ullam partem ambiguum est? In literis autem ad Allobroges quid aliud erat, quam quæ legatis eorum confirmassent, se facturos: orare ut item illi facerent, quæ sibi legati eorum receperant. Quid in his præter suspensiones? cum verò instrumenta ipsa conjunctionis in domo Cethegi comprehensa fuissent, color ne illi ad suspensionem à se removendam defuit? semper bonorum ferramentorum studiosum se fuisse dixit. Non ea enim ratio hujus criminis, ac conjunctionum omnium est, ut tanquam si fundum quis emat, ad acta publicè id faciat. nam cum aliàs omnium scelerum ea natura sit, ut fugiant lucem hominum, tenebras consequantur: cupiant latere: præsentiam aliorum metuant; tum maxime à conjuratoribus diligentissimè ejus rei cura adhiberi solet non modò metu pænæ, quæ huic facinori singularis semper proposita fuit, verum etiam ne nefaria consilia sua, si cognita priùs fuerint, è manibus sibi elabantur. Neque tamen id postulo, ut suspensionibus locum detis. cum verò ita rem argumentis patefactam, literis, signis, voce ejus ipsius quasi testatam, à testibus confirmatam, unius denique conscii mortui pro-

tui professione agnitam videatis, ut nullus ne minimæ quidem dubitationi locus amplius relictus sit, si talia tantaque facinora impunita patiamini, quid aliud faciatis, quam ut audacissimo cuique ad patriam vastandam, Regem, vos liberosque vestros trucidandos, vestra quodammodo manu ferrum tradatis? Verum tam singularium atque inauditorum facinorum duplicem rationem defensionis tentant. unam quæ ad elevandum crimina pertinet, alteram quæ ad evadendum. De criminibus ipsis hæc dicunt: literas saltem atque dicta, aut ad extremum conatus, nulla autem facta in iudicium vocari: Ita autem jure nostro, moribusque majorum esse comparatum, ut dicta contemni, puniri autem non nisi facta debeant: nihil aliud esse literas, quam sermonem alicujus de altero carta inclusum: Vetus autem esse majorum nostrorum dictum, nisi quid in faciem alterius exprobratum sit, moveri eo neminem debere: eandem rationem epistolæ esse, quæ nihil aliud sit, quam de absente inter absentes sermo. Iam legem Sigismundanam, quæ majestatis crimen definiat, facta ipsa requirere. Ita enim in ea scriptum esse: majestatis crimen non nisi in personam Regis committi: Cum committi crimen lex dicat, factum eam postulare: ad extremum si urgeantur, evasionem tamen seu purgationem juratoriam decerni sibi postulant, paratumque

reum esse juramento suo asserere dicunt, nihil iis rebus, quæ objectæ sibi sint, contra salutem atque dignitatem Regis, aut reip. contineri, aut se unquam suscepisse. Proferunt, legem eam, quæ de purgatione juratoria nobili inculpatæ famæ deferenda in crimine furti & spoliis lata est: uti etiam postulant beneficio privilegii Alexandrini, de quo in superioribus actionibus aliquoties mentio à me facta est; in quo de simili crimine ita scriptum sit: pro ut æquum, ac justum videbitur, reo purgationem decerni debere. De his rebus, nec quomodo satis vehementer vociferari, nec quomodo satis graviter eas refutare debeam video. vociferationem indignitas rei postulat, refutatione defensio tam ab omni ratione remota non eget. Dicam tamen de utraque re, non quod ita necesse sit, sed ut, quantum illi hac defensionis ratione profecturi sint, intelligant. diligenter enim illis considerandum puto, quousque hac in re procedant. Et enim quid potest esse indignius? vocata sunt à me in iudicium huiusmodi crimina, qualia in hac rep. nullo unquam ferè tempore extiterunt: audita certè tam atrocia vix unquam fuerunt. fides hosti publico data, consilium vastandi evertendique regni huius cum eo captum: animus deinde in Regem infestus: injuriæ opinione inflammatus: cædes in Regem instructa: ratio, locus, tempus ejus patranda captata.

Om-

*primi Legimus
regis Alex.
Lanceri.*

Omnia hæc cùm testibus, tùm ejus ipsius literis, manu, signo, voce, denique quasi ac propria confessione ipsius testata in tanta omnium ordinum hominũ corona, quantam ob judicii hujus celebritatem confluisse videtis, à me docentur. Hic quantopere omnium mentes erectæ sint, quanta expectatio, quid ad hæc tam atrocia & manifesta crimina responsuri sitis, intelligitis. tantæ hominum expectationi hac né ratione vos occursuros existimatis? Nullum crimen in judicium adducitur: dicta solùmmodo, literæ, conatus denique ac consilia quædam, eaqve iis ipsis literis ac conjecturis testibusq. quibusdam eruta. nullum factum, nullum commissum quòd in majestatis crimine leges nostræ requirunt. Quid igitur? num ut Moscum in regnum induceret: ut Regem ipsum interficeret, expectandum fuit? Nonné ut omnium animi hoc refugiant: aures respuant: mentes denique omnium abhorreant, vestra sponte intelligitis? Dicent quid tum? non opinionibus, sed legibus judicandum est. Quid igitur: nos né legibus an opinionibus utimur? Dicitis nihil aliud literas esse quàm sermonem alterius de absente. sit igitur, at qualis sermo est? quo dignitas Regis gravissimè læditur. In eo igitur, convitia, & sermonis contumeliam tantam impunita esse, vultis, quæ majores nostri saltem coram ipso in alium, ac non ipso solùm verùm Archi-

episcopo etiam, aut alio magistratu prolata gravissimè punienda judicarunt? In quæ eas revocationes, quæ non multum ab extrema infamia distarent, quæque viris bonis morte ipsa acerbiores esse deberent, statuerunt? Iam verò in hoc ipso crimine majestatis, non né quemadmodum suprà quoque docui, dicta etiam in crimen vocari, vel ex ipsa formula citationis, quæ à majoribus nostris hujus judicii causa tradita est satis constat? sed obliviscor quia in causa verfer: ita enim ago, quasi nescio quæ convitia ac non gravissima crimina in iudicium adduxissem. Quid enim? dicta saltem ei objecta sunt: ac non primò quidem crimen Moscoviticum proditorisque contra patriam, quòd rectà rempub. ipsam petit: inde clandestinæ machinationes, sollicitationes, militis finitimi, ejusdemque ad seditiones accommodati: tempus, locus, opportunitas quæsitæ: consilia deniq. propter sceleris metum secretò quidem inita, sed tamen ipsa luce meridiana ferè clariora. ~~Consilia, inquit, igitur atque conatus, non autem facta.~~ si ea saltem facta vocant, quæ perfecta sint, quæ unquam punita facta sint, mihi dicant velim: cum si quæ in rempub. suscipiuntur, dum perficiantur expectetur, repub. eversa nullus amplius puniendi ea locus relinqvatur. Vetus est Cornelii Taciti, gravis in primis ac boni authoris, de majesta-

jestatis legibus. Erat, inquit, legi majestatis nomen apud veteres idem : sed facta arguebantur, dicta impunè erant : quàmvis quod pace tanti scriptoris dixerim, hac quidem in re meo judicio fallitur. unum solum judicium proferam. Claudia soror P. Claudii ejus, qui bello Punico secundo classem amiserat, cum in turba premeretur, mulier ingenua superbia exclamare coepit, utinam frater meus viveret, iterumque classem duceret. Ob dictum mulctata fuit. Verumtamen cum facta punita fuisse dicit, conatus né an perfectionem punita significat? In illis enim judiciis, quæ reipub. temporibus administrata fuerunt, quorumque supra nonnulla commemorata à me sunt, liberorum Bruti, Cassii, Melii, Manlii, consilium né prodendæ ac occupandæ reip. an exitus ac perfectio ipsa animadversa fuerunt; aut verò, si id quod animo conceperant, designare ac exequi potuissent, ullum né vocandi eos in judicium tempus reliquum futurum fuisset? In omnibus certè rebuspub. non quid perfecerit quisque aut perficere potuerit, sed quid voluerit, vel in minoribus criminibus spectatum fuit. Dicunt hîc sumptam opinionem hanc esse ex jure Cæsareo : depromptam ex libris legum; haustam ex glossis doctorum. Convenit verò ea non modò cum jure Cæsareo, sententiisque peritorum, quibus ego uti minimè postulo : Verum
cùm

*Dicuntur
etiam.*

*Ratio com-
munis omnium
legum.*

cùm more ac consuetudine omnium gentium, cùm ratione ipsa quæ debet esse communis omnium lex: cùm jure denique scripto nostro, quo maximè standū nobis est. Quid enim? in personā regiam solam crimen majestatis committi leges nostræ statuunt. an propterea vulnerari aut interfici Regem voluerunt, ut crimen commissum dici posset? aut nullum crimen committitur, si vulnera & cædes ab eo absint? Si quis igitur omnibus probris te lacerârit, nullum crimen commissum erit. Verba enim quædam effudit; cædes, vulnus nullum apparet. si tabulas publicas quis corruperit: crimen commissum non erit: quid enim sunt aliud literæ, quàm verba? cædem, vulnus nullum fecit. Perjeravit quis? falsè aliquid dixit? quid tum? verba: vulnus, cædes nulla. crimen commissum non erit. Non opus est me per singula ire; quàm pauca crimina futura sint, si non alia ratione quàm percussione aut homicidio crimen committi statuerimus, nemo est quin intelligat. Quòd si in Deum opt. max. rerum omnium harum authorē cōservatoremq. multa graviaq. peccata à nobis committi & scimus, & quotidie profitemur; quàmvis ille in æterna illa beatitudine ab omni nostra mundi. hujus contagione remotissimus nec videri nec tangi, aut contrectari, multò minùs verò lædi à nobis ulla ratione possit: Significamus opinor non minus

nus in eos crimina committi, ad quos sceleris nostri vis penetrare non possit, quā in quos incurrerit, quos violārit, euerterit. Quæ ratio si in omnes convenit, quantum magis in eos valere debet, qui quod Dei munus, iusticiæque ejus in terris administrant, ad majestatem Dei quam proximè accedunt? Verum ego in re minimè dubia, legibusque nostris testatissima nimis diu argumentari me intelligo. Etenim in re de qua judicio contenditur, quid aliud me facere necesse est, quam leges, quibus omne judicium continetur, recitare? Iam extant leges constitutionesque in nostra repub. latæ: quibus partim gladiatorum evagationes corā Rege aut principibus factæ, & si nullus vulneratus aut cæsus sit: partim voluntas ac conatus cōventuum judiciorumque turbandorum: novissimè etiam minæ ac machinationes in parentem conjectæ capitali supplicio puniuntur. Notissimæ sunt: in omnium manibus versantur. Vtrum igitur vel majorem auctoritatem requiremus? aut eos conatus, qui illis legibus puniuntur, cum hisce, quos ego in judicium vocavi, sive sceleris immanitate, sive ejus in quem suscepti sunt, majestate, sive periculo reipub. conferemus? jam verò ipsa etiam formula reos criminis hujus citandi à majoribus nobis tradita quæ crimina complectitur? qua sæpè jam utor, quod mos majorum in crimine hoc procedendi ma-

ximè ex ea perspicui possit. Quid igitur illi criminis huius nomine in iudicium vocant? *Citaris*, inquit, *quia tu postposito boni civis & fidelis subditi officio, dixisti, aut quod absit, machinatus es.* Dicta aut ad extremum machinationem & conatum sceleris crimine hoc in iudicium vocant: Nullum hinc factum, nullum vulnus, nullam cædem, quo nomine ipsi facta appellat, accusant. Eam ipsam autem machinationem gravissimè abominantur. quòd qui in conatu hoc sceleris faciunt, quid in ipso exitu facturos fuisse putatis, si quenquam exiturum cogitassent, qui eum, pro quo corpora nostra omnes objicere debemus, ipsum vulnus aut cædem prius excipere, ut tanti sceleris reus in iudicium adduci posset, vellent? Quo si nihil potest esse absurdius; si non modò cum ratione, verum cum scriptis etiam juribus omnibus nostris id pugnat, alia certè ratione utendum sibi statuunt. Ista mihi diluant si possunt: doceant non cum hoste contra patriam consilia eum agitasse: fidem illi dedisse: pecuniam ab eo accepisse: non infestum animum in Regem: voluntatem ejus interficiendi habuisse: locum, tempus, opportunitatè ejus rei patrandaè quaesita: militem finitimum sollicitatum. Nam ut non prius tanti sceleris reus puniatur, quàm quæ nefariè cogitavit, scelestissimè perfecit, ac quod Deus omen avertat, vel succubuerit illi Rex, vel vul-

vulnus aliquod ab eo acceperit, id nec vos eo loco, atque fide homines dicere decet, nec quenquam tam impium reperietis, cujus id non aures respuant. At verò paratus est reus sacramento se purgare, jurareque nihil se contra dignitatem ac salutem Regis vel reipub. unquam cogitasse, fecisse. Est id quidem ipsius pietatis: non tamen nostræ, ut etiam si ille pejerare paratus sit, ultrò etiam perjurium ei defera-
mus. Quid enim aliud quam certissimum perjurium contra res tam apertas, manifestasque permittetur? At debetur illi, inquirunt, jure publico. Si lege antiqua quæ de purgatione viro inculpatæ famæ deferenda lata est, primum de furti & spolii criminibus lata ea est; ut furti nimirum & spolii incusationem integræ famæ nobilis juramento evadere possit. Verum transferamus eam etiam ad alia crimina. Tribuit lex ea beneficium id, si beneficium magis quam onus appellandum est, iis qui integræ famæ sint. Hic an reus in judicium adductus haberi possit, in neutram partem confirmare me necesse est: vos judicabitis: nihil hinc de antea acta vita ejus dicam, de qua jam antè à me dictum est. id solum jam dicam, his passionibus supplicio affectorum delatum eum esse: semel ab Osciko: iterum à fratre germano: deinde aliquoties proscriptum fuisse. Dicent hinc capturas esse eas non proscriptiones; id est non ab ordi-

*Centenaria
in iuramento*

Ors —

nario magistratu sed sub interregnum à temporario
 iudice latas. Quasi verò non eandem vim habeant,
 quæ interregni tempore in judiciis acta sint, quàm
 habeant ea, quæ quocunque tempore acta firmis-
 sima sint. Hoc enim, si non dicam, negemus, sed mi-
 nima re in dubitationem vocari patiamur, quis sta-
 tus reipub. interregni tempore erit? summa pertur-
 batio omnium rerum consequatur necesse est. Nul-
 la judicia, nulli magistratus, respub. denique nulla
 erit: injuriæ, vis, rapinæ, cædes ubique dominabun-
 tur. Sed quid his opus? cum extet & constitutio Cra-
 coviensis, quæ quæ interregni tempore gesta sunt,
 omnia plenissimè sunt confirmata: Nec certè mino-
 rem auctoritatem obtinere possit iudicium, quod
 confederationis auctoritate administratum est, quàm
 quod legum. Verùm proferunt & transactiones quas-
 dam cum parte, à qua proscrip-tus est, quib. vim pro-
 scriptionum earum sublatam jam ostendant. De iis
 hoc cogitent velim, non modò compositiones cum
 parte, sed relaxationes etiam proscriptionum à prin-
 cipe impetratas proferendas sibi esse: quas nisi exhi-
 bere potuerint, sicut omninò non possunt, frustra
 transactiones eas exhibent. Certum enim jus est, id-
 quæ decretis quibusdam cum Sigismundo Augusto
 tum novissimè tribunalis regni testatum, neminem
 sola transactione cum parte ad pristinum jus, quo
 pro-

*Decretis
 et transac-
 tionibus
 Sigismundi
 Augusti*

proscriptione excidit, redire posse; nisi in civitatem, quam proscriptione amisit, beneficio principis restitutus sit. Sed frustra ut opinor hæc à me disputantur. vix unam enim solam transactionem proferunt: reliquæ proscriptionum eludendarum causa admissio- nes in possessionem sunt paulò antè judicii hujus cau- sa simulatæ; cum proscriptiones à tot annis jam factæ sint. Ut maximè igitur purgatio in judicio hoc locū habere posset, quantum reus tamen ab hoc benefi- cio absit, sua sponte credo, intelligunt. Verū tamen quis est, qui eam ipsam legem, quæ in promiscuo u- su fortassis olim fuerit, posteriore lege, quæ de in- quisitionibus seu scrutiniis lata est, si non sublatam: moderatione certè aliqua adhibita correctam esse sciat? olim omnibus, ut quisque in crimen aliquod vocatus erat, ad legem hanc provocanti purgatio permittebatur. Nemo dubitabat, quin multi certissi- mum perjurium susciperent, amoreque præsentis vi- tæ æternæ amorem deponerent: Lata postea lex de inquisitionibus est; per quam si ut quisque in judici- um criminis alicujus adductus esset, juramento peri- culum ejus evadere posset, minimè tam multi ultimo supplicio affecti essent, quot ab eo tempore capitis damnati sunt. Verū est ea lege cautum, ut ita demū purgatio reo decernatur, si plures ac firmiores pro- bationes ille, quibus innocentiam suam tueretur,

Decretum
contra pro-
scriptionem.

quàm accusator, quibus eam oppugnaret, haberet. Iam in hoc iudicio primum literæ, manus, signum, vox denique rei: deinde tot fide digni testes producti sunt. Ipse præter simplicem negationem facti contra apertissimas tot res quid habet? Eadem Alexandrini privilegii sententia est; nihil enim aliud de eo dicam: cum præsertim jam antè etiam dictum de eo sit. Satis est, non simpliciter illo purgatione eam juratoriam reo decerni: SED PROUT IVSTVM ET AEQVVM VIDEATUR. Cui autem iustum & æquum videri potest, ut cum accusator tot tantasque res, tam claras tam testatas in iudicium adduxerit, eas reus ne verbo quidem refellere possit; purgatio nihilominus juratoria, id est certissimum perjurium, quod publica auctoritate puniendum esset, publica auctoritate ei permittatur. Accedit huc quod de literarum interpretatione agitur: De ea autem disertè legibus nostris cautum est, ne in illa ab ipsis verbis recedatur. Quomodo autem cum verbis epistolæ ac sensu adeò ipsius interpretationes illæ ejus de Castellano Gnesnensi deque Meliteni protectione conveniant, quis tam ab omni sensu remotus est, quin sua sponte judicare possit? Quòd si contra scriptum ipsum: contra evidentiam literarum ac verborum prout cuique commodum fuerit, interpretari ea rei permittantur, quid causæ est, quo minus quod in publico iudicio eis tribuerimus,

erimus, idem in privatis liceat; eademque ratione omnes contractus eludi possint? Itaque si quis pecuniam se à me accepisse scripserit: ego inscriptionem proferam: ille ita quidem scriptum, sed interpretationem suam esse, juramentoque eam se comprobaturum contendet: interpretabitur, se mihi non debere: jurabit: numis ego excidam. Quo si nihil potest esse cum à jure tunc ratione magis remotum, desperet certe, talia tamque manifesta crimina vel cavillatione eludi, vel perjurio evadi posse. Vobis certe Serenissime Rex, amplissimi que senatores, quid decernatis, etiam atque etiam jam considerandum est. Cum Mosco proditionem illum agitasse, pecuniam ab eo accepisse, fidem suam contra patriam illi addixisse videris. consilia Regis tollendi, transferendi regni omniaque turbandi iniuisse, certissimis rebus deprehenditis. Hæc ne in cujusquam alterius perniciem magis, quam in cujusque nostrum nostrorumque versura fuisse putatis? non enim jam quid perfecerit, cogitare debemus, sed quid molitus fuerit: ad nostram enim salutem multum interest, perfecta ab eo consilia illa non fuisse, ad ipsius pœnam nihil interesse debet. Nostra enim seu reip̃s fortuna salvi sumus, illius machinationibus periiimus: quicquid iratus Moscus, si ipsius consiliis ferrum in nos distingere potuisset, in nos liberosque nostros designasset, ab illo quantum in ipso fuit, per-

it, pertulimus. Quantum in ipso est, respub. principe ac patre suo orbata omnibus civilium dissensionum fluctibus jam jactatur: omnes externorum hostium injurias excipit, omnibusque iis malis conflictatur, quæ vel scelus intestinum, vel externus furor invehere in rempub. potest. Et ne proprio quidem periculo commovebimur? ac si patriæ amor ad salutis ejus curam excitare nos non potest, ne nostræ quidem nostrorumque incolumitatis studium à remissione atq. dissolutione animi ad diligentiam ac curam nos revocabit? Equidem neminem tam insanum esse puto, nisi qui sit insanissimus, qui cum eum diem ob oculos sibi proponat, quo quem illi Regem de medio tollere nefariè cogitarent, natura atque fatum ereptura nobis sint, non quàm longissimè illū abesse cupiat, non reip. calamitosum omnibus denique luctuosum futurum putet? Duo nostra memoria interregna vidimus: quod eorum sine incommodo reipu. fuit. Iactabatur ea tanquam procellis quibusdam hinc inde, sine rectore, sine certo consilio, sine spe certa perveniendi in portum: vexabatur à Mosco: diripiebatur à Tartaris: virgines pueros in immanissimam servitutem abduci videbat: summo in moerore oppressa jacebat: in luctu, solitudine, cura, omnes boni erant: pauci improbi soli, qui quæstui rempub. habebant, exultantes, ut tanto magis deplo-

deplorandus casus reip. esset, gaudio suo faciebant. Nihil hîc adhuc de intestinis dissensionibus, regno in duos principes diviso dico: quòd hæc aliis omnibus ferè periculis graviora, leviora fortassis videri nonnullis possint, quòd sine incommodo superata sint. Harum igitur tot & tantarum cladum metum cum spontanea mors ejus nobis allatura esset, quantum eæ graviores incubituræ in remp. fuissent, si hi omni jure violato, tam nefario scelere eam pervertissent? Et tamen quisquam né adhuc misericordiæ locum esse debere putat, erga eos, quos ipsos nulla patriæ calamitas ad misericordiã à scelere flectere potuit? ac non potiùs crudelissimus censendus erit, qui in gravissimo patriæ exitio, quod sceleratissimè comparatum ei videat, nullo ipse dolore commoveatur? Quàmvis ita hæc ego differere videor, quasi in utrâvis partem, quicquid de hoc statuatur, integrum sit, ac non magis cavendi quàm statuendi tempus sit. Non de eo, credite mihi, agitur, quàm misericordes simus, sed quàm salvi esse possimus. neve scelestis parcendo, rempub. nos omnesqve nostros perdamus. Quod de hisce statutum fuerit, id de omni simili perfidia, scelere, maleficio, decretum existimabitur. prudentiæ vestræ est, non modò quæ facta sint animadvertere, sed in futurum etiam saluti reipub. consulere. Nam si in hunc animadversum fuerit, quis

est, qui non videat, reliquorum omnium etiam audaciam tardiores ad scelus & evertendam rempub. futura? si paulò remissiùs egerimus, residebit scelus hoc in repub. in eamqve cum interitu ac pernicie omnium nostrum aliquando erumpet. Id providere ac in perpetuum quodammodo remp. contra domesticam perfidiam atqve parricidium munire totum in vestra potestate nunc est. Qvòd si feceritis, non breve, nescio quod tempus, sed multa secula reip. propagaveritis. Nunquam florentius regnum hoc fuit: potentissimo hoste Mosco devicto: provinciis aliquot adjunctis: vectigalibus auctis: nulla externa arma, nulla extrinseca vis, omnib. vicinis partim amicitia ac foedere devinctis, partim bello pacatis pertimescenda nobis videtur: domesticum bellum manet. at cum quibus hostibus? cum insidiis, perfidia, scelere, amentia: quàm capitalibus, quàm perniciosiss reipub. & iis nunc obviam ire ac in perpetuū quodammodo à reip. pernicie amovere hoc uno iudicio posse videmini. Itaqve te Deus opt. max. qui multis gravissimisq. temporibus singulari benignitate tua mirabiliter rempub. hanc conservasti, imploro atque appello; ut si hic nefaria mente consilia contra rempub. suscepit, si impias manus Regi patriæq. inferre voluit, dignum sceleribus ejus exitum reperiat: omnibus autem eam mentem largiaris, ut quæ patriæ. ac reipub. utilia atqve salutaria sint, statuunt.

F I N I S

I ego

Je° Wóci Pánu Sámuelowi
Zborowskiému z Rytrwian/ rc. mnie
Mściwému Pánu Brátu.

Móy Mściwy/ y namilſzy Pánie Brácie/rc.

M JE wątpie w tym / żeś W. M. z mégo oſtá-
tniego piſania doſtátecznie to oboje wyroz-
miał. Naprzód/ iáko z Królem ſtoięmy/ y cze-
go ſye zſtántád ſpodziéwać mamy. A druga/
co o téy Tuzowſkiej dróдке rozumiém. rc.

Teraz tákże w tych dwu propozytiach zoſtarwam/ y o-
tymże krótcie y rzecz ſame y zdánié wypife moie. A muſi
mi tego dlugo býć żal / że z W. M. Cyfer nie mam ża-
dnych: bo wiele ieſt/ czego ſye liſtowi niebeſpieczno zwié-
rzać. Ale moie to medbałſtwo ſprawiło / że już rzeczy go-
towe máiąc / W. Mściw onych nie oddał. rc. Dnia w-
czoráyſzego práwie doſtałem oſtátnią odpowiędz od Kán-
clerzá imieniem Królewſkim. *Quid multis opus?* Zgola nie á-
nie ſye nie otrzymało. W M. táyné nie ſa ſluſné y bárzo
lácné condicye náſe. Pan Márſzałek niezego niechciał /
iedno áby mógł 4000 ſzl. obiecáną domá ſiedząc mieć ana-
nuatim zá nagrodę znácznych y wáżnych poſług ſwoich: Z
W. Mści/ áby nieſluſną bannicią (bo iá y Kancelerz ták
zowie) zdiéto. rc. Moiey petitiéy nie wſpominał bo frás-
ſká: *Allegdy mna poigrawáli / chcąc mnie doloſo cantu ſuo-
by oné Syrenes / in hos scopulos inducere*, ábym leſkomyſlnie
paná mégo poſługi zaniechawſzy/ tu ná ich lżywych obiec-
nicách zoſtác miał: Jam rzékt / że Królowi y oyczyźnie
ſłużyć pro poſe, gotówem: ále wdác ſye w Królewſką po-
ſługę ná ten czas nie moge: Przyczyny mam ſwoie/ y ſluſ-
ſné: między którémi te nawiet ſa dawam / że póti iá biá-
ciy myy nie wznam býć wſpółotónémi w wielkich krzyw-
dách / które oni nieſluſnie od Króla Jeg M. odnoſa / iá
tu ſobie obiecować nie nie moge / áni tym myſli ſwoey bá-
wić chce. *Si enim in utridi, quid in arido? etc.* A iákom táni oſtrze-
teſze zá piérwſzą audyencią / *et pro dignitate Zboroniana mea*

wił Pan Marszałek/da Bóg/to czasu swęgo W. M. refe-
rować będzie/ć. A takemci sye w niczym nie declarował/aż
oto w tych kilku dniach/ Kiedy mi sye tak zdáło/żem miał w
sprawách W. M. obu dwu co pociesznego odnieść: tedy
o to prosił Królá/ áby hoc liberalitatis Regie signum ná mnie y w
cudzey ziemi znano/żebym mógł ten Turgielt od niego mieć/
co go Spárwain (który w tych dniách tu w Krakowie
umárł) miał: A ia zá occasions każdą/y ludzie osobné Kró-
lowi wywiode / y sam służyć chętnie bede. ć. A to być nie
mogło. Tā com sye ia musiał wczorá serdecznie rosmiać
przed Kancelrzem, leuitatem eorum et impudentiam carpendo, że mi
iednak śmieli wiele obiecować/ábym sye był iedno z state-
teczności méy namniéy ruszyć dáł: et ante Baal flexissem genua.
ále vchowal mie tego po té czasy Bóg mój/ y vchowalby
śnac y w najwietśey nedzy. ć. To téż o mnie macie.

Gnieszniensci o co iedno prosił/ otrzymał: A takci ná nas
y ná bytność owdzie náse / nátorwosy ptaśków / wkazał
nam figę: O którym/ nie wątpię/ że W. M. náš naimil-
szy Pan brát / tóż co y my / którzy go pro Anathemate mamy /
rozumieć będzieś / á spółków z nim wśelákich zaniechasz.
Jakóż inaczey go krzcić trudno mamy/ iedno iáko Król y
Kancelrz go zowia: że ten Zborowski náš / ten tylko do-
bry: o drugich nie: plewy to tá. ć. W czym sye smród
nie czuje / że to nie iego godność sprawuje: ále że im
tego trzeba/ tak nas rozrywac. O czym długoby pisać.

Alle Bóg Oyców nášych/ onych / y tego tam Judasá w
tym nie pocieszy. ieszcze pomyslim o sobie/ choc nas tro-
chá: ieszcze ten ternarius numerus do czego dobrego sye do-
ciśmie / da Bóg. ć. A tak W. M. wiedz / że by sye iedno
troche odcielo przekazeł (bo czasowi folgować trzeba)
musiemy o sobie wiedzieć/ in tota progenie nostra, kto náš/ á kto
nie náš: kto dispergit, kto congregat. A spisać sye potym przy-
dzie/ ábyśmy ex coniunctis sanguine, coniunctissimi et fortuna et volun-
tatibus zostáli. ć. Tak tedy rzeczy náse z tym Królem

(si hoc nomine dignus est.) stoia/ że już classicum cecinerunt, zagnieść
y wotwec obrócić dom náš. Zaczynam y ledá wróty kraká-
ia: ácz wótł / y zá wśymá / ále krakáia przedsie / gdzie ied-
no iástrzabá záyzrza. Cóż ty czynić: Przedsietať czynić
y poste

Ernanus meus.

Regimentio

y postępować sobie / iako meżom przystoi: Tu ne cede malis, sed
contra audentius ito. &c. Jakiemi tedy sposoby / y iako przystoy
nemi wárujemy rzeczy své / ná ten czas listowi tego nie
powierzam: ále vzna to zly y niezbożny człek / że sye we zly
czas ná niewinne y poczcíwé ludzic / psim zebem swym pu-
ścił. Al miedzy inszymi pociechami nášymi / to niemniey-
sza / że z téyże miary wšyšká Rzeczposp. z któréy y my / w
trzywdzoná iest: *Commune hoc malum*, wšyškim dobrym zná-
mi: y sz ludzi pelno po Królestwie / pelno ná dworze / ná-
wet y w pokoiách v tych Sátrápów / któzy vplátiwáiz
nád wzgárdz / nád vtrzywdzeniem tych / któzy záwse od
wielu wieków dobrymi slugami Rzeczposp. byli: któzy
onym gárdlem y máietnosciz / póti téy stawálo / záwse slu-
żyli: tak iz nas dobrymi stróžmi Rzeczposp. kuchnia chuz-
dych pácholków / ludzic vzcíwi / y ci co teraz iako y my po-
rzuceni sz / názywáli / y názywáiz. zc. Ci mówie wšyscy / o-
bacza sye czasu swégo (á nie dlugo tego czekać / że sye w
tym obacza) że tak o nie / iako y o nas idzie z á ná skáze da
Bóg tych okrutników / ichże chleb teraz iedza / y ná nim
sye wypasáiz / zc. Tráfi sye tedy w to / że sye przecínko tym
insultom będzie mogło nie ládá iako zástáwić. zc. O czym
teraz nie trzeba písac. zc. Oné též consilia nášé ná tráz-
wie Zborowstiey dobrze wtorzemoné w sercách nášych
zostáły. W tym pod przysiega Božá W. M. vperwami /
y obtestor, ábys W. M. nie wátpił. Ale dobrze to sye z stá-
to / że sye czas czekać / y ieszcze musí co inségo maturescere. zc.
Poznaš to W. M. že dobrze wšytko idzie / y ná dobrzey iest
dródze. *Reliquum est*, z strony téy táń zabawki Wozowstiey
W. M. wolalbym był / ábys táń W. M. był nie iezdził.
Przyczyn dosyc / ále to v mnie przednieysza / że sye o W. M.
boie / áby to Królewška naprawá nie bylá. Ale izes inž W.
M. táń iest / stáray sye W. M. o dwie rzeczy. Piérwsza / ábys
w dobrym zachowaniu / w dobrym porozumieniu to táń
Rycerstwo z domem Zborowškim zádzierzał. Jákož ia
wiem co ná tym náleży nam. zc. A dla tego piše ia imiez-
niem moim y Páná Mársalkowym do nich list / którégo
Copija W. M. propter informationem / áby wiedzieć / do czego /
y iako ie wiešć / posyłam: Z owymi též sám Posly y mówis

to/ y obeſto ſye ták/ iáko ſye godziło. Druga/ ábyś ſye W.
M. zſtámtád iáko najprzedzey potwápit. O co y dla Boga
prosimy: bo nam nierwymownie trzebá W. M. ac. Co nam
rácz dáć o Boże náſi/ ábyśmy rychło W. M. zdroweſ mieli/
rc. Iam ad minora. Gnieźnienski żadný ſposobem ná wielkie y
moie y Páná Leſickiego náleganie 2000 fl. zá kónie dáć
niechciał: owſem (ácz nie mówił nie) ále przytrzaſał/
żeſmy ſynowcá podeſli. rc. Alóž nie przyydzie W. M. ie-
dno wróciwſy ſye da Bóg zdrowo / wziąć in duplo w Ká-
miónce: A interim áby ſinród poznał / że Cuorion: tákem go
ſwiſnąć wymyſlił. Powiem / że chłoniąc ſye ia tego / áby
mie kto nie rozumiał / żem ſynowcá w dług wprawił / te-
dy (ácz nie rad) ia té kónie wezme / y inż / y bede zá nie / iá-
ko to W. M. odpowiedal. rc. Cóż będzie? Gnieźnienski
mnie kónie wyda ze wſyſtkim: á ia ie wezme: W. M. wol-
no nie przeſtać ná mnie (iákož o to proſe) y wolno będzie
ſowicie ſobie ſkóde nágródzić / y dług: á ia przedſie kóni
nieplácac doſtane. rc. Druga / ná Sledziowice inż be-
da 10000. fl. by iedno Pan Márſzał z Kádomiá z ro-
ków przyiáchal / który inż pewnie we Zborowie będzie. rc.
A ſkaw przy W. M. zoſtanie / rc. Pan Jordan ná to ow-
dzie czeka / y odebrawſy pieniadze do W. M. pobieży. Ia
inż Buſiá náſež do Wiédniá naprzód po liſty Ceſar-
ſkie / á potym zſtámtádze z wpminkámi do Pániey wdo-
wy poſylam / o której wſyſtko ieſze pocieſne ſłyſe. Day
Boże fortunnie to począc / y ſkonczyc. Wiérz mi W. M.
że to nie ládá grzanka. rc. Sám ſye nadáleý czterzy nie-
dziele zádzierze dla owych wietſzych wyſſey námiemo-
nych rzeczy. rc. rc. Myſlę owdzie o rychleyſzym Séymie /
niż práwá náſe ciérpią: á to dla poborów. A ná W. M.
to táń złoża / że im dla táń téy wojny z Turkiem / która
mientą / że wy náwárzycie / podatków trzebá. Alóž / per non
compiacer a gli inimici noſtri, dla Boga nie głównego nie poczy-
nacie: bo Królowi poſłużyćie (choc ten czyni / iáko by te-
go nie rad widział) á ſláchte obruſzyćie ná wielki / której
nam / zwláſczá teraz / trzebá. rc. rc. Sapienti ſatis. &c. W
Iſlancích tumult z Królem Dunſkim / do którego / cno-
ſliwego cztowieká y wielkiego przyiáciela náſež ſlá / Pá-
ná Cze

na Czesniká Brode. 16. Ci Vizowcy wásky byli wczorá
przy tym/ kiedym z Kancelrzem mówił. Daley nie mam
co pisać/ tylko łáscę y miłosći bráterskiéy posługi moie zá-
lécam/ y wiecznie oddawam. Pánie Chyste day nam W.
M. w rychle dobrze zdrowégo ogládac. Amen. W Krás-
towie 17. Jul. Roku 83.

W. M. Brát

y Slugá póki żyw

Anusia W. M. zdrowá: ále nie
wie ieszcze ze W. M. sedl na Viz.
Bedzie pláczu dosyc.

Zborowski z Rytwian
sft.

Kopija listu do Vizowców/który Krzystoff Zborowski własną ręką pisał.

Zacné Rycerstwo Pánowie y przyiaciele nam łáskawi.

SA tym zachowaniem dobrym/które wiedzicie z
Je? Mściá Pánem Samuelem brátem naszym/
nie mogliśmy zaniechác tym pisaníem was ná-
wiedzić/ y chęci przyiacielstie náse wam zálécic/
proszę was/ ábyscie ták w miłowaniu y w szánowaniu
osoby Pána brátá násego/ tákowými sse nam popisowa-
li/ iákoby tá przyiaźń náša sse przymnażála/ y zá czásem
do lepszégo porozumienia z domem naszym przysć mogła.
Co iáko wam nie tylko nie škodzić/ ále y zá czásem pomo-
cno być może: Wy iáko baczni bedzicie to wnieć v siebie
wważác/ y niewatpiemy w tym nie/ że to dobre porozumie-
nie wáse z námi/ nie iedno y tu w Polsce bedzie wwa-
żało: ále my ná to iáko ogládac sse nie iesztelny powinni/
táć y o to máło dbác bedziemy. Wy téż wietszego y pew-
niejszego zakládu chęci y przyiaźni násy ch mieć ani zádać
od nas nie możecie/ iedno y kogo teraz macie/ krewo náse/

J. M.

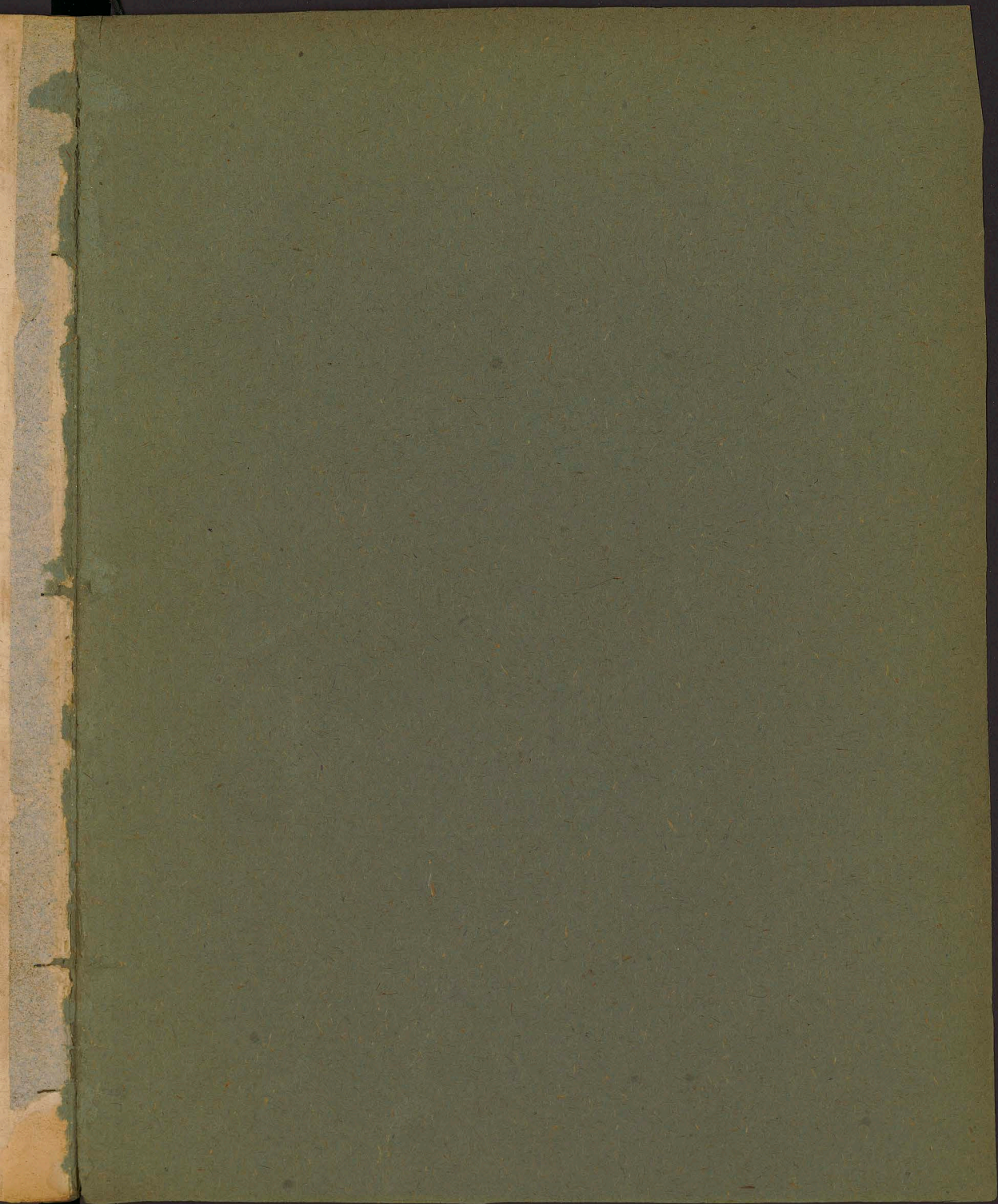
J. M. Pána brátá nášého/któremu nie tylko abyśmy gę
nie mieli/ że sye towarzystwem was tak zacného/ sławn
go rycerstwa baw/ á zdrowie své y wam powierza/ y zw
mi pospolu przeciwko nieprzyjacielowi Krzyża świętého
ochotnie waży / ále y owšem chwalémy mu to/ y do tego
go rádz y prosbami nášemi wiedzimy. Rozumiémy to o
was/ że w osobie tego nas y przyiazn naše vřánováć nie
zániechacie. A my w každéy potrzebie takými sye przyia
ciolmi wam popisáć chcemy/ iákosćie tego sz isćie godni.
Jákóž zá tá dobrá slawa wařa/ która nie tylko tu w Pol
sce/ ále y po cudzych kráíách/ v Césarzów/ y wielkich Kró
low styniećie / nie dlugo nam da Bóg tego času czekać
przyydzie/ że sye sobie w iákéy ważnéy sprawie przygódzić
bedziem mogli. O czym iž sye písáć nie godzi / wolémy tu
zawře J. M. Pánu nášemu / á niž listowi powierzáć.
Plá ten čas nie inřého/ tjlko cheći przyiacielstie naše W.
M. zálécaić/ wam Božey lásti y fortunného przeciw w
řystřím nieprzyiaciolóm powodzenia winřuicemy.
Datł 16.

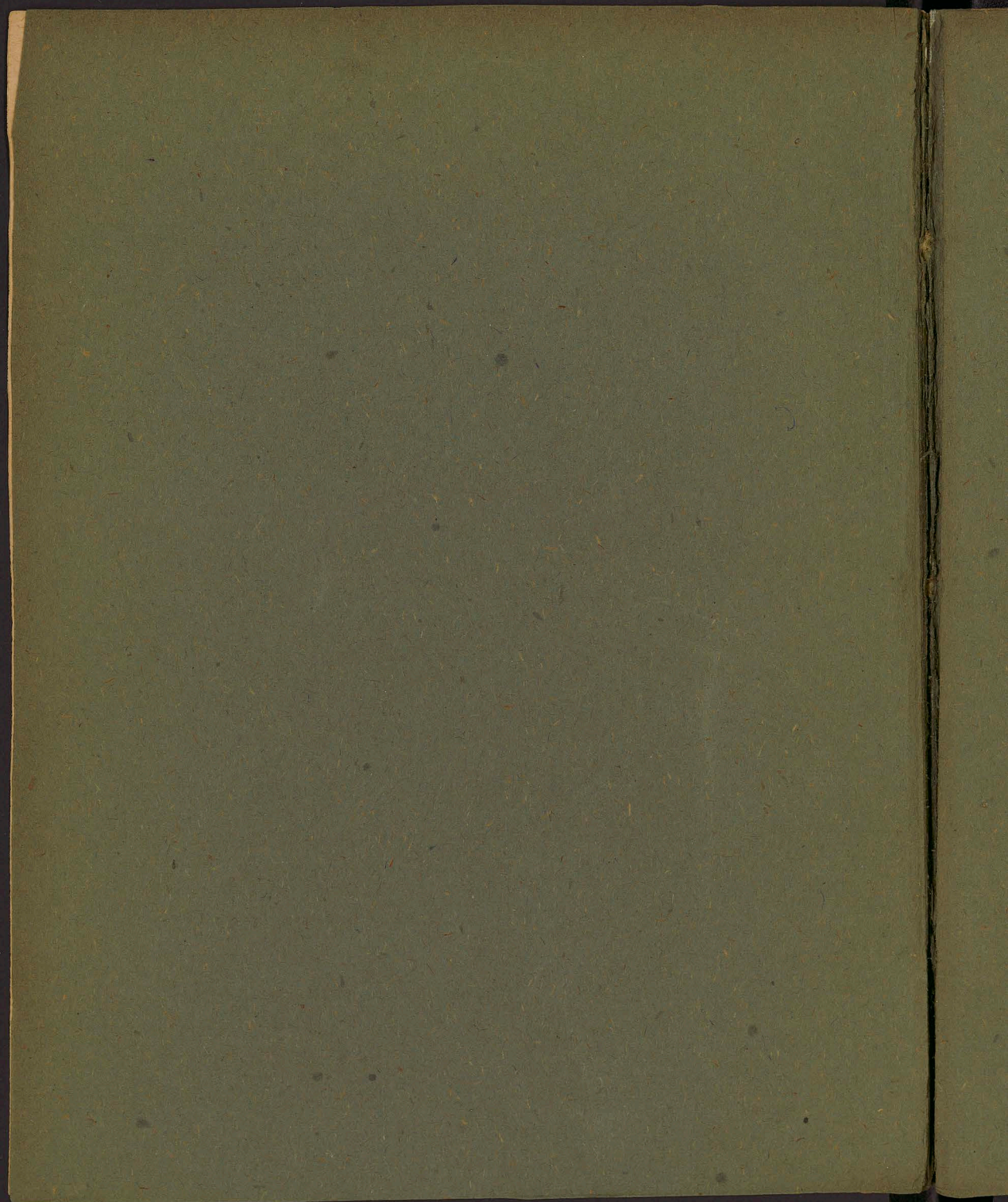
EMENDANDA.

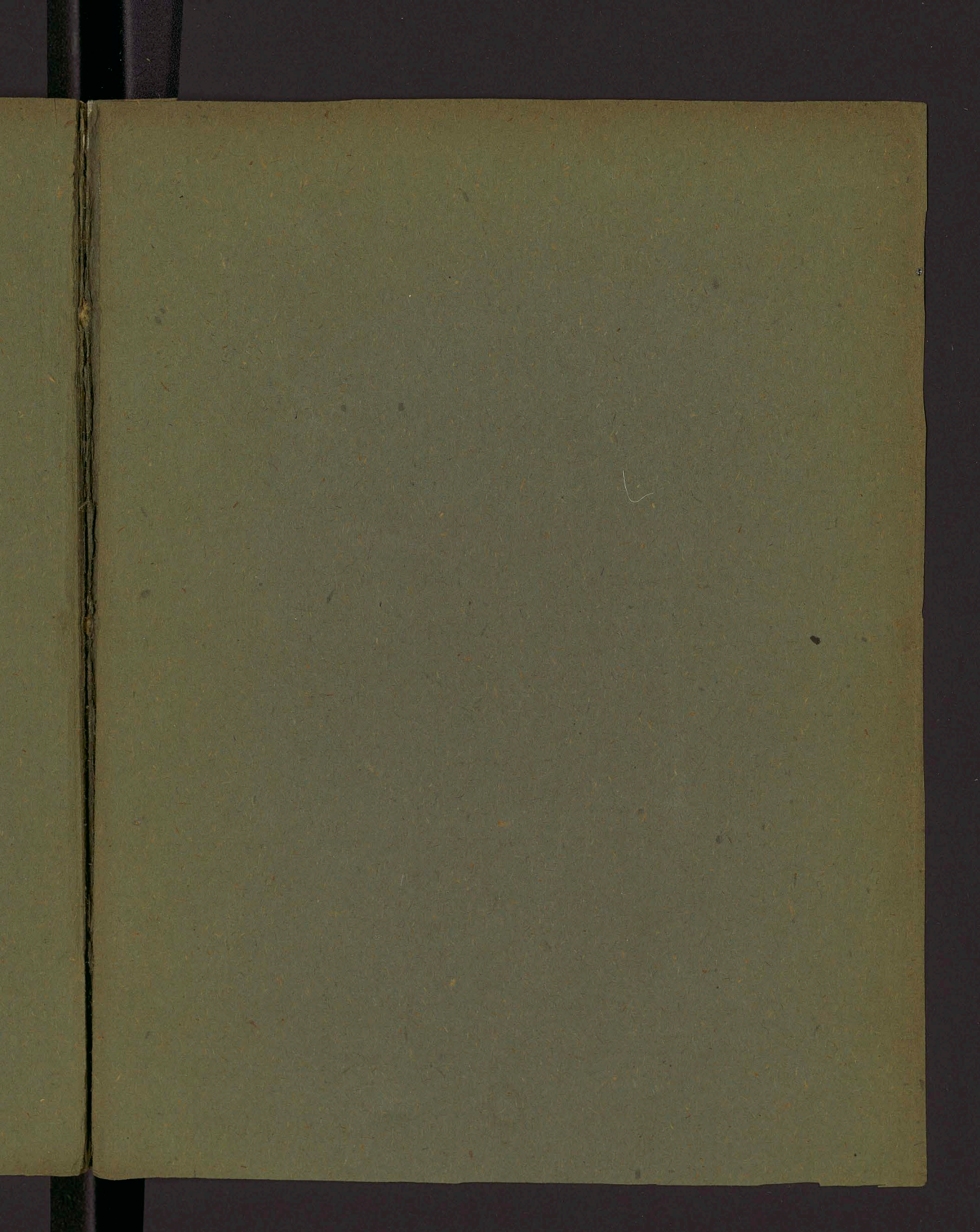
Fol. 10. ver. 4. impendat, leg. impēdeat. fol. 17. v. 21. Hoc, leg.
hic. fol. 35. v. 23. Themistoclem, leg. Antiphontem Rhamnusium.
fol: 36. v. 9. ac vniuersos, leg: an vniuersos. fol: 39. v. 9. comitti,
leg: committi. fol: 40. v. 11. Sigis: Aug: abundat Aug: fol: 60. v.
26. Tarlova, leg: Tarlovnæ. fol. 61. v. 14. ad nuptias, quæ tū forte
erant, leg: quæ tū future erāt. fol. 66. v. 7. Morte interim Maximiliano
leg. mortuo interim Maximiliano. fol: 72. v. 14. nostri Ducis, leg:
nostri Ciarij. fol: 98. v. 20. fortutuna, leg: fortuna. fol: 112. v. 7. &
seq: dū nos bonos custodes reip: publicā culinam egentium virorum,
eadēq: modo alios homines honestissimos, si qui pariter, vt & nos sint
abiecti, appellare soliti fuerunt, & adhuc appellent, leg. dum nos bo
nos custodes reip: publicam culinam egentium virorum homines ho
nesti, & qui pariter vt & nos, nunc sunt abiecti appellare soliti fue
runt, & adhuc appellent. fol: 124. v. 15. quām primò, leg: quām
primū. fol: 129. v. 12. non potuerit, leg. non potuerint. fol: 135.
v. 20. quo, leg: qua. fol: 142. v. 12. & Bokschičius testatur, leg: &
Porudenscius testatur. fol: 144. v. 7. afferunt, leg: afferant. fol: 152.
v. 15. emat, leg: vendat. fol: 168. futura, leg: futuram. Reliqua si quæ
sunt, per se quilibet facile animaduertet.

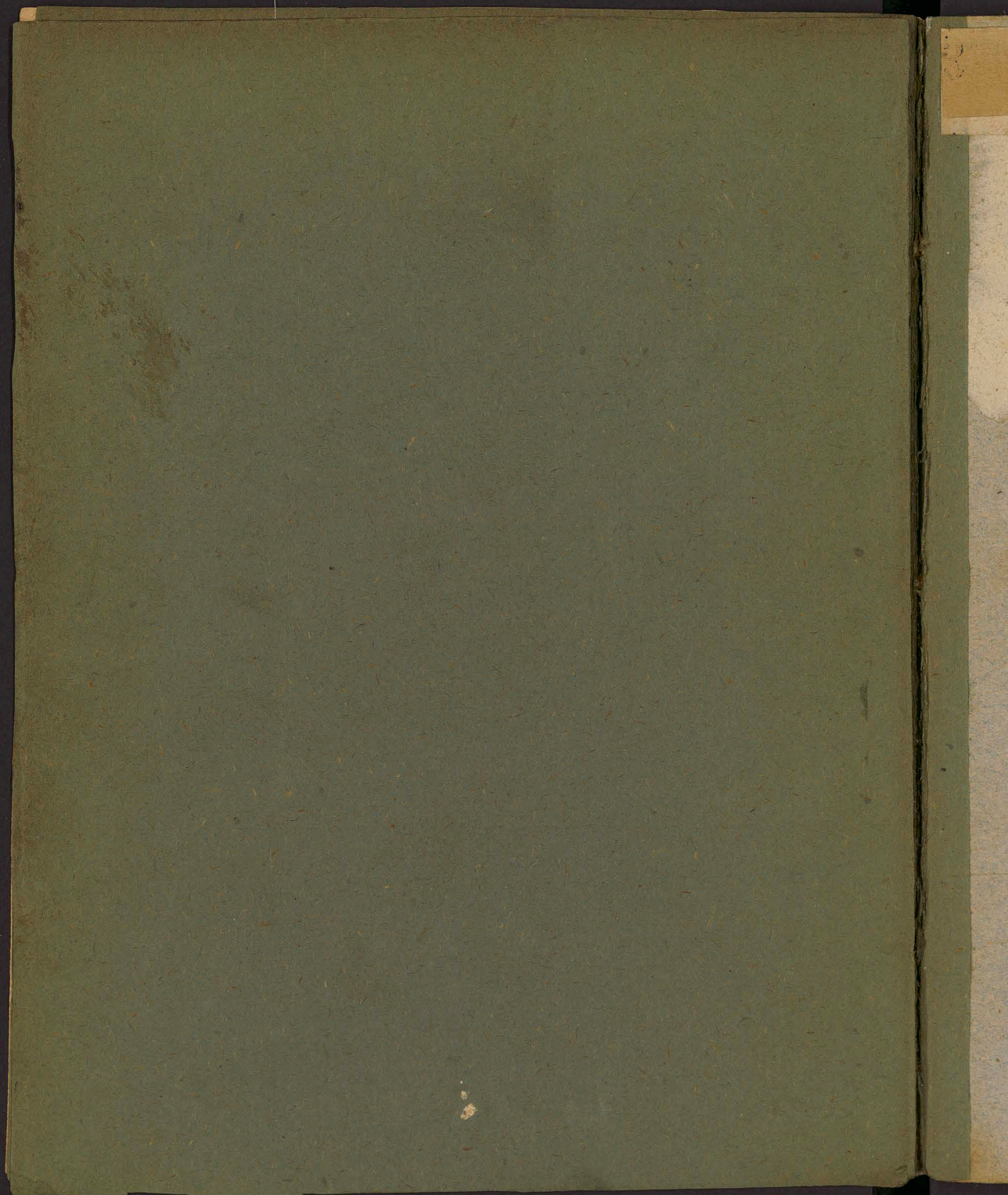
FINIS.

33

Biblioteka Jagiellońska

stdr0037379

